

Keiteleen kunta

Lasten ja nuorten hyvinvointi- ja lastensuojelusuunnitelma

2010-2013

Keiteleen kunta Äyräpäântie 2 72600 KEITELE

SISÄLLYSLUETTELO:

OSA I

YLÄ-SAVON SEUDULLINEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI JA LASTENSUOJELU

1 JOHDANTO

- 1.1 Lastensuojelusuunnitelman tarkoitus
- 1.2 Lastensuojelusuunnitelman valmisteluprosessi
- 1.3 Ylä-Savon yhteiset tavoitteet

2 LASTENSUOJELUN SUUNNITELMA PROSESSINA

3 YLÄ-SAVON LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINTI

- 3.1 Väestö, väestön koulutus ja elinolot Ylä-Savossa
- 3.2 Lapsiperheiden toimeentulo, työllisyys ja työttömyys Ylä-Savossa
- 3.3 Lapsiperheitä koskevat terveystiedot
- 3.4 Väkivalta ja lasten- ja nuorten häiriökäyttäytyminen ja tehdyt rikokset

4 LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUT YLÄ-SAVOSSA

- 4.1 Kasvuympäristö
- 4.2 Alle kouluikäisten lasten palvelujärjestelmä
- 4.3 Kouluikäisten lasten palvelujärjestelmä
- 4.4 Tuki ja erityispalvelut
- 4.5 Lastensuojelulain mukaiset palvelut
 - 4.5.1 Lastensuojelun tarve Ylä-Savossa
 - 4.5.2 Lastensuojelun avohuolto Ylä-Savossa
 - 4.5.3 Lastensuojelun sijaishuolto Ylä-Savossa
 - 4.5.4 Lastensuojelun henkilöstö

5 YLÄ-SAVON LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN PÄÄTAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN

- 5.1 Kuntien sisäinen ja kuntien välinen yhteistyörakenne
- 5.2 Tavoitteena hyvä lapsuus, nuoruus ja perheiden hyvinvointi

OSA II

KEITELEEN KUNNAN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI JA LASTENSUOJELU

6 KEITELEEN KUNNAN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI JA LASTENSUOJELU

- 6.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen
- 6.2 Lastensuojelun tehtävät
- 6.3 Ehkäisevä lastensuojelu
- 6.4 Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät ja ongelmia ehkäisevät palvelut
 - 6.4.1 Neuvola
 - 6.4.2 Päivähoito
 - 6.4.3 Aamu- ja iltapäivätoiminta
 - 6.4.4 Nuorisotyö
 - 6.4.5 Nuotta-hanke
 - 6.4.6 Koulu, kuraattorin palvelut ja oppilashuolto
 - 6.4.7 Seurakuntien ja järjestöjen tuottamat palvelut
 - 6.4.8 Kotipalvelu ja perhetyö
 - 6.4.9 Sosiaalityö
 - 6.4.10 Kasvatus- ja perheneuvolapalvelut
 - 6.4.11 Lastenvalvojan palvelut

7. LASTENSUOJELUN PROSESSIT

- 7.1 Lastensuojeluilmoitus
- 7.2 Lastensuojelutarpeenselvitys
- 7.3 Avohuollon tukitoimet
 - 7.3.1 Taloudellinen tuki ja asumispalvelut
 - 7.3.2 Sosiaalityöntekijän tapaamiset
 - 7.3.3 Avohuollon perhetyö
- 7.4 Kiireellinen sijoitus
- 7.5 Huostaanotto

8. LASTENSUOJELUN TARVE KEITELEELLÄ

- 8.1 Lastensuojeluilmoitukset
- 8.2 Lastensuojelutarpeen selvitykset
- 8.3 Avohuolto
- 8.4 Sijaishuolto
- 8.5 Jälkihuolto
- 8.6 Lastenvalvojan palvelut

9 LASTENSUOJELUN PALVELUJÄRJESTELMÄ

9.1 Riittävän asiantuntijuuden ja moniammatillisen yhteistyön turvaaminen

9.2 Lastensuojelupalveluiden laatu ja vaikuttavuus

9.3 Yhteistyö viranomaisten ja palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä

9.4 Lastensuojelun päätöksenteko, toteutus ja seuranta

10 LASTENSUOJELUN SUUNNITELMAN PÄÄTÖKSENTEKO, TOTEUTUS JA SEURANTA

OSA I

YLÄ-SAVON SEUDULLINEN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI JA LASTENSUOJELU

1 JOHDANTO

1.1 Seutukunnallisen lastensuojelusuunnitelman tarkoitus

”Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain¹ (365/1995) 65 §: n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.” Lastensuojelusuunnitelman tarkoituksena on antaa kunnan luottamushenkilöille ja toimeenpaneville virkamiehille laaja kokonaiskatsaus Ylä-Savon lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta ja kasvuolojen turvaamiseen tarvittavista resursseista.

Suomessa on kehitetty lainsäädäntöä paremmin huomioimaan lapsen edun. Lasten oikeuksien 20-vuotisjuhlapäivää vietetään 20.11.2009. Lapsen oikeuksien sopimus on luonteeltaan yleissopimus ja samalla kooste lasten erityisoikeuksista. Sopimus sisältää määritelmät lapsen oikeudesta perheeseen, yksityisyyteen, itsemääräämiseen ja tasa-arvoiseen kohteluun. Lapsen erityisoikeudet kohdistuvat lapsen oikeuteen saada suojelua ja hoivaa, osuutta yhteiskunnallisista voimavaroista sekä osallisuutta itseään koskevissa asioissa.

1. Kuntalaki 17.3.1995

2. Lastensuojelulaki (417/2007), §12

3. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön laatiman Lastensuojelun suunnitelmapohjan mukaan Nykytila ja tulevan kehityksen ennakointi, luvut 1-4

4. Asetus 21.8.1991 /60

Nuorisolain tarkoituksena on olla nuoren kasvun ja itsenäistymisen tukena, edistää nuorten aktiivisuutta, vahvistaa nuorta sosiaalisesti. Uudessa nuorisolaissa nuorella tarkoitetaan alle 29 – vuotiaita henkilöitä. Laki esittelee kuntien nuorisotyölle tavoitteelliset palvelut, jotka kuitenkin eivät ole subjektiivisia oikeuksia, vaan jokainen kunta päättää itse palvelujensa toteuttamisesta. Nuorisolakia toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä niin kunnan sisällä kuin nuorten, yhdistysten ja nuorisotyötä tekevien järjestöjen kanssa. Nuorisolain pykälä 8 tarjoaa mahdollisuuden osallistua nuorisotyötä ja –politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn. Nuorilla on oikeus tulla kuulluksi heitä koskevissa asioissa. Ylä-Savon kunnissa nuorisolakia toteutetaan

kunnissa käytännössä mm. lasten ja nuorten ja/tai perheiden politiikkaohjelmissa ja nuorisovaltuustoissa.

Kuntien lasten ja nuorten hyvinvointipalveluja ohjataan erillisellä hallituksen politiikkaohjelmalla, jonka painopisteenä ovat syrjäytymisenehkäisy, lapsiperheiden hyvinvointi sekä lapsilähtöisyys. Lastensuojelulaki on alaikäisten palvelujen järjestämisen osalta peruslaki ja sen mukaiset palvelut ovat pääasiassa lapsen subjektiivisia oikeuksia. Samalla laki säätelee kuntien viranomaisten ja muiden lapsille palveluja tuottavien toimijoiden oikeuksista ja velvollisuuksista huomioida lapsen etu kunnan päätöksenteossa ja toiminnoissa. Laki velvoittaa kansalaisia toimimaan, mikäli havaitaan asioita, joiden perusteella lapsen hyvinvointi, terveys tai turvallisuus vaarantuvat. Lapsen oikeuksia määritteleviä lakeja on muitakin mm. laki lasten kotihoidon tuesta (1996); päivähoitolaki (1973); perusopetuslaki (1992); sosiaalihuoltolaki (1982); laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000); laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983); laki lapsen elatuksesta (704/1075); laki potilaan asemasta ja oikeuksista (1992) sekä kansanterveyslaki (1972).

Lastensuojelusuunnitelma varmistaa, että kunnallinen lasten hyvinvointiin liittyvä toiminta on tavoitteellista, suunnitelmallista sekä pitkäjänteistä, ja että niin kunnallisena kuin ylikunnallisenakin se perustuu yhteistoimintaan ja kumppanuuteen. Suunnitelmassa päätöksentekijät määrittelevät kunnan lapsi- ja lastensuojelupoliittisen toiminnan keskeisen sisällön ja painopisteet sekä varaavat toiminnan ja sen kehittämisen edellyttämät voimavarat. Hyvinvointipalvelujärjestelmässä vastaavat johtajat varmistavat lapsen ja perheiden tarpeiden mukaisen kehittyvän palveluvalikon ja palvelujen toimivuuden sekä huolehtivat riittävästä asiakastyön tukijärjestelmistä.

Suunnitelma tukee asiakastyötä niin, että jokaisen lapsen palveluprosessia voidaan toteuttaa lapsen näkökulmasta ja juuri hänen asiakassuunnitelmassaan määritetyllä tavalla. Näin ollen suunnitelma on sekä strateginen että konkreettinen toimintaohjelma, joka sisältää kunnan arvopohjan ja tahtotilan, konkreettiset tavoitteet ja niitä koskevat linjaukset ja painopisteet sekä kehittämissuositukset. Kunnan tehtävänä on edistää lapsen perustuslaillisia ja kansainvälisten sopimusten mukaisia oikeuksia sekä omalta osaltaan panna käytäntöön lapsia ja perheitä koskevia kansallisia ohjelmia. Lastensuojelulaki koskee laajasti kuntaa ja kunnan eri toimialoja.

Vastuu lasten hyvinvoinnista on vanhempien, eri viranomaisten sekä lasten kanssa toimivien. Kunta vastaa siitä, että ennaltaehkäisevät toimet sekä korjaava lastensuojelu järjestetään sisällöllisesti ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin itse kussakin kunnassa olevan tarve edellyttää. Laki (§11) myös velvoittaa ottamaan selvää näistä tarpeista. Kunnan ja ylikunnallisissa suunnitelmissa seutukuntien on tärkeää tunnistaa ovatko lasten ja perheiden olosuhteet kovin erilaisia eri alueilla. Jos näin on yhteinen tehtävä vähentää ongelmia ja eriarvoisuutta.

5. Nuorisolaki 27.1.2006 /72, §1

6. hallituksen politiikkaohjelmat. http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet/ 8.12.2008

1.2 Lastensuojelusuunnitelman valmisteluprosessi

Ylä-Savon sosiaali- ja perusturvajohtajat toimivat aloitteentekijänä (7.4.2008) lakisääteisen lastensuojelusuunnitelman selvitystyön laatimiseksi Savonia ammattikorkeakoulun opinnäytetöinä. Kesäkuussa 2008 sovittiin yhteistyöstä, jossa opinnäytetyöryppäessä on tarkoitus selvittää *Ylä-Savon lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja lastensuojelun tilaa* sekä laajentaa virkamiesten ja päättäjien kokonaiskäsitystä lasten ja perheiden hyvinvoinnista. Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikkö on laatinut vuoden 2007 aikana lastensuojelun suunnitelmapohjan, jonka perustalle tilastot on kerätty. Tähän tutkimusyhteistyöhön on osallistunut joukko lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointiin liittyviä toimijoita lastensuojelun alueelta.

Tutkimuksessa selvitettiin Ylä-Savon lasten ja nuorten kasvuoloja ja hyvinvoinnin (pahoinvoinnin) tilaa. Se antaa myös viitteitä hyvinvointia edistäviin ja ongelmia poistaviin toimiin ja palveluihin. Se kertoo myös jotain lastensuojeluun varatuista voimavaroista ja lastensuojelun tarpeesta. Ylä-Savon lasten hyvinvointia ja lastensuojelua koskevan yleisen kuvauksen lisäksi Keiteleen kunnan sosiaalitoimi on laatinut oman lastensuojelusuunnitelmaosion, jossa kuvataan paikallista lastensuojelun tilannetta. Keiteleen palvelukuvaus on lastensuojelusuunnitelman luvussa 5.

Pääosa tilastoaineistoista on saatu julkisista tilastoista, mutta myös kuntien sosiaalityöntekijöiltä on koottu tietoja vuoden 2008 toiminnasta. Kaikissa kunnissa ei ollut käytettävissä samanlaista aineistoa esimerkiksi kouluterveyskyselyn tietoja ei ollut saatavissa kaikista Ylä-Savon kunnista.. Materiaalin tuottamisessa on käytetty hyväksi valmiita tilastokantoja sekä lastensuojelusuunnitelman laatimiseen tarkoitettuja mittaristoja. Sosiaali- ja perusturvajohtajille elokuussa 2009 toimitetut selvitysosien taulukot kuvaavat kattavasti Ylä-Savon lasten ja nuorten kasvuoloja ja hyvinvoinnin (pahoinvoinnin) tilaa, antavat viitteitä hyvinvointia edistäviin ja ongelmia poistaviin toimiin ja palveluihin. Kuvataan myös lastensuojelun tarvetta kunnissa. Selvitys kertoo myös jotain lastensuojeluun varatuista voimavaroista sekä mahdollisuuksista lastensuojelun toteuttamiseen.

Ylä-Savon pysyminen elinvoimaisena ja turvallisena kasvuympäristönä on riippuvainen hyvin monista tekijöistä. Kuntien yhteistyönä on tarkoituksenmukaista tehdä yksi lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvä kokonaissuunnitelma, jossa eri toimialat, järjestöt, seurakunta ja erilaiset yhteisöt toimivat yhteisen päämäärän hyväksi. Lasten kasvuolojen turvallisuudella ja laadulla sekä ehkäisevän lastensuojelutyön toiminnoilla on suuri vaikutus alueen kaikkien lasten ja nuorten

hyvinvoinnille. Kunnissa toteutetaan monia erinomaisia vanhemmuutta ja kasvua tukevia toimintoja, kuten perhekeskukset ja erilaiset hankkeet, joiden toimintojen jatkuvuudesta ja edelleen kehittämistä tulee huolehtia. Lisäksi lasten kasvuolojen riskitekijöitä tulee ehkäistä ja vähentää toteuttamalla esimerkiksi positiivista erityiskohtelunpolitiikkaa.

http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;10336;137513

7. *lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadinta kunnissa opas. Kuntaliitto 2009*

8. *Iisalmen Sanomat 18.9.2009*

1.2 Ylä-Savon yhteiset tavoitteet

Lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen on yksi yhteiskuntamme tärkeimpiä tehtäviä. Tätä hyvinvointia luodaan perheiden arjessa, lähipalveluna ja ihmistä lähellä. Tällaisia hyvinvointiin kuuluvia elinpiirejä ovat asuinalueet, kodit, lasten päiväkodit ja koulut, vanhempien työpaikat, vapaa-ajan ympäristöt kaikkienensa sekä liikenne järjestelyt. Lasten ja nuorten arjessa päivähoiton ja koulun osuus on suuri, viettäväthän he suurimman osan valvellaoloajastaan näissä ympäristöissä. Perheiden hyvinvointiin vaikuttaa myös vanhempien tausta: koulutus, työllisyys, perheen toimeentulo, ystäväpiiri, lähiyhteisöt ja kulttuuriperintö. Kaikki tämä voi parhaimmillaan vahvistaa perheen hyvinvointia, mutta perheiden elämään liittyy myös monenlaisia uhkatekijöitä. Yhteiskunnalliset muutokset esimerkiksi työllisyydessä voivat nopeasti vaikuttaa perheiden hyvinvointiin.

Ylä-Savon yhteisen lastensuojelusuunnitelman tavoitteena on vahvistaa ja osin uudistaa lastensuojelun palveluita, jotta koko alueesta muodostuisi turvallinen ja lapsen edun mukainen kasvuympäristö. Tavoitteena on myös jakaa ja luoda uusia hyviä käytäntöjä sekä yhtenäisiä ja taloudellisia toimintatapoja ja ottaa niitä käyttöön seudullisesti. Lastensuojelusuunnitelma viestii yhteisöllistä vastuuta lastensuojelusta ja ennaltaehkäisevän työn tekemisestä. Riittävät ja lähipalveluperiaatteella tuotetut perheen peruspalvelut takaavat perheitä tukevan rakenteen kasvaa ja kasvattaa. Tämän lisäksi seudulliset erityispalvelut tukevat perheitä erilaisissa haasteellisimmista tilanteista tarvittaessa. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti tasapainoinen lapsuus on lapsen oikeus ja aikuisten yhteinen velvollisuus

2. LASTENSUOJELUN SUUNNITELMA PROSESSINA

Lastensuojelusuunnitelman käytäntöön vieminen tapahtuu prosessina, joka tehdään yhteistyössä eri hallinto- ja ammattikuntien edustajien kanssa kuullen myös asiakkaita sekä kolmannen sektorin kokemuksia ja näkemyksiä. Lastensuojelun suunnitelma voi pohjautua esimerkiksi kunnan tai alueen lapsipoliittiseen ohjelmaan tai olla sen osa.

Lastensuojelusuunnitelman tulee sisältää suunnittelukaudelta mm. seuraavat tiedot:

- 1) lasten- ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta;
- 2) lasten- ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista;
- 3) lastensuojelun tarpeesta kunnissa;
- 4) lastensuojeluun varattavista voimavaroista;
- 5) lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä;
- 6) yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä
- 7) suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta

Vuoden 2008 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki määrittää tämän suunnitelman teon peruseriaatteet. Lastensuojelun suunnitelman tulee kattaa kunnan eri hallintokunnat. Kunnan sisäisen suunnitelman tekeminen toimii myös välineenä eri hallintokuntien välisen yhteistyön kehittämisessä. Kunnan sisäinen tai ylikunnallinen lastensuojelun suunnitelma antaa kuntapäätäjille entistä paremman kokonaiskäsityksen lasten kasvuoloista ja perheiden hyvinvoinnista sekä niiden tarvitsemista resursseista. Suunnitelman perusteella päättäjät voivat arvioida, onko voimavarat suunnattu tarkoituksenmukaisesti ja mihin mahdollisesti tarvittaisiin lisäpanostuksia.

Lastensuojelun suunnitelman tarkoituksena on:

- antaa kuntapäätäjille ja palveluiden käytännön toteuttajille aiempaa parempi kokonaiskäsitys lasten ja nuorten kasvuoloista sekä käytössä olevista ja tarvittavista voimavaroista
- toteutua prosessina, joka tehdään yhteistyössä eri hallinto- ja ammattikuntien edustajien kanssa kuullen asiakkaita sekä järjestöjen ja muiden yhteisöjen kokemuksia ja näkemyksiä

Lastensuojelusuunnitelmaa prosessina kuvataan seuraavalla kaaviolla.

Lastensuojelun suunnitelma prosessina

NYKYTILA JA TULEVAN KEHITYKSEN ENNAKOINTI				LASTENSUOJELUN STRATEGINEN SUUNTA, KESKEISET PAINOPISTEET EHDOTUKSET JA		PÄÄTÖKSENTEKO JA SEURANTA
1) lasten ja nuorten kasvuolot sekä hyvinvoinnin tila	2) lasten ja nuorten hyvinvointia edistävä ja ongelmia ehkäisevät toimet ja palvelut	3) lastensuojelun tarve	4) lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä oleva lastensuojelun palvelujärjestelmä	5) lastensuojeluun varattavat voimavarat	6) yhteistyön järjestäminen eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja	7) suunnitelman toteuttaminen ja seuranta

<p>Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien työntekijöiden, järjestöjen ja muitten palvelutuottajien paikallistuntemus sekä asiakkaiden ja asukkaiden näkemykset ja tiedot on tärkeää hyödyntää suunnitelman laadinnassa.</p> <p>Kuntien hallintokuntien omaa tiedonkeruuta ja valtakunnallisia tilastotietoja voidaan käyttää arvioitaessa kuntakohtaista tilannetta ja verrattaessa naapurikuntiin ja valtakunnallisiin keskiarvoihin.</p> <p>Lastensuojelun suunnitelmapohja sisältää linkit keskeisimpiin valtakunnallisiin tilastoihin.</p> <p>Laaditaan kuvaus ja analyysi kuntalaisten käytettävissä olevasta palvelujärjestelmästä, olemassa olevista ja tarvittavista voimavaroista.</p>	<p>Kuinka paljon voimavaroja suunnataan ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen palveluittain?</p> <p>Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun osalta kuinka paljon kohdennetaan avohuollon ja sijaishuollon palveluihin?</p> <p>Tarvitaanko voimavarojen uudelleen kohdentamista ja mahdollisia lisäyksiä?</p>	<p>Suunnitelma ja tarvittavat toimet otetaan osaksi kunta- ja taloussuunnitelmaa.</p> <p>Toteutusta seurataan ja tarkistetaan määräaioin</p>
---	--	--

3 YLÄ-SAVON LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN TILA

3.1 Väestö, väestön koulutus ja elinolot Ylä-Savossa

Ylä-Savo muodostuu Pohjois-Savossa sijaitsevista Iisalmen ja Kiuruveden kaupungeista sekä Lapinlahden, Varpaisjärven, Pielaveden, Keiteleen, Sonkajärven ja Vieremän kunnista, joiden yhteenlaskettu asukasluku tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuoden 2008 lopussa oli vajaa 60 000 asukasta. Koko Itä-Suomen läänin asukasluku oli 31.12.2008 571 184. Alle 18-vuotiaiden osuus läänin väestöstä on viimeisten vuosien aikana tasaisesti pienentynyt läänin kaikissa kunnissa. Vuoden 1998 lopussa alle 18-vuotiaita oli 23 prosenttia ja 2008 vuoden lopussa enää 19 prosenttia koko väestöstä. Laskusuunta on ollut nopeampaa kuin koko maassa keskimäärin. Tilastokeskuksen ennusteiden mukaan alle 18-vuotiaiden määrä ei jatkossakaan näytä kasvavan, vaan vähenee nykyisen Itä-Suomen alueella vuoteen 2020 mennessä 8.4 prosenttia ja vuoteen 2040 mennessä jo noin 18 prosenttia, kun koko maan osalta nuorten lukumäärä laskee vain vajaat kaksi prosenttia vuoteen 2040 mennessä. Ylä - Savossa asui vuoden 2008 alussa 59877 asukasta, joista alle 18-vuotiaita on noin 18 % väestöstä. (taulukot 2 ja 3)

Taulukko 1.

Ylä-Savon kuntien asukasmäärät ja alle 18-vuotiaiden määrä ja % -osuus väestöstä 01.01.2008

Kunta	Väkiluku	Syntyneet	Alle 18-vuotiaat	Alle 18-v %
<i>Iisalmi</i>	22400	222	4639	21
<i>Kiuruvesi</i>	9691	70	2102	22
<i>Sonkajärvi</i>	4926	34	951	23
<i>Vieremä</i>	4109	31	880	21
<i>Lapinlahti</i>	7533	70	1715	23
<i>Varpaisjärvi</i>	3067	21	592	19
<i>Keitele</i>	2726	20	464	17
<i>Pielavesi</i>	5425	44	1065	19
<u>Yhteensä</u>	<u>59877</u>	<u>512</u>	<u>10665</u>	<u>18</u>

Kuluvan vuoden väestötilastoissa Ylä-Savon kohdalla on vähentymistä. Vuonna 2008 Iisalmi, Lapinlahti ja Vieremä olivat vielä plussalla, mutta nyt jokaisen kunnan kohdalla on miinusmerkki. Tilastokeskuksen mukaan Ylä-Savossa oli elokuun 2009 lopussa 58 503 asukasta. Koko Pohjois-

Savossa asuu tällä hetkellä 248 299 henkilöä ja kuluvan vuoden alusta vähennystä koko maakunnan alueella on tullut 124 henkilöä. Muuttoliike suuntautuu pääasiassa maakuntien kasvukeskuksiin. Pohjois- Savossa ainoana väestöään kasvattaa Kuopion seutukunta, jossa merkittävänä väestömuutosten aiheuttajana ovat opiskelijat tullessaan ja lähtiessään. Ylä-Savossa tappiolta tällä hetkellä aiheuttanevat lukuisat teollisuuden lomautukset ja irtisanomiset eli talouden taantuman vaikutukset alueen väestöön.

Taulukko 2

Väestön ikärakenne Ylä-Savon kunnissa vuonna 2007 (tilastokeskus)

Kunta	0–2v.	3-6v.	7–12v.	13–17- v.	18–21-v.	22–64-v.	65– v.	Yhteensä
Iisalmi	668 (3%)	887 (4 %)	1481 (7%)	1406 (6%)	1218 (5%)	12672 (57%)	4068 (18%)	22400 (100%)
Kiuruvesi	286 (3%)	394 (4%)	700 (7%)	642 (7%)	391 (4%)	5085 (52%)	2193 (23%)	9691 (100%)
Sonkajärvi	111 (2%)	162 (3%)	330 (7%)	325 (7%)	207 (4%)	2696 (55%)	1095 (22%)	4926 (100%)
Vieremä	104 (3%)	167 (4%)	304 (7%)	291 (7%)	163 (4%)	2234 (54%)	846 (21%)	4109 (100%)
Lapinlahti	240 (3%)	336 (4%)	517 (7%)	546 (7%)	361 (5%)	4092 (54%)	1441 (20%)	7533 (100%)
Varpaisjärvi	88 (3%)	110 (4%)	198 (6%)	179 (6%)	144 (5%)	1604 (52%)	744 (24%)	3067 (100%)
Keitele	59 (2%)	96 (4%)	146 (5%)	172 (6%)	109 (4%)	1508 (55%)	636 (24%)	2726 (100%)
Pielavesi	136 (2%)	179 (3%)	379 (7%)	333 (6%)	226 (4%)	2744 (52%)	1428 (26%)	5425 (100%)
Yhteensä	1692 (3%)	2331 (4%)	4055 (7%)	3894 (6%)	2819 (5%)	32635 (55%)	12451 (20%)	59877 (100%)

Väestörakenteeltaan alueen kunnat ovat hyvin samanlaisia. Imeväis-ikäisiä lapsia on kaikissa kunnissa 2-3 % väestöstä, leikki-ikäisten määrä on 3-4 % väestöstä, koulu-ikäisiä lapsia ja nuoria on 5- 7% väestöstä ja 18- 21 – vuotiaita 4-5% väestöstä. Tässä ikäluokassa näkyy nuorten siirtyminen toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Työikäisten määrä 52:sta 57:ään prosenttiin

koko väestöstä eli vasta tässä ikäluokassa kuntien välinen ero kasvaa useaan prosenttiyksikköön. Yli 65 – vuotiaiden määrässä on suurimmat vaihtelut Iisalmen 18 prosentista Pielaveden 26 prosenttiin eli ikäihmisten määrässä suhteutettuna väestöön on noin 8 prosentin ero. Huoltosuhteen kannalta erityisesti näiden ikäluokkien väestön suhteellisen osuuden kehitys on merkittävä. Taulukosta 3 näkyy lasten ja nuorten väestömäärän ennuste vuoteen 2012 saakka.

Taulukko 3.

Ylä-Savon kuntien 0-17-vuotiaiden ennakoitu määrä vuosille 2007-2012

Kunta	2007	2009	2012
<i>Iisalmi</i>	4302	4164	4006
<i>Kiuruvesi</i>	1988	1899	1784
<i>Sonkajärvi</i>	907	872	843
<i>Vieremä</i>	832	797	757
<i>Lapinlahti</i>	1609	1593	1593
<i>Varpaisjärvi</i>	569	560	546
<i>Keitele</i>	430	401	357
<i>Pielavesi</i>	968	918	833
Yhteensä	11 605	11 204	10 719

Tilastokeskuksen ennakkoinnin mukaan väestön väheneminen jatkuu ja Ylä-Savossa vähenemisen ennakoidaan kohdistuvan erityisesti lapsiin ja nuoriin. Lastensuojelusuunnitelmavuosina 0-17 – vuotiaiden lukumäärä laskee siten, että Ylä-Savossa olisi vuonna 2012 kaiken kaikkiaan 866 lasta vähemmän kuin vuoden 2007 lopussa. Myös ikäluokan prosentuaalinen osuus koko väestöstä laskee koko suunnitelmajakson ajan kaikissa kunnissa. Työikäisen väestön poismuutto kasvattaa ikäihmisten suhteellista osuutta väestöstä ja siten heikentää myös Ylä-Savon kuntien huoltosuhdetta. Vuonna 2007 Ylä-Savossa oli jo yli 60 alle 15-vuotiasta tai yli 65-vuotiasta sataa työikäistä kohden. Vuonna 2007 heikoin huoltosuhde oli Sonkajärvellä 72 ja paras Iisalmissa 52. Väestöllisen huoltosuhteen ennustetaan vähenevän eniten vuoteen 2015 mennessä Sonkajärvellä ja vähiten Iisalmissa, keskimäärin huoltosuhde tulee tuolloin olemaan 64. Iisalmi,

Kiuruvesi, Sonkajärvi ja Vieremä muodostavat yhteisen Paras - hankkeeseen liittyvän sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän, Pielavesi ja Keitele liittyvät Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin hallinnoimaan Kysterin sosiaali- ja terveydenhuollon liikelaitokseen ja Lapinlahti ja Varpaisjärvi muodostavat sosiaali- ja terveydenhuollon kuntaparin ilman 20 000 asukkaan Paras - kokonaisuutta.

Kaikki kunnat ovat maaseutumaisia alueita, joissa asutus sijoittuu taajamiin ja kyliin. Seutu on muuttotappioaluetta. Alueella on ennusteiden mukaan vuonna 2015 yhteensä noin 56 529 asukasta. Alueella toimii Ylä-Savon kehitys Oy:n hallinnoima sosiaali- ja terveydenhuollon toimija verkosto sote -tiimi, joka koostuu alueen kuntatoimijoista, oppilaitoksista, yrityksistä ja muista toimijoista. Verkosto työskentelee yli kuntarajojen kehittämällä seudullisia yhteistyömalleja ja palveluja.

Perheiden ja lapsiperheiden määrä (Taulukko 4) on vähentynyt kaikissa Ylä-Savon kunnissa vuodesta 2000 vuoteen 2008 noin 5 prosenttia, koko Suomessa vähenemä on noin 4 prosenttia.

Taulukko 4.

Perheiden, lapsiperheiden ja yksinhuoltaja perheiden määrä Ylä-Savossa vuonna 2008

Kunta	Perheiden määrä	Lapsiperheiden määrä	Yksinhuoltaja perheiden määrä
<i>Iisalmi</i>	6210	2353	490
<i>Kiuruvesi</i>	2498	980	181
<i>Sonkajärvi</i>	1286	437	63
<i>Vieremä</i>	1130	434	61
<i>Lapinlahti</i>	2024	807	112
<i>Varpaisjärvi</i>	797	267	41
<i>Keitele</i>	725	230	36
<i>Pielavesi</i>	1379	449	63
Yhteensä	16 049	6157	1047

Iisalmessa asui vuoden 2008 lopussa 2353 lapsiperhettä, Kiuruvedellä 980, Sonkajärvellä 437, Vieremällä 434, Lapinlahdella 807, Varpaisjärvellä 267, Keiteleellä 230 ja Pielavedellä 449 perhettä joissa oli alle 18-vuotiaita lapsia. Koko Suomessa keskimäärin kaikista perheistä lapsiperheitä on noin 40 %. Eli Ylä-Savon kunnista vain Lapinlahti ylittää valtakunnalliseen keskiarvoon. Yksinhuoltaja perheitä Ylä-Savon kunnissa kaikista lapsiperheistä on Lapinlahden noin 14 prosentista Iisalmen 20 prosenttiin, keskimäärin Ylä-Savon lapsiperheistä 17 % on yksinhuoltajaperheitä. Lapsiasuntokuntien asumisväljyys on koko alueella parantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Lapsiperheillä olivat käytössään kaikki asumisen muodot omakotitalosta kerrostaloon ja asumisen ongelmia omaavia lastensuojeluperheitä oli yksittäisiä

perheitä eri kunnissa. Pääasiallinen asumisen ongelma olivat asuntojen ahtaus ja asumisen kalleus. Asumiseen liittyviä ongelmia ei tilastoida kunnissa systemaattisesti.

Lasten ja nuorten koulutuksella ja työelämään kiinnittymisellä on kiistaton syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus. Ylä-Savossakin valtaosa peruskoulun päättävistä nuorista jatkaa opiskelua välittömästi peruskoulun jälkeen, mikä omalta osaltaan edistää heidän osallistumistaan yhteiskuntaan aktiivisena kansalaisena. Taulukosta 6 näkee, että koulutustakuun päämäärä toteutuu hyvin Ylä-Savossa. Koulutustakuun tavoitteena on, että 97 prosenttia peruskoulun päättävistä aloittaa samana vuonna jatkokoulutuksen lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa tai peruskoulun lisäopetuksessa. Koko Itä- Suomea tarkasteltaessa koulutustakuu ei toteudu, sillä vain 92.7 % sijoittui välittömästi peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Toisen asteen koulutukseen jättää kokonaan hakematta vajaa kolme prosenttia peruskoulun päättäneistä oppilaista.

9. Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 2009

Taulukko 5.

Koulutustaso Ylä-Savon kunnissa vuonna 2007 ja sijoittuminen peruskoulun jälkeisiin opintoihin.

Kunta	Perus-, keski- ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (15-v)			Ilman peruskoulun päästötodistusta
	Perusaste	Keskiaste	Korkea-aste	
				lkm
<i>Iisalmi</i>	36.7 %	42.4 %	20.7 %	1
<i>Kiuruvesi</i>	55,9 %	42,0 %	13,9 %	0
<i>Sonkajärvi</i>	55,1 %	41,1 %	13,9 %	0
<i>Vieremä</i>	56,4 %	42,2 %	14,2 %	0
<i>Lapinlahti</i>	57,6 %	40,1 %	17,5 %	2
<i>Varpaisjärvi</i>	50,2 %	39,0 %	11,3 %	0
<i>Keitele</i>	53,5 %	40,5 %	13,1 %	0

Taulukon 5 mukaan 15 -vuotta täyttäneiden koulutustaso vaihtelee vähän kunnittain perusasteella Iisalmen 37 prosentista Lapinlahden 58 prosenttiin, keskiasteella tutkinnon suorittaneita on kaikissa kunnissa noin 40 prosenttia ja korkea-asteen tutkinnon suorittaminen vaihtelee Varpaisjärven reilusta kymmenestä prosentista Iisalmen reiluun 20 prosenttiin.

Lastensuojelusuunnitelman näkökulmasta tarkasteltuna on tärkeää huomata, kun lapsen tai nuoren koulutukseen tai työelämään pääsy pitkitty tai koulu- tai työura keskeytyy terveydellisten tai elämänhallinnan ongelmien vuoksi, on koulutus- ja työelämävalmiuksien parantaminen ensisijainen toimenpide. Terveydellisten ja psykososiaalisten syiden selvittäminen ja siten koulutukseen osallistuminen tai työllistymisen esteiden kartoittaminen ja hoitoon ohjaaminen on tärkeää ennen kuin ongelmat syvenevät tai osallistumiskyky heikkenee. Riskitekijöiden kartoittamisen ja oireiden havainnoinnin tulee tapahtua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jos kuitenkin nuoren työllistyminen koulutuksen jälkeen ei näytä todennäköiseltä rajoitteiden vuoksi, on yhteistyö oppilaitoksen ja työvoimaviranomaisten kanssa tärkeää. Eri viranomaisilla on erilaista tietoa opiskelijan valmiuksista tai niiden puuttumisesta ja tämä tulisi voida hyödyntää.

Kuntien viranhaltijoiden mukaan hyvin harva jää ilman peruskoulun päättötodistusta, mutta tilastokeskuksen tilastot tutkintoon johtavan koulutuksesta kertovat, että vuosina 2005 - 2006 yli 7 prosenttia tutkintoon johtavan koulutuksen aloittaneista keskeyttivät opintonsa. Määrällisesti eniten opiskelunsa keskeyttävät tai koulutusala vaihtavat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevat, ammattikorkeakouluissa kehitystrendi vaihtelee maakunnittain ja lukiokoulutuksessakin keskeyttämiset ovat noususuunnassa. Kaikki tämä asettaa suuria haasteita opiskelijan ohjaukselle. Keskeyttämisen ehkäiseminen on tärkeää myös siksi, että koulutukseen pääseminen on aina vaikeampaa mitä enemmän keskeyttämisiä henkilöllä on takanaan. Peruskoulutuksen jälkeisiin opintoihin siirtymisen nivelvaiheeseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota, jotta yhä useamman nuoren opinnot saadaan jatkumaan yli ensimmäisen lukukauden, joka on opintojen keskeyttämisessä kriittisintä aikaa. Erityisen hankalaksi tämän tekee se, että tieto opintojen keskeyttämisestä ei siirry viranhaltijalta ja organisaatiolta toiselle. Kuinka voidaan tukea, jos tuen tarve ei ole tiedossa?

10. Itä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 2009

3.2 Lapsiperheiden toimeentulo, työllisyys ja työttömyys Ylä-Savossa

Pitkät välimatkat kuntakeskuksiin ja niiden välillä, kunnallisen palveluverkoston harveneminen, nuorten työttömyys ja poismuutto asettavat haasteita niin alueen hyvinvoinnille kuin elinvoimaisuudellekin sekä lasten ja perheiden alueelliselle tasa-arvolle. Koulutuksen saatavuudella ja koulutukseen aktivoimisella sekä lasten ja nuorten ja perheiden osallisuuden lisäämisellä on merkittävä vaikutus sekä lapseen että perheeseen ja sitä kautta koko yhteiskuntaan.

Ylä-Savossa ydinperheissä tavallisimpia ovat yhden ja kahden lapsen perheet. Suurperheiden (4 lasta tai enemmän) määrä vaihtelee Keiteleellä 4 prosentista Pielaveden 11 prosenttiin. Yksinhuoltaja perheissä on pääosin vanhemman lisäksi yksi lapsi. Niiden yksinhuoltajien osuus,

joilla on 4 lasta tai enemmän on noin yhden prosentin luokkaa. Uusperheissä yleisimmin lapsia on kahdesta kolmeen.

Avioerojen määrä Ylä-Savon kunnissa vaihtelee voimakkaasti kunnittain ja vuosittain. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin perusta on turvallinen ja kannustava kasvuympäristö ja huolehtivat läheiset ihmissuhteet. Lapsiperheiden enemmistö voi hyvin ja perinteisen perhemallin rinnalle on syntynyt uudenlaisia perherakenteita ja entisaikojen maalaismaiset vanhemmuutta tukeneet sosiaaliset verkostot ovat harventuneet ja näin vanhemmat kasvattajina ovat saaneet yhä moniulotteisempia ja haastavampia tehtäviä. Perheen vanhemmat ovat enemmän kuin aikaisemmin vain yksin vastuussa lasten kasvatuksesta. Lähiverkoston tuen ollessa kaukana tai jopa saavuttamattomissa yhteiskunnan antaman tuen tarve on noussut yhä suuremmaksi. Tämä näkyy myös huolto- ja tapaamissopimusten määrässä sekä sopimusten tekemiseen liittyvänä työmääränä sosiaalihuollon eri toimipisteissä. Seuraavassa taulukossa näkyy huolto- ja tapaamissopimusten kuormittavuus Ylä-Savossa 2008.

Taulukko 6. Huolto- ja tapaamissopimukset Ylä-Savossa 2008.

Kunta	Sopimukset	Muutos vireillä	Muutos tehty 2008	Oikeudelle annettavat selvitykset	Vanhemmuuden arviointi selvitys ja huoltoriita tapaukset
<i>Iisalmi</i>	165	0	20	4	6
<i>Kiuruvesi</i>	77	0	19	0	2
<i>Sonkajärvi</i>	24		12		0
<i>Vieremä</i>	47		8		2
<i>Lapinlahti</i>	55	4	11	0	0
<i>Varpaisjärvi</i>	22	0	3	1	4
<i>Keitele</i>	23	0	0	0	0
<i>Pielavesi</i>	48	16	16	0	1
Yhteensä	461	20	89	5	15

Kuten yllä olevasta taulukosta käy ilmi suurella joukolla Ylä- Savolaisia vanhempia on ongelmia huolto- ja tapaamisoikeuksista sovittaessa tai niitä toteutettaessa, lähes sadassa perheessä sopimuksia on muutettu vuoden 2008 aikana erityisen työläitä vanhemmuuden arviointeja ja oikeudelle annettavia selvityksiäkin on tehty lähes kaikissa kunnissa. Perheet saavat tukea huolto-

ja tapaamisoikeus asioihin kunnan lastenvalvojalta, sosiaalityöstä tai perheneuvolasta tai näistä kaikista. Vanhempienerot ja niihin liittyvät huolto- ja tapaamisriidat ovat merkittävä syrjäytymistä edistävä asia lapsiperheiden elämässä. Perheitä joissa lapselle on jostain syystä (vanhemman kuolema, rikos yms.) jouduttu määräämään edunvalvoja joko taloudellisia asioita hoitamaan (vanhemman kuoltua) tai edunvalvoja lastensuojelullisten syiden vuoksi on yhteensä Ylä-Savossa noin 100. Näistä 70 prosentilla edunvalvojana toimii joku yksityishenkilö yleensä joku lapsen sukulainen, yleinen edunvalvoja on noin 15 prosentilla ja kymmenellä prosentilla on lastensuojelun edunvalvoja.

Syrjäytyminen kokonaisuudessaan on 1990-luvun laman jälkeen noussut sisäasiainministeriön mukaan jopa sisäisen turvallisuuden uhaksi. Perheiden hyvinvoinnin vajeet ja pahoinvointi ilmenee erityisesti lapsiperheiden ongelmien kumuloitumisena ja vaikeutumisenä. Koulutuksen ja yleisten elämänhallinnanvalmiuksien puuttuminen, työttömyys, taloudelliset vaikeudet, mielenterveyden ongelmat ja päihteiden käyttö johtavat helposti perheiden pitkälliseen syrjäytymiskehitykseen, johon väliintulo vaatisi nykyistä varhaisempaa puuttumista ja perinteisten palvelujärjestelmän hallintokuntarajojen yhteistyötä. Erityisesti nuorten kohdalla syrjäytyminen näkyy myös osallistumattomuutena yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttamiseen. Taulukossa 7 on esitetty työttömyys ja toimeentulotuen saajat kunnittain vuosina 2006, 2008 ja 2009.

Taulukko 7. Työttömyys vuonna 2006, 2008 ja 2009 ja toimeentulotuen saajat vuonna 2006 Ylä-Savon kunnissa

Kunta	Kokonais-työttömyys (2008 2009*)		Nuoriso- työttömyys		Pitkäaikais- työttömyys	Toimeen- tulotuen- saajat % 2006
	Lkm	%	2006 Lkm	%	2006 %	%
<i>Iisalmi</i>	1250 1520	11.8 14.3	198	18,1	24.8	6.1
<i>Kiuruvesi</i>	447 560	11.2 14.5	150	14,4	14.6	4.5
<i>Sonkajärvi</i>	308 305	14.9 15.1	57	10.9	19.9	6.0
<i>Vieremä</i>	165 211	9.1 11.6	36	8,0	21.2	5.4
<i>Lapinlahti</i>	336 444	10.3 13.8	78	8,5	17.9	7.0
<i>Varpaisjärvi</i>	112 168	9.0 13.6	29	9,1	23.4	9.7
<i>Keitele</i>	119 153	9.9 13.5	29	11,0	21.2	6.6
<i>Pielavesi</i>	245 281	11.6 14.1	64	12,7	15.3	6.9

* Työttömyystilastot kesäkuu 2009

Paikallinen työttömyys/työllisyystilanne ei ole suoraan verrannollinen kuntien toimeentulotukitilastoihin. Asukasmäärään suhteutettuna vuonna 2006 paras tilanne oli Kiuruvedellä, jossa vajaa 5 prosenttia asukkaista sai toimeentulotukea, toisessa ääripäässä Varpaisjärvi, jossa noin joka kymmenes kuntalainen oli toimeentulotuen piirissä. Tarkasteltaessa toimeentulotukea saavia lapsiperheitä puhutaan suuruusluokkaa muutamista kymmenistä noin kolmeensataan lapsiperheeseen /kunta. Toimeentulotukea saavien lapsiperheiden %- osuus toimeentulotukea saavien määrästä oli tilastoitu vain kahdessa kunnassa: Iisalmessa 25 % ja Kiuruvesi 17.5 % eli toimeentulotuen saajista melkoinen osuus koostuu lapsiperheistä.

Lastensuojelusuunnitelmaa laadittaessa juuri työttömyystilastot ovat muuttuneet nopeaa vauhtia. Kokonaistyöttömyys on mennyt edelleen huonompaan suuntaan koko kuluvan vuoden. Vuoden 2009 kesäkuun tilaston mukaan työttömänä oli Ylä- Savossa noin 12 -15 % työvoimasta. Nuorisotyöttömyys (15 -24 v.) vaihtelee suuresti kunnittain. Vieremällä oli vuonna 2006 työttömänä 8 % nuorista, mikä on alle valtakunnallisen keskiarvon ja Iisalmen 18 % nuorisotyöttömyyskin jää alle Itä-Suomen läänin 24 %:n. Lukumääräisesti nuorisotyöttömyydessä puhutaan pienissä kunnissa muutamista kymmenistä nuorista ja Kaupungeissakin alle 200 nuoresta vuonna 2006. Vuoden 2008 syksyllä äkisti alkaneen taloudellisen taantuman vuoksi on kaikilla kunnan hallinnonaloilla edistettävä toimenpiteitä, jotka edesauttavat nuorten sijoittumista työmarkkinoille mahdollisimman saumattomasti.

Nuorten työttömyys on monesti lyhytkestoisempaa ja heidän liikkuvuutensa työmarkkinoilla on aikuisia pitkäaikaistyöttömiä nopeampaa. Nuorten pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista pitkäaikaistyöttömistä eli vähintään yli vuoden työttömänä olleista työnhakijoista on ollut Itä-Suomessa hyvin pieni, TE -keskuksen vuoden 2008 työnvälitystilaston mukaan vain noin 0.87 prosenttia. Kaiken kaikkiaan yhteiskunnalle koituvat kustannukset työelämästä sivuun jäämisestä ja sen (18) myötä jopa sukupolvittaisesta syrjäytymisestä ovat mittavat ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden ja johdonmukaisen moniammatillisen yhteistyön hyöty harvoin näkyy lyhyellä aikavälillä.

Taulukosta 8 näkyy työttömien nuorten sekä aktivointisuunnitelmien määrä vuonna 2008 sekä työttömyyden sukupuolittainen jakautuminen.

Taulukko 8. Työttömät työnhakijat Ylä-Savon kunnissa vuonna 2008 */(TE-keskuksen tilastot)*

Kunta	Työttömät alle 25-vuotiaat lkm	Aktivointisuunnitel- mien lukumäärä ¹	Työttömät miehet	Työttömät naiset
<i>Iisalmi</i>	306		932	669
<i>Kiuruvesi</i>	90	65	265	224
<i>Sonkajärvi</i>	43	15-20	167	105
<i>Vieremä</i>	26		116	88
<i>Lapinlahti</i>	56	23	271	200
<i>Varpaisjärvi</i>	23		99	61
<i>Keitele</i>	12	27	69	42
<i>Pielavesi</i>	41	136	156	92

¹ Sosiaalitoimen kuntatilastot

Itä-Suomen lääninhallituksen tekemän selvityksen mukaan lapsiperheiden ja nuorten kotitalouksien tulokehitys ei ole 2000-luvulla kohonnut elinkustannusten kohoamisen myötä samaa vauhtia muun väestön toimeentulon kasvun kanssa. Esimerkiksi lapsilisiin saatiin indeksikorotus viime vuonna ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1994. Valtakunnallisestikin erityisesti yksinhuoltajaperheiden pienituloisuus on kasvanut ja toimeentulotukeen on joutunut turvautumaan useampi kuin joka neljäs yksinhuoltajatalous. Yksinhuoltajaperheet muodostavat viidenneksen kaikista lapsiperheistä. Ylä-Savossa Yksinhuoltajia oli noin puolet kaikista toimeentulotukea saaneista lapsiperheistä. Itä-Suomessa kaikista perheistä toimeentulotukea on saanut vuonna 2007 9.7 prosenttia, mikä ylittää valtakunnallisen (8.1%) keskiarvon. Myös nuorten aikuisten ryhmässä Itä-Suomi on toimeentulon kannalta synkkää aluetta, 18-24 –vuotiaista on täällä saanut ensisijaisena tulonlähteenä 16.8 prosenttia sen ikäisistä nuorista, valtakunnallisen keskiarvon ollessa 12.3 prosenttia.

Taulukko 9. Lapsiperheiden toimeentulo Ylä-Savon kunnissa vuonna 2006 (tilastokeskus)

Kunta	Veronalaiset tulot – verot / tulonsaaja	Lapsiperheiden pienituloisuusaste	Toimeentulotukea saaneet nuoret, alle 25-v. Ikm ja % vastaavan ikäisestä väestöstä		Toimeentulotukea saaneet lapsiasuntokunnat * yksinhuoltajat	
			lkm	%	lkm	%
<i>Iisalmi</i>	12474,3	14,8	517	25.6	346*169	3.1
<i>Kiuruvesi</i>	13407,8	21,8	84	12.7	59*24	5.7
<i>Sonkajärvi</i>	13436,2	13,9	38	11.0	39*15	7.9
<i>Vieremä</i>	15279,7	12,6	31	12.3	32*12	7.3
<i>Lapinlahti</i>	10915	15,9	82	13.8	75*31	9.2
<i>Varpaisjärvi</i>	9968	21,6	36	16.5	35*12	12.7
<i>Keitele</i>	10337	12,0	30	17.7	21*11	9.0
<i>Pielavesi</i>	9850	18,8	66	21.0	42*17	9.2

3.3 Lapsiperheitä koskevat terveystiedot

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveydentilaa ei seurata suunnitelmallisesti samanlaisin mittarein Ylä-Savossa. Esimerkiksi kahden vuoden välein toteutettavan 8.- ja 9-luokkalaisiin sekä lukion opiskelijoihin kohdistuvan kouluterveyskyselyn tiedot olivat vaihtelevasti saatavilla eri kunnista. Kouluterveyskyselyn kuntakohtaiset tulokset olivat joissakin kunnissa saatavilla kuntien kotisivuilla ja joihinkin kuntiin tuloksia ei ollut tilattu lainkaan. Käynnissä olevista valtakunnallisista sosiaali- ja terveydenhuollon ohjelmista Terveys 2015 – kansanterveysohjelma tähtää mm. lasten terveydentilan paranemiseen ja hyvinvoinnin lisääntymiseen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma KASTE tähtää edellisen lisäksi hyvinvointi- ja terveyserojen kaventumiseen sekä palvelujen laadun, saatavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseen vuoteen 2011 mennessä. Vaikka lasten ja nuorten suhteellinen hyvinvointi on lisääntynyt ja kouluterveyskyselyn mukaisesti itsensä terveeksi tuntevien peruskoululaisten osuus on hieman noussut 2000-luvun alusta, ovat terveyserot kuitenkin lisääntyneet niin alueellisesti kuin ikäryhmien sisälläkin. Jo lähtökohdiltaan huonot sosioekonomiset tekijät altistavat pahoinvoinnille ja sen kasaantumiselle. Epäterveet elintavat ja riskikäyttäytyminen kasvattavat uhkatekijöitä entisestään.

Taulukkoon 10 on koottu kouluterveys 2008 kyselyn pohjalta Ylä- Savolaisittain ilon- ja huolenaiheita.

Taulukko 10: Kouluterveys 2008 kyselyn ilon ja huolenaiheet Itä-Suomessa yleisesti.

Ilonaiheet	Huolenaiheet
<p>Peruskoulussa ja lukiossa</p> <p>avioerojen määrä vähentynyt vanhemmat tietävät missä nuoret ovat keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa vähentyneet nuoren toistuvat rikkeet vähentyneet nuorten käyttövarat kasvoivat koulujen fyysiset työolot parantuneet koulussa kuulluksi tuleminen lisääntyi koulun työmäärää pidettiin harvemmin liian suurena avun puute koulunkäyntiin väheni lintsaaminen vähentynyt tai pysynyt samana lääkäriin toteamat pitkäaikaissairaudet vähenivät päivittäin tupakoivien nuorten osuus väheni tietoisuus päihteistä lisääntyi</p>	<p>Peruskoulussa ja lukiossa</p> <p>koulutapaturmat lisääntyneet koulukiusaaminen lisääntyi ylipaino lisääntyi väsymys, niska-hartiavaivat ja päänsärky lisääntyivät koulu-uupumus lisääntyi ruoan kanssa nirsoilu lisääntyi hampaista huolehtiminen edelleen huonolla tolalla nukkumaan menee kello 23 jälkeen yhä useampi tyytymättömyys kouluterveydenhuoltoon kasvoi</p>
<p>Lisäksi peruskoulussa</p> <p>vanhempien tupakointi väheni ei yhtään ystävää tunne väheni huumeiden kokeilu väheni humala juominen väheni tupakointi väheni liikunnan harrastaminen lisääntyi epäterveelliset välipalat vähenivät tietoisuus seksuaaliterveydestä parani kiinnostus terveystietoon kasvoi</p>	<p>Lisäksi peruskoulussa</p> <p>koettu terveydentila huononi fyysisen uhan kokeminen lisääntyi opiskeluvaikeudet kasvoivat masentuneisuus lisääntyi</p> <p>vaikeus päästä koululääkäriin ja terveydenhoitajan vastaanotolle lisääntyi</p>
<p>Lisäksi lukiossa</p> <p>koettu terveydentila pysyi samana fyysinen uhka vähentynyt opiskeluvaikeudet pysyneet samana masentuneisuus pysyi samana tiedot seksuaaliterveydestä paranivat</p>	<p>Lisäksi lukiossa</p> <p>humala juominen lisääntyi terveystiedon kiinnostus pysyi samana</p>

Kuntakohtaiset erot yksittäisissä kouluterveyskyselyjen indikaattoreissa saattavat olla suuria. Tarkemmat kuntakohtaiset tiedot saadaan kunkin kunnan kouluterveyskyselyn yhteyshenkilöltä, mikäli kunta on aineiston itselleen tilannut.

Perusopetuslain (628/1998) mukaan koulun oppilashuollon tarkoituksena on lapsen ja nuoren oppimisenperusedellytyksistä ja fyysisestä ja psyykkisestä sekä sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Kouluterveydenhuolto on suora jatkumo neuvolassa alkaneesta lapsen terveyden ja hyvinvoinnin seurannasta. Sen merkitystä varhaisen tuen antamisessa ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tarpeiden selvittämisessä on erityisen tärkeää lapsen ja nuoren hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Itä-Suomen osalta voidaan todeta tämän tavoitteen vakavasti vaarantuvan koululaisten päästessä yhä huonommin kouluterveydenhuollon tuen piiriin. Itä-Suomen peruskoulun 8- ja 9 luokkalaisista 16 prosenttia on ylipainoisia, lukiolaisista 14 prosenttia, mutta ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista jo 22 prosenttia. Ruokailukäytänteiden muutoksessa epäterveellisten välipalojen poistaminen on ensiarvoisen tärkeää. Monista kouluista on onneksi jo poistettu kokonaan epäterveelliset välipala-automaatit. Lisäksi erityistä huomiota tulisi kiinnittää kouluruokailuun ja kotona säännöllisiin ruokailu aikoihin. Lapsuudessa omaksutut myönteiset ja terveelliset ruokailutottumukset siirtyvät todennäköisemmin aikuisuuteen.

Myös valvominen ja yhä myöhemmäksi siirtyvä nukkumaanmeno heikentävät lasten ja nuorten hyvinvointia. Noin kolmannes lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista menee arkenakin nukkumaan kello 23 jälkeen, jolloin tarpeellinen yöuni jää vaillinaiseksi. riittävä lepo ja säännöllinen unirytmii ovat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta olennaisen tärkeitä.

Kautiainen (2008) tekemän väitöskirjan mukaan ylipainoisten nuorten osuus on noin kolminkertaistunut kolmenkymmenen vuoden seurantajakson aikana. Tutkimuksen mukaan lukiolaiset keskitasoa paremmin koulussa menestyvät tytöt ovat harvimmin ylipainoisia. Television ja tietokoneenparissa vietetty aika korreloi ylipainoisuuden kanssa erityisesti tytöillä. Koko nuorisoväestön ylipaino ei ole lisääntynyt, mutta ylipainoiset ovat entistä lihavampia. Edellä mainitun tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että terveiden elämäntapojen edistämiseen ja niiden merkityksen korostamiseen on tartuttava jo lapsuudessa, jotta vältetään suurilta kansanterveyden riskeiltä kuten tyypin 2 diabetekselta ja sydän – ja verenkiertoelinten sairauksilta myöhemmällä iällä.

14. Kautiainen. S, 2008., Overweight and obesity in adolescence – Secular trends and associations with perceived weight, sociodemographic factors and screen time. Tampere

Taulukosta 11 käy ilmi kuntien tiedot lastensuojelun asiakkaana päihteiden vuoksi olevat lapset ja nuoret sekä erityiskorvattavien lääkkeiden saajat 5 – osuus asukkaista.

Taulukko 11. Päihteet ja lääkkeiden käyttö lapsilla ja nuorilla Ylä-Savossa 2007

Kunta	Lastensuojelun asiakkaana päihteiden vuoksi olevien nuorten määrä*			Erityiskorvattavien lääkkeiden saajat % -osuus asukkaista	
	alle 15v.	15-18 v.	huumeita käyttävät nuoret	alle15-v.	16–24-v.
<i>Iisalmi</i>	0	6	3		
<i>Kiuruvesi</i>	3	14	0	5,2	8,1
<i>Sonkajärvi</i>	0	0	0	7,7	8,1
<i>Vieremä</i>	7	12	0	8,8	6,0
<i>Lapinlahti</i>	7	5	0	4	8,3
<i>Varpaisjärvi</i>	2	2	0	8	17,6
<i>Keitele</i>	0	3	0	12,7	25,8
<i>Pielavesi</i>	0	0	2	5,6	15,4
Yhteensä	19	42	5		

Vaikka, päihteiden ja lääkkeiden käyttö varsinkin alle 15 -vuotiaiden keskuudessa on koko väestöön suhteutettuna pientä, kertoo erityiskorvattavien lääkkeiden osuus kuntakohtaisista eroista sairastuvuudessa sekä kuitenkin kymmenet päihteiden ja huumeiden vuoksi lastensuojelun asiakkaiksi ohjautuneet lapset ja nuoret siitä, että palvelujärjestelmässämme jotain tulisi tehdä näiden yksittäistenkin tragedioiden ehkäisemiseksi. Vaikka alkoholin kokonaiskulutus on maassamme kasvanut, ilahduttavaa on ollut, että nuorten alkoholinkäyttö on useiden tutkimusten mukaan kääntynyt laskuun viime vuosien aikana.

Itä-Suomen peruskoulua ja lukiota käyvien nuorten humalajuominen on vähentynyt 2000-luvun alun 25 prosentista 16 prosenttiin sen sijaan ammattiin opiskelevista nuorista 40 prosenttia ilmoittaa käyttävänsä alkoholia vähintään kerran kuukaudessa voimakkaaseen humalatiltaan saakka. Myös tupakoivien osuus ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista muihin ikätovereihin verrattuna on suuri, lähes nelinkertainen! Päihteiden kokeilujen yleisyys ja käyttäjäryhmien epäyhtenäisyys aiheuttaa sen, että ennaltaehkäiseviin käytänteisiin tulisi kiinnittää erityistä

huomiota ja ulottaa ne kaikkia ikäryhmiä koskeviksi sekä tarvittaessa järjestää hoitoonohjaus viivytyksittä.

Päihdekasvatuksessa ei voida väheksyä kotien roolia. Vanhempien tehtävänä on vahvistaa nuoren itsetuntoa ja kannustaa ottamaan vastuuta omista valinnoistaan kaveripiirin asettamissa paineissa. Aktiivinen vapaa-aika ja harrastukset ovat yksi merkittävä päihteiden kokeilla ja käyttöä hillitsevistä tekijöistä. Päihteiden käytön ehkäisy ei ole vain terveydenhuollon ja lastensuojelun asia vaan kuntien turvallisuussuunnittelussa ja erilaisissa ohjelmissa tulisi ottaa vahvasti huomioon myös lasten ja nuorten näkökulma: päihteiden käytön ehkäisy, turvallinen kasvuympäristö yhteisellä vastuulla

2.4 Väkivalta ja lasten- ja nuorten häiriökäyttäytyminen ja tehdyt rikokset

Suomessa lapset ja nuoret kokivat Suomen olevan turvallinen maa, jossa ihmisellä on vapaus liikkua, toimia ja ilmaista mielipiteitään. Lakien ja lasten oikeuksien koettiin pitävän huolta alaikäisten oikeusturvasta sekä hyvästä elämästä. Nuoret vertasivat Suomen tilannetta maihin, joissa on esimerkiksi sotaa, nälänhätää tai lapsityövoimankäyttöä. Nuoret vertasivat Suomen tilannetta maihin, joissa on esimerkiksi sotaa, nälänhätää tai lapsityövoimankäyttöä. Kuitenkin Suomessakaan lapset ja lapsiperheet eivät täysin voi välttyä ikäviltä asioilta kuten väkivallalta, tapaturmilta ja rikoksilta. (Tuononen 2008, Raportti lasten ja nuorten oikeuksista

Taulukko 12. Lasten ja nuorten kouluissa ja päiväkodeissa sattuneet tapaturmat, väkivaltainen kuolema sekä lasten ja nuorten rikollisuus ja rikosten sovittelu Ylä-Savon kunnissa vuonna 2006

Kunta	Tapaturmat koulu,päivä koti	Väki- valta- kuole ma	Omaisuusrik ollisuus lkm ja %-osuus alle 18-v.	Väkivalta- rikollisuus, lkm, %-osuus alle 18-v.	Huumaus- ainerikokset lkm, %-osuus alle 18-v.	Sovittelu- tapaukset vuoden aikana alle 18v
Iisalmi	20	0	670/23%	250/26%	49/22%	22
Kiuruvesi	59	1	110/36%	43/30%	2/0%	3
Sonkajärvi	18	0	23/22%	12/8%	13/0%	1
Vieremä	0	0	36/36%	25/24%	0/0%	3
Lapinlahti	13	0	126/33%	69/17%	4/0%	3
Varpaisjärvi	0	0	30/27%	14/29%	1/0%	0
Keitele	3	0	28/39%	32/22%	4/0%	8
Pielavesi	28	0	37/19%	27/22%	4/50%	2

Lasten ja nuorten väkivaltainen kuolema kohta käsittää myös alle 21-vuotiaiden tekemät itsemurhat. Rikollisesti oireilevat lapset ja nuoret ovat poliisin vuoden 2006 aikana selvittämiin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjä. Voimavarojen suuntaaminen ennaltaehkäisevään työhön niin hyvinvoinnin edistämiseksi kuin turvallisen kasvuympäristön luomisessa tulee näkymään hyvinvoivempina sukupolvina ja tuottaa samalla säästöjä yhteisiin resursseihin. Päiväkotij- ja kouluympäristöjen kuten leikkipaikkojenkin turvallisuudesta tulee huolehtia samoin kuin lasten ja nuorten häiriö käyttäytymiseen puuttumisen kynnystä tulisi madaltaa. Sovitteluprosessi on omalta osaltaan ollut ehkäisemässä lasten- ja nuorten rikoskierteen jatkumista. Kun on itse joutunut korvausvastuuseen teostaan ja kohdakkain rikoksen uhrin kanssa, moni rikoskierre on pysähtynyt siihen. Haasteena tässä on koulutettujen sovittelijoiden löytäminen ja toiminnassa mukana pitäminen.

4 LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUT YLÄ-SAVOSSA

4.1 Kasvuympäristö

Lasten ja perheiden kasvuympäristöön kuuluu niin fyysinen rakennettu ympäristö kuin siihen liittyvät palvelutkin kuin myös psyykinen ja sosiaalinen ympäristö käsittäen alueen kulttuuri perinnön ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen. Tärkein ja lasta lähinnä on lapsen oma koti, sen piha, leikkialueet, lähipalvelut ja liikennejärjestelyt. Kun lapsi kasvaa ja alkaa laajentaa reviiriään yhä merkittävämmiksi tulevat myös päivähoiton ja koulun ympäristöt, liikunta-, kulttuuri- ja muut harrasteympäristöt sekä julkinen liikenne ja liikennevälineet. Ylä-Savossa rakennettua ympäristöä ympäröi maalaismainen maisema, kulttuurisesti ja liikunnallisesti rikas ympäristö leikkiä ja harrastaa.

Kuntasuunnittelun tehtävänä on poikkihallinnollisesti vastata lapsilähtöisen toiminnan suunnittelusta, tilojen määrästä ja laadusta, kunnallisteknisellä puolella erityisesti vastata tekniikan toimivuudesta sekä kunnan vesi- ja jätevesihuollosta. Lasten ja perheiden hyvinvoinnin kannalta kaikessa kuntasuunnittelussa tulee ensisijaistaa lapsen etu ja osallisuus. Lasten tarpeet tulisi huomioida erityisesti päivähoiton ja koulujen kiinteistöjen, liikenneväylien, ja ulkoilueiden kehittämisessä ja ylläpidossa.

Monissa Ylä-Savon kunnissa on viime vuosina jouduttu paljon panostamaan päiväkotien ja koulukiinteistöjen turvallisuuteen, rakennuksia on poistettu käytöstä osin oppilasmäärien vähenemisen vuoksi osin korjattu ilmanvaihto-ongelmien ja homevaurioiden vuoksi. Tänä päivänä oppilaiden keskittyminen yhä harvempiin kouluihin aiheuttaa haasteita tilojen riittävyyteen ja sijoitteluun erityisesti haja-asutusalueilla. Koulujen ja päiväkotien läheisyydessä on tehty

turvallisuutta parantavia liikennejärjestelyjä mm. Iisalmen ja Lapinlahden välisellä tieosuudella Nerkoolla. Huonokuntoisia leikkikenttiä on poistettu käytöstä ja uimapaikkoja pidetään yllä joko kunnan tai kyläyhdistysten toimesta.

Lastensuojelulain 2§ mukainen lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ennaltaehkäisevin toimenpitein ovat kunnissa mukana seuraavassa taulukossa esitetyt lapsiperheille kuuluvat peruspalvelut eli ns. kaikille yleinen toiminta perheille ja lapsille.

Taulukko 13. Lapsiperheiden peruspalvelut Ylä-Savon kunnissa 2008

0-3 -vuotiaat	3-6 -vuotiaat	7-12 -vuotiaat	13-15 -vuotiaat	16-18-vuotiaat
Perhe- ja äitiysnla	Lastenneuvola	Perusterveydenhuolto	Perus.terv.huolto	Perus.tervhuolt.
Lastenneuvola	Perustervhuolto	Koulu/opettajat	Koulu/opettajat	II asteen koulu
Perustervhuolto	Seurakunnan kerhot	Kouluterv.huolto	Kouluterv.huolto	Harrastukset
Kotihoidontuki	Avoin päiväkot	Harrastukset/seurat	Seurakunta/ripari	Nuorisotyö
Perhekerhot	Päivähoito	Järjestöt/kerhot	Järjestöt/kerhot	Nuorisokahvilat
Perhekahvilat	Esikoulu	Nuorisotyö	Harrastukset/seurat	Työvoimaviran.
Vertaisryhmät	Kotipalvelu	Vanhempainverkostot	Nuorisotyö	Työnantajat
Kotipalvelu	MLL Lastenkaitsijat	Kasvatuskumppanuus	Nuorisokahvilat	Oppilaanohjaus
MLL Lastenkaitsijat	Kasvatuskumppanuus		Yhdessä elämään	Työvalmennus

Nämä ovat karkeasti luokitellut lähellä olevat kaikille saatavilla olevat peruspalvelut, joissa työntekijät huomioivat lapsen, nuoren ja perheen hyvinvointia. Perustyöntekijällä tulisi herätä ihmettely ja huoli lapsen tilanteesta, mutta työntekijä osaa toimia tilanteessa ja luottaa omiin taitoihinsa toimia lapsen ja perheen kanssa. Tämä tarkoittaa säännöllisiä ja arkeen vietyjä huolenkartoituksia, keinoja huolen huomioimiseen arjessa perustason toimipisteissä. Silloin kun huoli herää työntekijä määrittelee mistä on huolissaan ja ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa. Perustasolla yleisesti käytössä on puheeksi ottamisessa yhteinen huolen puheeksi ottamisen malli ja välineet mm. vanhemmuuden roolikartta. Näin toimittaessa vanhemmat ja työntekijä toimivat yhteisen suunnitelman mukaisesti ja tilanne normalisoituu eikä tule tarvetta lisä toimiin. Mikäli perustasolla huolen määrä lisääntyy edelleen ja työntekijän luottamus omaan osaamiseen heikkenee, tulee tarve yhteistyöhön erityisasiantuntijoiden kanssa. Perustyöntekijällä tulee olla mahdollisuus erityistyöntekijän konsultointiin. Onko nämä ennaltaehkäisevän toiminnan puitteet luotuna kunnissa lasten ja perheiden kasvuympäristössä?

4.2 Alle kouluikäisten lasten palvelujärjestelmä

Ylä-Savossa lasten ja perheiden palvelut ovat kaikissa kunnissa tällä hetkellä muutosvaiheessa Paras- prosessin tai siihen liittyvien organisaatiomuutosten kautta. Ylä-Savoon on tulossa kolme erilaista palveluiden järjestämisen mallia. Iisalmi, Kiuruvesi, Sonkajärvi ja Vieremä muodostavat yhteisen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän, joka sisältää sosiaali- ja terveystoimen palvelut pois lukien päivähoito, joka siirtyy sivistystoimen järjestysvastuulle. Pielavesi ja Keitele siirtyvät Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin hallinnoimaan Kysterin liikelaitosmalliin, jossa lasten ja perheiden palvelut ovat jäämässä peruskuntien vastuulle ja Lapinlahti ja Varpaisjärvi valmistelevat sosiaalitoimen yhdistämistä.

Uudenlaisten toimintamallien avulla ja kuntien välisellä yhteistyöllä vahvistetaan lastensuojelun toimenpiteiden vaikuttavuutta ja ylläpidetään palvelujen tuottamista ja niiden tasoa myös kasvukeskusten ulkopuolella. Lasten ja nuorten suhteellisen osuuden pienentyessä koko väestöstä alueella on tärkeää pitää huoli myös sukupolvien välisestä tasa-arvosta palveluissa, eikä vastakkain asettelua esimerkiksi lasten, nuorten ja vanhuspalvelujen välille synny. Kaikissa kunnissa terveydenhoitajien työpanosta käytetään kahteen tai useampaan tehtävä-alaan esimerkiksi niin, että samalle terveydenhoitajalle kuuluu sekä terveydenhoitajan työtä että ennaltaehkäisyyn liittyviä asioita. Moniosaamisen tarve vaikuttaa työn vaativuuteen ja lisää työtehtävien pirstaleisuutta. Taulukko 14 kertoo syntyneiden määrän suhteessa alle kouluikäisten lasten palvelujärjestelmään.

Taulukko 14. Syntyneet sekä perhevalmennusten ja lastenneuvolan terveydenhoitajien määrä Ylä-Savossa 2008

Kunta	Syntyneet	Perhevalmennukset	Lastenneuvolan as/terveydenhoitaja	Toimipisteiden määrä
<i>Iisalmi</i>	223	6x/v	n.400	2
<i>Kiuruvesi</i>	73	3 x vuodessa	n. 250 /terv.hoit.	1
<i>Sonkajärvi</i>	46			
<i>Vieremä</i>	31	50	252/terv.hoit.	1
<i>Lapinlahti</i>	91			2
<i>Varpaisjärvi</i>	20	1x/v		1
<i>Keitele</i>	15	yht pielav	134/th	1
<i>Pielavesi</i>	44	2x/v	325/th	1
Yhteensä	543			

Syntyvyydessä on jo pitkään jatkunut yleinen laskeva trendi, mutta yksittäisissä kunnissa vuosittaiset vaihtelut syntyvien lasten määrässä saattavat olla huomattaviakin, useita kymmeniä lapsia/vuosi. Tämä omalta osaltaan vaikuttaa palvelujen suunnitteluun mm. siihen kuinka palvelujärjestelmä ja kunnan käytettävissä olevat tilat joustavat vuosittain palvelujen piiriin tulevien lasten mukaisesti esimerkiksi esikoulun osalta. Äitiysneuvolan palveluja on laskennallisesti käytössä riittävästi kaikissa kunnissa. Synnytykset hoidetaan pääsääntöisesti Kuopiossa Kuopion yliopistollisessa sairaalassa.

Työntekijöiden kannalta haasteena on ikäluokkien pienetessä osaamisen ja ammattitaidon säilyminen äitiyshuollossa osittain siksi, että erityispalveluja ja osaamista on jo pitkään keskitetty yliopistolliseen sairaalaan. Diagnoosimenetelmien kehittyessä ns. normaaliraskauksista tulee yhä harvinaisempia ja siten yhä useampi odottava äiti tarvitsee raskauden aikana erityistä seurantaa tai tukea.

Lastenneuvola palveluita käyttäviä 0-6 – vuotiaita oli vuoden 2007 lopussa lisäalassa 887, Kiuruvedellä 394, Sonkajärvellä 162, Vieremällä 167, Lapinlahdella 336, Varpaisjärvellä 110, Keiteleellä 96 ja Pielavedellä 179. Joissakin kunnissa lastenneuvola palveluihin on käytössä vähemmän työvoimaa kuin neuvolatyön suosituksissa esitetään (1 kokopäivätoiminen terveydenhoitaja/340 lasta). Kuntien välinen vertailu tässä kohden on vaikeaa, koska tilastoja varten tehtyyn kyselyyn oli kunnissa vastattu hyvin eri tavalla eli käytössä ei ollut yhteistä mittaria minkä lisäksi monissa kunnissa yksi terveydenhoitaja vastaa useammasta vastuu alueesta, jolloin tarkkojen vertailutietojen kerääminen on mahdotonta.

Terveydenhoitajien työpanoksen kohdentumiseen vaikuttaa asiakasmäärien ohessa myös asiakkuuksien laatu. Vuosina jolloin syntyvyys on suurta myös terveydenhoitajan työ vaatii erilaisia panostuksia kuin vähäisen syntyvyyden vuosina. Myös esimerkiksi hyvin nuorien äitien määrä tai päihteitä käyttävien äitien määrä, perheiden yksinäisyys ja uusavuttomuus vaativat enemmän panostusta ja ohjausta jo neuvola työssä. Erityisesti Lapinlahdella on paneuduttu leimaamattoman arkisen tuen tarpeeseen (neuvolan ja perhetyön yhteistyö/ neuvolan ja päivähoidon yhteistyö yms.) vastaamiseen jo usean vuoden ajan kokeilemalla erilaisia toimintamalleja. Oman haasteensa antaa kaikissa kunnissa lääkäriresurssien väheneminen ja lääkäreiden suuri vaihtuvuus.

Sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen käyttö tässä ikäryhmässä esitellään tuonnempana lastensuojelun tilaa koskevassa kohdassa. Koko maan osalta sosiaalihuoltolain mukaisten kotipalvelujen käyttö suuntautuu pääasiassa ikäihmisten tarpeisiin ja vain 2.9% lapsiperheistä on tämän tuen piirissä. Vasta vuonna 2008 on kunnissa uudelleen aloitettu päivähoidon ja neuvolan

kautta järjestettävän kotipalvelun kehittäminen kunnissa. Pääsääntöisesti lapsiperheiden kotiin saama apu on luokiteltu lastensuojelun avohuollon palveluna tarjottavaa perhetyötä. Joissakin kunnissa on lapsiperheiden mahdollista saada lastenhoitoapua MLL:n koulutettujen lastenhoitajien kautta. Lisäksi alle kouluikäisten lapsiperheiden arkea tukevat seurakuntien ja järjestöjen ylläpitämä kerhotoiminta sekä perhekahvilatoiminta.

Kaikissa kunnissa toimii Seurakuntien järjestämänä alle kouluikäisten kerhot ja perhekerhot. Avointa päiväkotitoimintaa oli Vain lialmessa ja Kiuruvedellä, muissa kunnissa avoimena päiväkotitoiminta on yhdistetty seurakuntien ja järjestöjen kerhotoimintaan. lialmessa avoimessa päiväkodissa lapsia kävi noin 25 lasta päivittäin ja Kiuruvedellä 150 lasta kuukaudessa oli toiminnan piirissä.

Taulukko 15. Varhaiskasvatuksen asiakasmäärät, kotihoidontuella olevien perheiden määrä sekä varhaiskasvatussuunnitelmien määrä 2008

Kunta	Asiakkaita kokopäivähoidossa		Asiakkaita (lkm) osapäivähoidossa		Lapsikoht. varhaiskasvatussuunnitelmat lkm	Erityistä tukea tarvitsevia lapsia lkm	Kotihoidontuen lasten ja perheiden lkm
	0-2v	3-6v	0-6v	eskari			
lialmi	165	576	190	178	700	72	321 lasta
Kiuruvesi	16	178	53	0		19	210 lasta, 135 perh
Sonkajärvi							
Vieremä	10	65	17	22	66	8	83 lasta, 53 perh
Lapinlahti	64	134	8	37	180	25	116 perhettä
Varpaisjärvi	10	18	41	8	77	3	62 perhettä
Keitele	7	65		16	72	5	27perhettä
Pielavesi	18	71	20	19	128	12	127 lasta

Keskimäärin Ylä - Savolaisista alle kolmivuotiaista lapsista päivähoidossa on noin joka viides lapsi, mutta kuntakohtaiset erot ovat suuria. Esimerkiksi Kiuruvedellä pienimmistä kuntalaisista päivähoiton piirissä on vain noin 6 prosenttia ja lialmessa neljännes. Kuntakohtaiset erot johtunevat vanhempien työtilanteesta ja kuntakohtaisista päivähoitomahdollisuuksista. Kelan maksaman pienten lasten kotihoidontuen piirissä kaikissa kunnissa ainakin 50 % ikäluokasta.

Seuraavasta taulukosta käy ilmi varhaiskasvatuksen asiakasmäärät. Osassa kuntia päivähoito on edelleen osa sosiaali- ja/ tai terveystoimea ja joissakin kunnissa päivähoito on siirtynyt osaksi sivistystoimea. Kaikissa kunnissa päivähoito on kuitenkin oma vastuualueensa, jonka sisällä

esiopetuksen paikka saattaa vaihdella. Alle kouluikäisten lasten palveluissakin erityisen tuen tarve on kasvanut samalla, kun koulutus varhaiseen puuttumiseen ja huolen puheeksi ottamiseen on lisääntynyt. Tämä ei kuitenkaan takaa lapselle ennaltaehkäisevän tuen piiriin pääsyä. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota päivähoiton turvallisuuteen erilaisissa hoitomuodoissa.

Päivähoitomuodoista kaikki hoitomuodot ovat käytössä Ylä-Savossa.

Taulukko 16. Perhepäivähoidon käyttöaste, paikat, henkilöstö ja lasten määrä 2008

Kunta	Perhepäivähoidossa/ lkm				Kolmiperhehoidossa/lkm				Ryhmäperhepäivähoidossa			
	k.aste	paikka	hlö	lapsi	k.aste	paikka	hlö	lapsi	k.aste	paikat	hlöstö	lapset
Iisalmi	87,71	234	55	249	0	40	12	40	105,14	40	11,5	47
Kiuruvesi	79,06	120	30	138	0	0	0	0	87,60	53	18	65
Sonkajärvi												
Vieremä	65,51	57,5	14	53	0	0	0	0	75,04	21	6	29
Lapinlahti	90	130	30	140	100	12	3	13	100	12	4	23
Varpaisjärvi	84	28	7	27	96	4	1	4	70	12	3	11
Keitele	62,31	70	9	45	55,36	4	1	4	73,66	8	3	9
Pielavesi	90,57	40	8	40	0	0	0	0	59,59	57	11	57

Kaikissa kunnissa on joitakin yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta pystytty järjestämään päivähoitopaikka jokaiselle lapselle säädetyssä ajassa. Päivähoito perustuu perheen ja lapsen tarpeisiin ja niiden mukaan tehtyyn varhaiskasvatuksen suunnitelmaan Vasuun, jota arvioidaan vanhempien kanssa säännöllisesti. Vanhempien kasvatustyötä pyritään tukemaan myös ns. teemallisissa vanhempainilloissa, joita järjestetään niin kuntien kuin järjestöjenkin toimesta.

Erityislapsille tarjotaan päivähoitoa heidän tarpeidensa mukaisesti. Painopisteenä on hyvän päivähoiton tarjoaminen, varhainen puuttuminen lasten ja perheiden ongelmatilanteissa. Yhteistyötä tehdään sosiaalitoimen, koulutoimen, terveydenhuollon ja erityistyöntekijöiden kuten psykologien ja terapeuttien kanssa. Myös ilta ja viikonloppuhoitoa järjestetään kunnissa tarvittaessa. Esiopetusta tarjotaan Ylä-Savossa kaikille 6-vuotiaille. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla kouluun valmistava esiopetus alkaa jo viisivuotiaana. Esiopetus on järjestetty joko erillisissä yksiköissä tai päiväkotien ja koulujen yhteydessä. Iisalmessa ja Lapinlahdella lapsia on myös yksityisessä päivähoitossa, joko yksityisessä päiväkodissa tai yksityisillä perhepäivähoitajilla.

4.3 Kouluikäisten lasten palvelujärjestelmä

Oppilasmäärien vähenemisestä johtuen Ylä-Savonkin kouluverkkoa on supistettu voimakkaasti viime vuosina, kunnissa on viimeisen viiden vuoden aikana lakkautettu useita kyläkouluja. Kaikissa kunnissa on kuitenkin vielä ainakin yksi vuosiluokkien 1-9 opetusta antava koulu ja lisäalassa, Kiuruvedellä ja Lapinlahdella tämän lisäksi vielä lukio. Suurin osa Ylä-Savon koululaisista käy pääsääntöisesti oman kunnan lähikoulua, mutta tulevaisuudessa erityisesti haja-asutusalueen reuna-alueilla joudutaan koulutuspalveluja järjestämään useamman kunnan yhteistyöllä. Tästä hyvänä esimerkkinä lapinlahden Martikkalan kyläkoulu, jossa tälläkin hetkellä on oppilaita kolmen eri kunnan alueelta.

Koko Ylä-Savossa ryhmäkoot ovat kasvukeskuksien kouluja pienempiä. Suurimmat opetusryhmät ovat Lapinlahdella noin 25 oppilasta, muissa kunnissa ryhmäkoko on keskimäärin 20 oppilaan molemmin puolin.

Taulukosta 17 näkyy kuntien oppilashuollon tilanne. Oppilaiden määrä kouluterveydenhoitajaa kohden vaihtelee paljon kunnittain.

Taulukko 17. Oppilashuollon tilanne lukumäärinä Ylä-Savon kunnissa vuonna 2008

Kunta	Kaikki	Erityisop	Kuraattorit	Opp/psykologi	Opp/tervhoit
Iisalmi	2 214	184	1	123	330/1
Kiuruvesi	1 139	111	1		
Sonkajärvi	475	47	½		266/1
Vieremä	470	40			
Lapinlahti	856	111	0		500/1
Varpaisjärvi	285	16	0	282	282/1
Keitele	244	12	1/3		244
Pielavesi	555	51	0	572/1	572/1-2

Paras tilanne on Sonkajärvellä, jossa on reilut 250 oppilasta kouluterveydenhoitajaa kohden ja haasteellisin tilanne on Lapinlahdella, jossa yhdellä kouluterveydenhoitajalla on noin 500 oppilasta. Kouluterveydenhuollon käytännön haastetta lisää pienillä maaseutukouluilla se, että terveydenhoitajalla ei aina ole tietokoneyhteyttä asiakastietoihin, joten kirjaaminen moninkertaistaa työmäärän ja oppilaan kokonaisvaltainen käsittely akuuttivastaanotolla vaikeutuu. Koululääkärin palveluihin vaikuttaa Ylä-Savon kuntien haasteellinen lääkäritilanne, minkä vuoksi kaikissa kunnissa koululääkärinpalveluja on jouduttu viimeisen 10 vuoden aikana supistamaan.

Opiskelijaterveydenhuollossa palveluja on saatavilla vain osan viikkoa ja opiskelijaterveydenhuolto tekee tiivistä yhteistyötä alueen muiden perhe- ja mielenterveyspalvelujen kanssa. Lapinlahden kouluterveydenhuoltoa kuormittaa myös Portaanpään opiston opiskelijaterveydenhuolto, johon ei ole voitu ohjata resurssia niin paljon kuin tarve olisi. Haasteena pienemmissä kunnissa on alueen laajuus ja kaikilla pienillä kyläkouluilla terveydenhoitaja ei ole saatavilla joka viikko.

Erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden määrät ovat olleet nousussa jo useamman vuoden. Erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden prosenttiosuus kunnan kaikista oppilaista vaihtelee Keiteleellä 5 prosentista Lapinlahden 13 prosenttiin. Opetuksen erityispalveluja järjestetään niin kuntien sisällä kuin kuntien yhteistyönä tai ostopalveluna kauempaa esimerkiksi Kuopiosta. Mäntykankaan koululla on joka vuosi ainakin yksi opiskelija Ylä-Savosta. Koulukuraattoreja ja koulupsykologeja ei ole kaikissa kunnissa ja oppilasmäärät yhtä erityistyöntekijää kohden ovat niin suuria, että pääsääntöisesti psykologit ehdivät tekemään ”vain” opiskeluun liittyvät psykologiset testaukset ja muu psyykinen tuki on haettava muualta. Oppilashuollon työnkuva voi olla hyvin erilainen riippuen kunnasta ja kunnassa käytössä olevista palveluista. Kaikille on kuitenkin yhteistä se, että oppilashuollon työryhmien kokoukset ovat viime vuosina säännöllistyneet ja työnkuva on laajenemassa yksilökohtaisesta työstä yhä enemmän laajempaan lasten ja perheiden hyvinvoinnin kehittämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Tällainen työnkuvan muutos asiakasvastaanotosta laajaan tiimityöhön vie aikaa eivätkä entiset työmäärän mittaamisen keinot enää osoita todellista työmäärää.

Joissakin kunnissa mm. Lapinlahdella sosiaalitoimen osalta on vuoden 2009 aikana aloitettu systemaattinen työajan seuranta myös työryhmiin osallistumisen ja puhelinpalvelun osalta. Oppilas- ja opiskelijahuollossa tarvitaan monitoimijuuden ja vuorovaikutustaitojen erityisosaamista ja aikaa myös työn suunnitteluun ja kehittämiseen. Ennaltaehkäisevään puuttumiseen siirryttäessä myös erilaiset ryhmätoiminnot voisivat olla keventämässä työtaakkaa, mutta tähän tarvitaan koulutusta ja yhteistyötä muiden toimijoiden esimerkiksi potilasjärjestöjen kanssa. Oppilashuollon työmäärää on lisännyt myös uusi lastensuojelulaki velvoitteineen. Paineita on tiedonkulun kehittämiseen, varmistamiseen tiedon siirron oikea-aikaistamiseen.

Ilman merkittäviä panoksia kehittämiseen mm. kouluterveydenhoitajien ja opettajien sekä koulun johdon kouluttamiseen on uhkana, että uusi laki jää tältä osin torsoksi. Vaikka oppilasmäärien ja sitä myöden valtionosuuksien laskiessa työn vaatimuspaineet opettajien kasvatuksellisen työn osalta lisääntyvät ja vievät enemmän aikaa ja voimavaroja. Viime vuosina on Ylä-Savon kunnissa toteutettu useita erilaisia, joko kuntien sisäisiä tai useamman kunnan yhteisiä koulu- ja opiskelija sektorin kehittämishankkeita ja projekteja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kaikkialla Ylä-Savossa on

panostettu kodin ja koulun yhteistyöhön, kasvatuskumppanuus ainakin minimitasolla toteutuu eli kaikilla on käytössään esikoulusta eteenpäin ns. vanhempainvartit ainakin kerran vuodessa.

Vanhempainyhdistys toimintaa on vaihtelevasti ja innostus tähän vaihtelee yksittäisen kunnankin sisällä vuosittain. Myös vanhempainiltoja järjestetään minimissään 1-2 kertaa vuodessa. Iltapäiväkerhotoimintaa järjestetään kaikissa kunnissa ainakin alakoulun oppilaille joko kunnan omana toimintona tai yhteistyökumppanien toimesta. Pääperiaatteena on, että kouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvointia uhkaaviin ongelmiin puututaan ensinnä peruspalvelujen mm. oppilashuollon keinoin.

Ylä-Savossa nuorisotoimi voi organisatorisesti olla joko peruspalvelulautakunnan, sivistyslautakunnan tai perusturvalautakunnan alaisuudessa. Jokaisessa kunnassa on ainakin 1 nuorisotyöntekijä, joko omana tai seurakunnan kanssa yhteisenä. Yhteensä Ylä-Savossa on 8.5 nuorisotyöntekijää kunnan palveluksessa ja 8 yhteistyökumppaneiden palveluksessa yhteistyössä. Nämä kahdeksan käsittävät myös erityisnuorisotyöntekijät. Kaikissa kunnissa nuorisotyön toiminta on vireää ja erilaisia kerhoja ja tapahtumia järjestetään nuorille aktiivisesti. Nuorisovaltuusto toimii jokaisessa kunnassa ja aloitteitakin nuorisovaltuustot tekivät vuoden 2008 aikana yhteensä viisi. Nuorisovaltuustot kokoontuivat vähintään kaksi kertaa lukukaudessa tai jopa kerran kuukaudessa kuten Lapinlahdella. Nuorisotiloja on kaikissa kunnissa ja niiden kuntoon on panostettu. Ainakin Lapinlahdella ja Varpaisjärvellä on käytössä vain muutaman vuoden vanhat nuorisotilat.

Nuorisotoimi tekee tiivistä yhteistyötä niin sosiaali- ja terveystoimen kuin muiden vapaa-ajan palveluidenkin toimijoiden kanssa. Lääninhallitus on kunnissa merkittävä nuorisotyön tukija. Muita nuorten palveluja tarjoavia tahoja kunnissa ovat Mannerheimin lastensuojeluliitto ry, seurakunnat, Pelastakaa lapset ry, 4H yhdistykset ja erilaiset nuorisotoimen hankkeet ja projektit. Lasten ja nuorten osallisuuden toteuttamiseen jopa kuulemiseen tarvitaan vielä koulutusta ja asennemuutosta, jotta lapsilla ja nuorilla on todellisia vaikuttamisen mahdollisuuksia heitä ja heidän elinympäristöään koskevissa asioissa. Tämä kasvattaa myös aktiiviseen kansalaisuuteen.

Päävastuu lastensuojelusuunnitelmasta on julkisella vallalla; valtiolla ja kunnilla, mutta järjestöt ja yhteisöt vahvistavat palvelurakennetta ja toimivat yhteistyössä julkisen sektorin kanssa. Hallinnon rakenteet ja rajat eivät saa olla esteenä hyvinvointipalveluiden eheälle toteuttamiselle.

4.4 Tuki ja erityispalvelut

Kela maksaa vanhemmalle alle 16-vuotiaan vammaistukea silloin kun lapsella on yksi vakava tai useampi diagnosoitu erityistä hoitoa, huolenpitoa ja kuntoutusta vaativa pitkäaikaissairaus. Tuki kohdistuu lapsen hoidosta aiheutuviin kustannuksiin ja se maksetaan muiden lakisääteisten tukien

(lääkkeiden vuotuinen omavastuu osuus, matkakustannukset) lisäksi. Tämän lisäksi kunta voi maksaa perheelle omaishoidontukea silloin, kun lapsen vaikeahoitoisuus ylittää omaishoidontuesta säädetyn tason. Koko suomessa omaishoidontuen piirissä on vain 3.4 lasta tuhatta lasta kohden.

Taulukko 18 kertoo kelan maksamien alle 16-vuotiaiden lasten vammaistukien määrän ja osuuden sen ikäisestä väestöstä sekä yli 16-vuotiaan vammaistukien määrän ja osuuden väestöstä.

Taulukko 18. Lasten ja nuorten vammaistuet Ylä-Savossa 2007 kerättynä kelan tilastoista

Kunta	Lapsen hoitotuet lkm	Osuus 0-15v väestöstä %	Vammaistuki lkm	Osuus 16-64v väestöstä
Iisalmi	156	4.1	120	0.8
Kiuruvesi	64	3.7	51	0.9
Sonkajärvi	36	4.8	25	0.8
Vieremä	41	5.7	13	0.5
Lapinlahti	57	4.1	37	0.8
Varpaisjärvi	15	3.1	11	0.6
Keitele	16	4.2	12	0.7
Pielavesi	34	3.9	39	1.0

Tarkasteltaessa erityisesti väestöön suhteutettujen prosenttiosuuksien putoamista yli 16-vuotiailla voitaneen todeta tilaston kertovan siitä, kuinka paljon nuoria jää kuusitoista vuotta täytettyään vammaistuen ulkopuolelle, sisältäähän yli 16-vuotiaiden osuus koko väestön aina eläkeikään saakka. Tässä raportissa ei selvitetty kuntien alle 18-vuotiaiden vammaispalvelu- ja/tai kehitysvammalain palvelujen piirissä olevien asiakkaiden tilannetta. Kaikissa kunnissa Vammais- ja kehitysvammalain mukaisia palveluja tarjotaan lapsille ja nuorille integroidusti normaalijärjestelmän ohessa.

Lapsiasiakas ja hänen perheensä saa sellaisia tuki- ja kuntoutuspalveluja, jotka mahdollistavat päivähoito-, koulutus- ja opiskelupalvelujen käytön ja arjessa selviytymisen. Tuki- ja kuntoutuspalveluita ja asumispalveluita kunnat järjestävät asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Palveluja ostetaan lisäksi myös Vaalijalan erityishuoltopiiriltä sekä yksityisiltä toimijoilta kunnassa ilmenevän tarpeen mukaisesti. Nämä erityispalvelujen kustannukset korvataan joko sosiaaliturvana Kelan, kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen tai erityislainsäädännön kautta. Palveluja tarjotaan kaikissa kunnissa palvelusuunnitelman perusteella, jonka laatimisesta vastaa

hoitava taho. Erityisen haasteellista tämä on nivelvaiheiden varmistamisessa. Kuinka esimerkiksi turvataan 16-vuotta täyttävän erityisnuoren kuntoutuksen jatkuminen ja kuka siitä on vastuussa.

Kasvatus- ja perheneuvonnan palveluita on tarjolla kunnissa vaihtelevasti. Osa palveluista tuotetaan tällä hetkellä Ylä-Savon terveydenhuollon kuntayhtymän alla, jolta palvelut ovat kaikkien kuntien ostettavissa, tämän lisäksi Lapinlahdella toimii oma Perheneuvola - Käskykkä.

Psykologian Tieto-Taito myy myös mm Pielavedelle ja Keiteleelle kasvatus- ja perheneuvolapalveluja. Seuraavasta taulukosta näkyvät perheneuvonnan asiakkaat.

Taulukko 19. Sosiaalipalvelut/ lasten tukitoimenpiteet Ylä-Savon kunnissa vuonna 2008

Kunta	Kasvatus- ja perheneuvoloissa kävijät			Perheitä / Issostyöntekijä
	0-17v/vuosi	lkm / 1000as	jonotilanne/kk	lkm
Iisalmi	243	10.8	?	
Kiuruvesi	98	10.1	?	35perhe/2st 17/1 st
Sonkajärvi	39	7.9	?	5
Vieremä	34	8.2	?	25
Lapinlahti	99	13,2	4/kk	35/lsstt 68per/2lstt
Varpaisjärvi	25	8.1	?	14
Keitele	5	1,9	0	23
Pielavesi	17	3,1	1/kk	50

Tilastotietojen esiin saaminen tällaisesta palvelurakenteesta on haastavaa ja Paras - hankkeen edetessä huomio tulisivat kiinnittää yhä enenevässä määrin myös vertailtavan ja lastensuojelua eteenpäin vievän tiedon saatavuuteen. Perheneuvolassa kävijöiden määrä vaihtelee Keiteleen vajaasta kahdesta prosentista 1000 asukasta kohden lapinlahden noin 13 prosenttiin. Tämä kertonee osaltaan myös palvelun saatavuudesta eli lähellä olevaan palveluun hakeudutaan mahdollisesti helpommin kuin kaukaa haettavaan. Perheneuvolan jonotilanne ei ollut identifioitavissa, mutta niiltä osin kuin se oli tiedossa tiedoista käy ilmi, että palveluun joudutaan jonottamaan kohtuuttoman pitkiäkin aikoja.

Laaja-alaisilla perhe- ja verkostotyöllä perheneuvoloissa pyritään vastaamaan yksilölliseen psykososiaalisen tuen ja kuntoutuksen tarpeeseen. Lapsille ja nuorille tarjotaan tukea erilaisissa oppimis-, kypsymis- ja sopeutumisvaikeuksissa sekä erilaisissa puheeseen ja vuorovaikutukseen liittyvissä asioissa. Kriisiapua perheet ovat ajoittain joutuneet hakemaan Kuopion kriisikeskuksesta saakka. Näin voi käydä myös äkillisissä ja monia kuntalaisia sekä työntekijöitä kohtaavissa

onnettomuuksissa eli pienestä kunnasta ei löydy sellaista sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista, joka ei ole ollut osallisena tilanteessa.

Kaikkinensa kuntien toimintaympäristön muutos yhdessä Paras – lain vaatimien muutosten kanssa on lisännyt kuntien välistä yhteistyötä. Pohjois-Savon väljästi asutuilla alueilla yhteistyö on muodostunut jopa välttämättömäksi toimenpiteeksi lapsiperheiden palvelujen turvaamisessa. Perus sekä erityispalveluja voidaan jatkossakin kehittää yhteistoiminnallisesti sitomalla niihin hanketoimintaa ja hyödyntämällä olemassa olevia niin kansallisia kuin kansainvälisiä rahoituskanavia ja näin vähentää alueiden välisiä hyvinvointieroja ja edistää lasten ja perheiden yhdenvertaisuutta.

4.5 Lastensuojelulain mukaiset palvelut

Ylä-Savon kunnissa on viime vuosina tehty paljon selvityksiä ja kartoituksia lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilasta mm. lasten- ja nuorten ja perheiden hyvinvointipolitiikka ohjelmat, erilaiset alakohtaiset selvitykset hankkeisiin liittyen. Kaikissa kunnissa on aktiivisesti seurattu lapsiperheiden olosuhteiden muutoksia ja useat näistä muutoksista ovat valtakunnallisia perusvirtauksia, joihin vaikuttaminen on kuitenkin paikallisen palveluverkoston harteilla. Taloudellisen taantuman vaikutukset, tehokkuusvaatimukset työpaikoilla ja alkoholipolitiikan poukkoilu ovat esimerkiksi vaikuttaneet perheiden elämään. Samalla perhekäsitys on radikaalisti muuttunut ja perheen kokoonpanot moninaistuneet ja ajatus perheen pysyvyydestäkin on muuttunut. Mieluummin vihkikaavaan valitaan sanat ”niin hyvinä kuin pahoinakin päivinä” kuin ”kunnes kuolema meidät erottaa”. Ajatus elinikäisestä avioliitosta ja työpaikasta on osin menetetty. Kuinka palvelujärjestelmämme huomioi nämä asiat asiakaslähtöisyys ajattelussaan.

Huolenaiheet ja huolen taso lapsesta ja nuoresta sekä vanhempien ja koko perheen elämäntilanne vaikuttavat siihen, keiden viranomaisten kanssa ollaan yhteistyössä. Huolen kasvaessa perustason lähellä oleva tuki jatkuu, mutta siihen linkitetään lisäksi erityispalveluja varsinkin silloin jos tukitoimista ja kontrollista huolimatta lapsen tilanne ei kohennu

Taulukossa 20 on esitetty perustason toimijoiden, vanhempien ja erityisasiantuntijoiden yhteistyötä Ylä-Savon kunnissa.

Taulukko 20. Perus- ja erityistason yhteistyökumppanit lasten ja perheiden hyvinvoinnissa

0-3-vuotiaat	3-6 -vuotiaat	7-12-vuotiaat	13-15-vuotiaat	16-18-vuotiaat
Kelto	Elto/kelto	Koulukuraattori	Koulukuraattori	Koulukuraattori
Lastensuojelu	Lastensuojelu	Koulupsykologi	Erytisopetus	Opiskelijaterv.h
Perheneuvola	MTT palvelut	Erytisopetus	Terapeutit	Erytisopetus
MTT palvelut	Perheneuvola	Terapeutit	Lastensuojelu	Lastensuojelu
ESH	Terapeutit	Lastensuojelu	ESH	ESH
Erytishuoltopiiri	ESH	ESH	MTT+Pene	MTT+Pene
Terapeutit	Erytishuoltopiiri	MTT+Pene	Erytishuoltopiiri	Erytishuoltopiiri
Kela	Kela	Erytishuoltopiiri	Kela	Kela
Poliisi	Poliisi	Kela Poliisi	Poliisi	Poliisi

Erytistason palvelujen tukitoimien ja ohjauksen turvin lapsen ja perheen tilanne normalisoituu ja tarvetta lisätoimiin ei ole eli voidaan palata takaisin perustason palvelujen tasolle. Esimerkiksi leikki-ikäisen lapsen lieviin kehonhahmottamisen ongelmiin yleensä riittää 12- 24 kerran ryhmätoimintaterapia ja vanhempien arjessa antaman kuntoutus. Näiden toimenpiteiden avulla lapsi kouluikänsä mennessä siten, että hän voi aloittaa koulun normaali luokassa ja normaaliryhmässä, vaikka 5-vuotiaana päivähoitossa olisi ajateltu lapsen tarvitsevan erityisluokan, pienryhmän tai henkilökohtaisen avustajan.

Niin erityis- kuin perustasollakin kysymys on koko perheen huomioimisesta, lapsen ja vanhemman hoidosta ja/tai ohjauksesta. Toimintaympäristöä on vuoden 2008 alusta ohjannut voimakkaasti uusi lastensuojelulaki ja siihen kunnissa liittyvät erilaiset kehittämishankkeet ja projektit sekä Paras - hankkeen mukanaan tuomat organisaatiomuutokset. Nämä muutokset edellyttävät toimintatapojen, työmenetelmien ja työprosessien tarkastelua ja kehittämistä. Lastensuojelusuunnitelmaan linkitettyinä nämä voivat kirkastaa lastensuojelussa käyttöön otettavia uusia toimintamalleja sekä levittää kuntien hyviä käytäntöjä ja vakiinnuttaa toimintamallit yhteisiksi työkäytännöiksi.

Kuntien sisäisissä ja Ylä-Savon yhteisessä lastensuojelun prosessikuvauksessa tulisi huomioida uuden lastensuojelulain edellyttämät muutokset. Tämä yhteinen prosessi kuvaus voisi toimia tulevaisuudessa myös tiedottamisen ja perehdyttämisen välineenä samalla kun se tulee vaikuttamaan myös työntekijöiden työssä jaksamiseen. Haasteena tälle kehitystyölle tulee olemaan kuntien erilainen toimintaympäristön 35 struktuuri ja asiakasmäärien nouseva trendi. Nämä uudet työtavat ja työn uudelleen järjestelyt tulevat luomaan mahdollisuuksia lain edellyttämälle varhaisen tuen antamiselle poistamalla päällekkäisyyksiä.

Lastensuojelussa lisääntyvät jatkuvasti huoltoriitoihin, perheväkivaltaan ja lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvät tapaukset, jotka kaikki ovat palvelujärjestelmälle erittäin kalliita, vaativia ja työläitä. Näiden perheiden taustalla on usein vaikeita päihde- ja mielenterveysongelmia tavanomaisten sosiaalisten ongelmien kuten taloudellisten tai asumisen ongelmien lisäksi. Lapsen hyvinvointia ei voida irrottaa perheen hyvinvoinnista. Uuden lain tavoitteena on siirtää lastensuojelussa painopiste korjaavasta ennaltaehkäisevään työhön, varhaiseen tuleen ja avohuoltoon. Tämä ei onnistu ilman laajaa viranomaisten ja muiden yhteistyökumppaneiden yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta sekä periaatteena avopalvelujen ensisijaistamista.

4.5.1 Lastensuojelun tarve Ylä-Savossa

Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuoden 2008 aikana koko valtakunnassa yhteensä 76 007 ja ne koskivat kaiken kaikkiaan 50 127 lasta. Niitä tehtiin keskimäärin 1.5 ilmoitusta lasta kohden. Ilmoituksista yli puolet 54 % kohdistui ikäryhmiin 7-12 – sekä 13-15-vuotiaisiin. Alle 3-vuotiaiden osuus lastensuojeluilmoituksista oli pienin eli noin 10 %.

Taulukossa 21 näkyy lastensuojeluilmoitusten määrä kunnissa ja taulukossa 24 on eritelty lastensuojelutarpeen selvityksiä.

Taulukko 21. Lastensuojeluilmoitukset Ylä-Savon kunnissa 2008

Kunta	Ls-ilmoitusten kokonaismäärä lkm	Lasten määrä, joita ilmoitus koskee	Perheiden määrä joita ilmoitus koskee
Iisalmi	93	64	47
Kiuruvesi	131	120	89
Sonkajärvi	16	32	16
Vieremä	29	40	25
Lapinlahti	113	84	47
Varpaisjärvi	13	10	6
Keitele	22	19	15
Pielavesi	54	45	33
Yhteensä	471	414	278

Lastensuojeluilmoitusten määrä vuositasona on huomattava, samoin perheiden määrä, joita ilmoitukset koskevat. Lastensuojeluilmoitusten syyt vaihtelivat suuresti ja niiden kirjaamisessa oli

suuria eroja kunnittain, mikä osittain johtunee käytössä olevien tietojärjestelmien erilaisuudesta. Lastensuojeluilmoitukset voidaan karkeasti jaotella neljään eri luokkaan taulukon 22 mukaisesti. *Lastensuojelu 2008 Raportti. Stakes*

Taulukko 22. Lastensuojeluilmoitusten syyt Ylä-Savossa 2008

Mielenterveys ja päihde ongelmat	Väkivalta ja rikollisuus	Psyykkis-sosiaaliset ongelmat	muut ongelmat
-Vanhemman –pien päihteiden käyttö -Lapsen tai nuoren päihteiden käyttö -Vanhempien mielenterveysongelmat -lapsen tai nuoren mielenterveysongelmat - Lapsen tai nuoren tunne-elämän ongelmat	-Vanhemman väkivaltaisuus -Perheväkivalta - Lapseen tai nuoreen kohdistunut väkivalta - Lapseen kohdistunut rikos - Lapsen tai nuoren seksuaalinen hyväksikäyttö - Nuori hyväksikäyttäjänä tai rikoksen tekijänä	-Vanhemmuuden vaikeudet/ vanhemmuus hukassa - Lapsen tai nuoren rajattomuus -Koulunkäyntiin liittyvät ongelmat -Lapsen ja nuoren kehitystä vaarantavat olosuhteet -Vanhempien jaksaminen -Akuutti kriisitilanne perheessä	- Liikennerikkomukset - Taloudelliset ongelmat - Ls-asikkaan kuntaan muutto

Mittarin epäselvyyden vuoksi ei ole voitu tehdä vertailukelpoisia yleistyksiä ilmoitusten syistä ja määristä. Siitä keneltä ilmoitukset olivat tulleet oli myös vaihtelua kunnittain sen mukaan, minkä tasoisia tietoja mittareiksi kerättiin. Esimerkiksi Kiuruvedellä ilmoitusten lähteet oli luokiteltu vain viranomaisilta tulleisiin ilmoituksiin (125) ja yksityishenkilöiden (6) tekemiin ilmoituksiin, kun taas muissa kunnissa oli erilaista tilastointia viranomaistahojen mukaan.

Koko Ylä-Savon aluetta tarkasteltaessa selkeästi eniten viranomaisten tekemiä ilmoituksia on tullut Poliisilta tai sosiaalipäivystyksestä(68),seuraavaksi eniten kouluviranomaisilta (39), yksityishenkilöiltä tulleita ilmoituksiakin on ollut kymmeniä (44) ja terveydenhuollosta ja päivähoidosta ilmoituksia on tullut parikymmentä vuoden aikana. Huomattava on se seikka, että 17 tapauksessa ilmoituksen tekijä on ollut ilmoituksen kohteena ollut lapsi tai perhe itse. Lisäksi mittarin epäluotettavuutta lisää se, että joissakin kunnissa yksityiseksi henkilöksi on laskettu kaikki yksityishenkilöt, myös sukulaiset ja oman perheen jäsenet, tai kouluviranomaisiksi vain opettajat ja toisissa kunnissa kouluviranomaiset käsittävät myös kouluterveydenhuollon. Ja esimerkiksi

Lapinlahdelta ja Vieremältä ei ollut saatavilla tietoja siitä kuinka ilmoituksen tekijä tahot jakautuvat? Näin ollen luvut ovat suuntaa antavia eikä yksityiskohtaista vertailua voida tehdä. Mikäli kunnista haluttaisiin vertailukelpoista tietoa lastensuojeluilmoitusten syistä, ilmoituksen tekijöistä ja määristä tulisi kuntien yhdessä kehittää yhtenäinen mittaristo ja muokata tietojärjestelmät sellaisiksi, että tiedon kerääminen tapahtuu normaalin tilastoinnin ohessa.

Taulukko 23. Lastensuojelutarpeen selvitysten määrä 2008

Kunta	Määräaj. tehtyjen valmiiden selvitysten lukumäärä lkm	Montako selvitystä jäänyt tekemättä määräaj lkm	Ilmoitusten lukumäärä, jotka eivät johtaneet selvitykseen lkm	Monessako selvityk. asiakkuus jatkuu lkm	asiakkuus päättyy lkm	Selvitys johtanut avoh.suunnitelmaan lkm
Iisalmi	18	3	47	13	2	13
Kiuruvesi	14	0	23	14	19	36
Sonkajärvi	7	7	16	4	12	4
Vieremä	6	0	34	6	0	5
Lapinlahti	13	19	23	20	12	20
Varpaisjärvi	4	2	7	4	0	0
Keitele	2	1	6	1	2	1
Pielavesi	3	16	22	0	1	1
Yhteensä	67	48	178	62	48	80

Tähän taulukkoon on otettu mukaan vain vuoden 2008 lopussa valmiina olleet lastensuojelutarpeen selvitykset ei kunnissa kesken olevia selvityksiä. Selkeän haasteen muodostaa valtava työpaine, mistä kertoo kolmen kuukauden määräajan riittämättömyydestä ja tietyllä tavalla myös selvitykseen johtamattomien ilmoitusten suuri määrä. Lastensuojelutarpeen selvityshän ei ole loppu vaan alku eli asiakkuuden jatkuminen ja avohuollon suunnitelman laatiminen ovat selkeästi parantaneet näiden asiakkaiden asiakaslähtöisyyttä ja kuulluksi tulemistä omissa asioissaan, mutta riittävätkö resurssit ennaltaehkäisevään työhön?

4.5.2 Lastensuojelun avohuolto Ylä-Savossa

Taulukossa 24 on eritelty kunnittain avohuollon asiakkuuksia ja työntekijämääriä.

Taulukko 24. Avohuolto Ylä-Savossa 2008

Kunta	Avohuollon as määrä ja %- osuus 0-17- vuotiaista		Asiakas suunni- telmat lkm	Perhe- työn tekijöitä lkm	LS-lain mukainen perhetyö/ perheitä lkm	Sos.h.lain mukainen kotipal/ perhe lkm	MII perhetyö lastenkait sijoiden lkm
	lkm	%					
Iisalmi	447		196	4	38	0	15
Kiuruvesi	35	1,8	34	2	14	0	17
Sonkajärvi	29	3,2	14	1	0	0	12
Vieremä	21	2,6	0	0	0	1	0
Lapinlahti	78		21	3	32	4	3
Varpaisjärvi	5		2	0	1	3	0
Keitele	11	2,4	0	1	5	2	5
Pielavesi	85		12	2	13	3	3
Yhteensä	690		279	13	103	34	55

Perhetyön perheiden osalta mittari ei ole täysin luotettava, koska kuntien perhetyön jaottelu ei ole vielä täysin yhtenevä, sillä jako lastensuojelulain mukaiseen perhetyöhön ja lapsiperheiden kotipalveluun on häilyvä. Esimerkiksi Lapinlahden perhetyön perheistä suurin osa on luokiteltu lastensuojelulain mukaisen perhetyön perheiksi vaikka kaikilla 32 perheellä ei ole tehty perhetyön suunnitelmaa. Jatkossa käytännön yhtenäistämiseen olisi tarvetta. Perheiden tukemisessa avohuollon keinoin oli Ylä-Savossa käytössä hyvin laaja keinovalikoima, joka saattoi vaihdella kunnittain suuresti ja vuosittain kunnan sisälläkin riippuen kulloinkin avohuollon tukitoimien kohteena olevien perheiden tuen tarpeista. Käytetyimpiä avohuollon tukitoimia olivat seuraavat:

1) Lievin ennaltaehkäisevä tuki

- Perheen taloudellinen avustaminen esimerkiksi lasten harrastuksiin
- Tukihenkilö toiminta
- Koulunkäynnin tuki/ avustaja
- Ohjaus ja neuvonta
- Päivähoitopaikka

2) Keskitason osin korjaava tukitoiminta

- Tukiperhe toiminta ja vanhempien tukeminen
- Sosiaalihuoltolain mukainen kotipalvelu ja/tai lastensuojelulain mukainen perhetyö
- Seuranta ja kontrolli
- Perheneuvolan palvelut
- Päihdetyön ja mielenterveystyön tuki
- Parisuhdeterapia tai perheterapia

3) Laajin avohuollontukitoimi korjaavana tukena

- Sijoitus kodinulkopuolelle avohuollon tukitoimin

4.5.3 Lastensuojelun sijaishuolto Ylä-Savossa

Ylä-Savossakin lasten suojelun palvelujen tuottaminen ja ulottaminen kaikille lapsiperheille on vaikeutunut. Lakisääteisten subjektiivisten oikeuksien piiriin kuuluvien tehtävien ja ennaltaehkäisevän työn palvelutarjonnan väliin on muodostumassa kauhun tasapaino. Suurin puute ennaltaehkäisevissä avohuollon palveluissa koetaan olevan tukihenkilöistä ja -perheistä. Myös avohuollon hoito- ja terapiapalveluihin pääseminen koetaan vaikeaksi eikä lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavia vertaisryhmiä ole läheskään kaikissa kunnissa ja kasvatusta ja perheneuvolapalveluistakin on kehittynyt erityispalveluja, joita joudutaan usein hakemaan toiselta paikkakunnalta. Seuraavassa taulukossa on yksityiskohtaisemmin eritelty sijaishuollon tilaa Ylä-Savossa.

Taulukko 25. Sijaishuolto Ylä- Savossa 2008.

Kunta	Sijoitetut 0-17 v. %	Huostaan otetut 0-17v	Kiireel.sij	Asiakas- suunnitel- mat	Vanhem. suunnitel- mat	Jälkihuol- lossa olevat
Iisalmi	1.5	47	7	55	14	4
Kiuruvesi	1.4	12	9	16	0	4
Sonkajärvi	1.4	9	0	9	2	0
Vieremä	1.1	4	1	4	0	1
Lapinlahti	0.8	17	4	28	1	5
Varpaisjärvi	1.5	7	0	7	0	0
Keitele	0.6	7	0	5	0	0
Pielavesi	1.1	6	7	16	0	3
Koko maa	1%	109	28	140	17	13

Vuonna 2007 koko maassa oli kodin ulkopuolelle sijoitettuna tilastokeskuksen mukaan 16 059 lasta ja nuorta. Viime vuosina sijoitettujen kokonaismäärä on kasvanut noin 2-5 prosenttia vuosittain. Keskimäärin noin 1.2 % lapsista on sijoitettuna kodinulkopuolelle. Ylä-Savossakin keskimääräiset prosenttiosuudet noudattelevat koko valtakunnan lukuja siten, että kaupunkimaisessa ympäristössä prosenttiosuus on 1.5 prosentin luokkaa ja maaseudulla 0.7 prosentin ja 1.2 prosentin välillä.

Aktiivisten jälkihuollon toimenpiteiden kohteena Ylä-Savon kunnissa oli 1-14 lasta /kunta ja kutakuinkin kaikki jälkihuoltoon oikeutetut nuoret olivat jälkihuollon piirissä. Vuosittain yksittäisiä nuoria putoaa pois jälkihuollon piiristä esimerkiksi naimisiin menon tai jälkihuollosta kieltäytymisen seurauksena. Jälkihuoltosuunnitelmien määrä noudatteli jälkihuollossa olevien määrää. Jälkihuollossa oleville nuorille myönnetty taloudellisen avustamisen käytännöt ja niiden seuraaminen vaihtelivat kunnittain suuresti, joten niistä ei ollut kerättävissä vertailukelpoista tietoa. Seuraavassa taulukossa on eritelty sijoitettujen lasten- ja nuorten määrät sijoituspaikan mukaan.

Taulukko 26: Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset Ylä-Savossa sijoituspaikan mukaan 2008.

Kunta	Perhehoidossa lkm	Amm.perheko- deissa	Lastensuo- jelulaitoksessa	Yhteensä
Iisalmi	29	9	26	64
Kiuruvesi	8	12	1	21
Sonkajärvi	5	3	2	10
Vieremä	5	3	0	8
Lapinlahti	11	2	6	19
Varpaisjärvi	3	2	2	7
Keitele	3	3	2	8
Pielavesi		11	2	17

Suurena haasteena kodinulkopuolelle sijoitettujen lasten kohdalla voidaan nähdä perhehoidon turvaaminen yhtenä sijoituksen muotona. Viimeisen 10 vuoden aikana perhesijoitusten määrä on dramaattisesti vähentynyt ja toisaalta laitos- ja/tai ammatillisten perhekotien sijoitusmäärät kasvaneet. Osin tämä johtuu sijoitettujen lasten ja nuorten ongelmien vaikeutumisesta ja moninaistumisesta, mutta suurelta osin myös sijaisvanhempana toimimisen houkuttavuuden kokemasta inflaatiosta. Yhä vähemmän on vanhempia, jotka haluavat sitoutua ympärivuotiseen ja ympärivuorokautiseen hoito- ja kasvatustyöhön sekä jatkuvaan kouluttautumiseen. Perhehoitajien kulukorvausten ja palkkioiden pienuus ei myöskään houkuttele.

4.5.4 Lastensuojelun henkilöstö

Lapsiperheiden hyvinvoinnin perusta on turvallinen ja kannustava elinympäristö ja erityisesti välittävät ihmissuhteet. Vanhemmilla on edelleen pääasiallinen vastuu lasten kasvatuksesta ja elämänhallinnan taitojen opettamisesta. Lapsen ja nuoren turvallisen elämän rytmi muodostuu arkisista kokemuksista, yhteisestä ajasta perheen ja vanhempien kanssa. Työelämän kiristyneet vaatimukset, kiireinen elämän rytmi, työn ja perheen yhteensovittamisen haasteet ja sosioemotionaalista syistä johtuva syrjäytymiskehitys muodostavat uhkan vanhempien voimavaroille. Lapsiperheiden hyvinvointi polarisoituu. Enemmistö lapsiperheistä voi hyvin, jopa paremmin kuin koskaan, mutta vähemmistön pahoinvointi lisääntyy ja ongelmat kasaantuvat. Perinteisten perhemallien rinnalle on syntynyt uudenlaisia perherakenteita ja perheiden sosiaaliset verkostot harvenevat harvenemistaan. Kasvattajan rooli saa yhä haasteellisempia muotoja. Lastensuojelun toimenpiteet ja kustannukset ovat viimeisten vuosien aikana lähes kaikissa kunnissa nousseet ja kodinulkopuolelle sijoitettujen määrä kasvaa edelleen 2-5 prosentin vuosivauhtia. Lastensuojelun sijoitus maksaa laitoksesta riippuen 150 -500 €/vrk perhehoidon kustannusten ollessa noin 30-40€/vrk. Koska uuden lastensuojelulain tavoite on siirtää painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaiseen huomaamiseen, tukeen sekä avohuollon palveluihin ja tukitoimiin tulisi myös resursseja entistä enemmän kohdentaa avohuollon piirissä oleviin lapsiin. Lähes jokaisessa kunnassa tavallista on, että joka vuosi lastensuojeluun varatut määrärahat tullaan ylittämään ja ilmenee lisämäärärahan tarve.

Useissa kunnissa perussosiaalityön viroista useita on täytetty henkilöillä, joilta puuttuu sosiaalityön muodollinen pätevyys ja pienemmissä kunnissa sosiaali- ja/tai perusturvajohtaja tekee tarvittaessa asiakastyötä. Usein lastenvalvojan tehtävät kokonaisuudessaan hoidetaan esimiestyön ohessa.

Kaikissa kunnissa sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat toimivat työpareina lastensuojelussa. Sekä asiakas määrrien kasvu, että ongelmien monimutkaistuminen ja lastensuojelulain uudet velvoitteet ovat lisänneet sosiaalityön työpaineita. Ammattitaidon ylläpitäminen ja työssä jaksaminen on tärkeää, kuten myös säännöllinen työnohjaus erityisesti lastensuojelun työntekijöille.

Ylä-Savon kunnissa niin työntekijät kuin esimiehetkin saavat myös suurta ammatillista vertaistukea yli kunnallisista ammattiryhmittäin säännöllisesti pidettävistä työkokouksista. Sosiaalityön perusluonne tuskin tulee kovinkaan paljon muuttumaan, mutta työtehtävät laajenevat ja kuntien uusien palvelurakenteiden vuoksi myös työympäristö muuttuu. Monet tehtävät edellyttävät työnjakoa ja erikoistumista sekä tietojen ja taitojen syventämistä erityisryhmien ja työnjaon vaatimalla tavalla.

Sosiaalityötä ja siihen liittyviä palveluja tuleekin pystyä kehittämään kuntien muuttuvien tarpeiden mukaan. Kuopion yliopiston sosiaalityön koulutuksen vaikutus piiri loivenee sitä mukaa mitä kauemmas mennään. Iisalmen Savonia ammattikorkeakoulun sosionomi koulutus omalta osaltaan helpottaa työntekijöiden saatavuutta alueella, mutta toisaalta myös kuormittaa alueen työnantaja harjoittelujen ja opinnäytetyön tekijöiden kautta.

Sosiaalialalla kaikenlainen muutostahti on tällä hetkellä kova ja työoloissa ja palkkauksessa on parannettavaa. Sosiaalityön palkat määräytyvät pääosin KVTES:n mukaisesti, mutta kunnittain tässäkin saattaa olla merkittäviä eroja. Työntekijät vertaavat palkkojaan keskenään ja tässäkin yhteiset linjaukset palkoista olisivat osaltaan vähentämässä ”rahan perässä” paikkaa vaihtavien työntekijöiden määrää. Sosiaalihuollon ammattihenkilöstön tehtävärakenne suosituksen mukaan jokaisessa kunnassa tulisi olla yksi sosiaalityöntekijä alkavaa 2000 asukasta kohden. Sosiaalitoimen arjessa tilanne näkyy juuri pätevien työntekijöiden puutteena. Mitoitus ei myöskään huomioi mitenkään koko 2000 luvun jatkunutta lakisääteisten velvoitteiden laajenemista ja määrä aikojen ja sosiaalitakuun asettamista sosiaalipalveluihin.

Kaikissa Ylä- Savon kunnissa lastensuojeluasiakkaita on enemmän kuin valtakunnallinen suositus suosittaa. Itä-Suomen lääninhallituksen lastensuojelulain toimeenpanoraportista selviää, että noin 45 % kunnista lastensuojelupalvelut eivät ole riittäviä ja 43 % katsoi niiden olevan riittäviä. Uusi laki on lisännyt lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tarvetta kunnissa. Tämä johtuu siitä, että monet lastensuojelun tehtävistä on säädetty laissa muodollisesti pätevälle viranhaltijalle. Toinen resurssija aiheuttava seikka on lakiin säädetty määrääajat, joissa toimielimen on selviydyttävä lastensuojelu uudenaikaisista prosesseista. Koko valtakunnan tasolla arvioidaan olevan noin 155 avohuollon sosiaalityöntekijän lisä tarve. Euroiksi muutettuna tämä tekee noin 6.2 miljoonaa euroa. Valtio on pyrkinyt kompensoimaan tämän resurssitarpeen kuntien valtionosuuksissa mutta, kun ne eivät ole korvamerkittyjä vain kolmasosassa Itä-Suomen läänin kunnista nämä lisävaltionavut on kohdennettu lastensuojelutyön. Niissä kunnissa, joissa uusia työntekijöitä on palkattu, he ovat tulleet joko sosiaalityöntekijän tai perhetyöntekijän tehtäviin.

5 YLÄ-SAVON LASTENSUOJELUSUUNNITELMAN PÄÄTAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN

5.1 Kuntien sisäinen ja kuntien välinen yhteistyörakenne

Ylä-Savossa on pitkät perinteet sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden yhteistyössä. Sosiaalityöntekijät, sosiaalijohtajat, perhetyöntekijät, kehitysvammahuollon työntekijät, edunvalvojat joitakin esimerkkejä luetellakseni ovat kokoontuneet säännöllisesti jo vuosituhannen

vaihteesta saakka kehittämään yhteisiä asioita. Yhteisissä työkokouksissa työstetään kulloinkin ajankohtaisia politiikkaohjelmia, valmistellaan yhteisiä hankkeita, koulutuksia tai kehitetään esimiestaitoja. Tämän lisäksi alueella on erilaisia organisaatioiden omia kehittämistyöryhmiä mm. Ylä-Savon kehitys oy:n vastuulla on ollut samoin jo vuodesta 2001 kehittää alueen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja hyvinvoinnin järjestelmää, kouluttaa ja koordinoita. Tällä hetkellä säännöllisesti kokoontuu Sote - tiimi, jossa on edustajia kaikista kunnista, oppilaitoksista ja yrityksistä. Muita lapsiin ja nuoriin liittyviä ryhmiä ovat kunta- ja koulukohtaiset oppilashuollon työryhmät sekä Ylä-Savon laajennettu oppilashuollon työryhmä, joka koordinoi myös alueelle haettavia yhteisiä hankkeita. Sosiaali- ja terveyssektorilla kokoontuvat kuukausittain kaikki erityisalojen omat (neuvola, terveydenhuolto, päivähoito, sosiaalitoimi yms.) tiimit sekä harvemmin hallintokuntarajat ylittävät lasten- ja nuorten tiimit, joita voi olla eri kunnissa erinimisinä ja hieman eri kokoonpanoilla. Kaikissa kunnissa yhteistyötä seurakuntien ja järjestöjen sekä yrittäjien kanssa kehitetään edelleen.

Ylä-Savon alueella toimii lisäksi useita yksityisiä lastensuojelupalvelujen tuottajia, lastenkoteja, ammatillisia perhekoteja, sijaisperheitä sekä terapiapalvelujen tuottajia. Kaikissa kunnissa on käynnissä Paras - hankkeen mukanaan tuoma organisaation uudistus, jonka uudenlaiset toimintamallit ja hallinnon rakenteet otetaan kunnissa käyttöön vaihtelevasti vuosien 2009 - 2013 välillä. Sosiaaliamies ja sosiaalipäivystys järjestetään edelleen kuntien yhteistyönä tulevaisuudessakin. Paras - hankkeen tuomia muutoksia lapsiperheiden elämään on vielä vaikeaa arvioida, koska kuntien järjestelmien rakentaminen on vielä pahasti kesken. Pitkäaikainen ja toimivaksi todettu yhteistyö jatkunee hallinnon rakenteiden muuttumisesta huolimatta.

Lapsen äänen tulisi kuulua kaikissa niissä aikuisten palveluissa, joissa perheillä on alaikäisiä lapsia. Näin myös aikuissosiaalityön mm. toimeentulotuen, päihde- ja mielenterveystyön sekä terveyspalvelujenkohdalla henkilökunnan tulisi perheellisen asiakkaan kohdalla muistaa perheen lasten näkökulma.

5.2 Tavoitteena hyvä lapsuus, nuoruus ja perheiden hyvinvointi

Ylä- Savon lastensuojelusuunnitelma on kohdistettu vuosille 2009 - 2012 ja sen tavoitteena on taata lapsille hyvä ja turvallinen kasvuympäristö kasvuun ja kehitykseen. Tärkeää on arvioida Ylä-Savon lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä hyvinvoinnin, turvallisuuden ja yhä enemmän osallisuuden kehittymistä jatkossa. Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on asiakaslähtöisyys ja lapsen edun entistä parempi huomioonottaminen. Laki selkiyttää, yhtenäistää ja jäntevöittää lastensuojelua. Laki korostaa ennaltaehkäisevää lastensuojelua ja moniammatillista

yhteistyötä. Lastensuojelutarpeen selvitystä pidetään hyvänä työvälineenä, mikäli selvityksen jälkeisiin menettelyihin on varattu riittävästi resurssia. Pelkkä toteaminen ei riitä! Uuden lastensuojelulain mukaisia toimijoita ovat kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät eivät vain sosiaaliviranomaiset. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tuottaminen ja ylläpitäminen ovat kaikkien hallintokuntien vastuulla. Laki korostaa myös vanhemman ensisijaista vastuuta lapsensa ja perheensä hyvinvoinnista. Laissa on myös tarkennettu ja laajennettu kuntien lastensuojelun järjestämisvelvoitetta. Tämä edellyttäisi kunnilta huomattavaa panostusta lastensuojeluun, mikä tarkoittaa sekä taloudellisten että henkilöstöllisten resurssien lisäämistä.

Tulevaisuudessa yhä enemmän huomiota tulee kiinnittää myös henkilöstön pätevyyteen. Suurimmaksi kehittämisen kohteeksi on nousemassa avohuollon palvelujen kehittäminen. Myös pätevien sosiaalityöntekijöiden saaminen ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämättömyys suhteessa asiakasmääriin on huolestuttavaa. Myös seudullisen tiimityön kehittämistä, lastensuojelun laitospaikkojen suunnitelmallisuutta, työmenetelmien kehittämistä kaivattaisiin. Merkittäväksi ongelmaksi perheiden hyvinvoinnin kannalta on muodostumassa myös pitkät jonot ja osin matkat lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluihin, vertaisryhmien lähes täydellinen puuttuminen sekä organisaatorajat ylittävän yhteistyön puute. Yksi merkittävimmistä uudistuksista tässä laissa on päätöksentekojärjestelmän uudistaminen. Lastensuojelulain 43§ mukaan tahdonvastaisissa huostaanotoissa ensi asteen päätöksen tekee hallinto-oikeus aikaisemman lautakunta päätöksen sijaan. Tahdonvastaiset huostaanotot ja niihin liittyvät sijaishuoltoon sijoittamiset tulevat vireille hallinto-oikeudessa lastensuojelulain 13§ 1 momentin määräävän viranhaltijan hakemuksesta, jonka lapsesta vastaava sosiaalityöntekijä on valmistellut. Tätä uutta järjestelmää pidetään yleisesti parempana vaikkakin kokemukset siitä ovat osin vielä vähäisiä. Uuden järjestelmän kannattajat perustelevat kantaansa yleensä asiakkaan oikeusturvan paranemisella ja asiantuntevammalla käsittelyllä lisäksi asiaa perustellaan salassa pidon paranemisella, menettelyn selkeydellä ja puolueettomuudella.

Ylä-Savon lastensuojelun sosiaalityön vahvuuksina voidaan nähdä työntekijöiden korkea moraalinen suhteessa työhön, osin muodollisen pätevyyden omaava henkilöstö, ammattitaitoinen henkilöstö, halu kehittää ja tehdä verkostotyötä, koulutusmyönteisyys ja alueellinen verkottuminen. Heikkouksista tällä hetkellä päälimmäisenä lienee organisaatioiden muutospaineissa sektorien välisten rajojen epäselvyys, erityisosaaminen niukkuus, lähi- ja erityispalveluiden määrittelemättömyys, vaikuttavuuden seurannan ja tutkimuksen vähäisyys sekä yleinen kiire. Uhkista suurimpana tänä päivänä henkilöstön rekrytointiongelma, työn henkinen rasittavuus, nykyisten toimintaympäristöjen ennustamattomuus ja päihteiden käytön ”räjähtäminen” lapsiperheissä. Mahdollisuuksina voidaan nähdä organisaatiomuutosten myötä mahdollisuus uusiin innovaatioihin, lisääntyvä kustannustietoisuus, lastensuojelu palvelujen monipuolistuminen

yli hallintokunta- ja organisaatorajojen sekä peruspalveluiden ennaltaehkäisevä työote yhteistyössä lastensuojelun kanssa.

Selkeitä toimenpiteitäkin tarvitaan. Puhuttaessa lastensuojelun riskiryhmistä ja varhaisen tuen tehostamisesta tarvitaan resurssien lisäämistä ja pätevän henkilöstön houkuttelemista peruspalveluihin ja sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien toimenkuvien uudistamista lastensuojelun kentällä laajemmin. Resurssien lisääminen ei ole mahdotonta. Mikäli lapselle, nuorelle ja hänen perheelleen pystytään lain tavoitteiden mukaisesti antamaan varhaisempaa tukea avohuollossa, voitaisiin esimerkiksi yhden lapsen vuosittaisen sijoitusmaksun hinnalla palkata 1-4 uutta työntekijää lasten suojeluun.

Suunnitelman toteutumisesta vastaavat kunnan virka- ja toimihenkilöt sekä luottamushenkilöt. Luottamushenkilöt ovat vastuussa siitä, että toiminnalle osoitetaan riittävät resurssit ja he antavat suuntaviivat resurssien kohdentamiselle. Ylä-Savon sosiaali- ja perusturvajohtajat vastaavat suunnitelman päivittämisestä ja seuraamisesta ja mahdollisten jatkotoimien suunnittelusta. Kunnan virkahenkilöt kehittävät omaa työtään koko ajan ja seuraavat asiakasvaikutuksia. Yhteistyön jatkamista ammattikorkeakoulun kanssa kannattaa jatkaa ja kehittää. Kehittämiskohteita voisivat olla esimerkiksi lastensuojeluprosessien kehittäminen ja mallintaminen, työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden kouluttaminen, ennaltaehkäisevän työn, varhaisen tuen osallisuus harjoittelujen, projektien ja tutkimuksen kautta. Oppilaitosyhteistyö mm. perhetyön kehittämisessä, vertaistukiryhmien perustamisessa, nuorten osallisuuden lisäämisessä, joitakin esimerkkinä mainitakseni. Palvelujärjestelmän ja yhteistyön kehittäminen yhteisesti kasvuympäristön, peruspalvelujen, ennaltaehkäisevän työn, osallisuuden, vapaa-aika palveluiden, lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun, monitoimijuuden sekä lapsen huomioimisen osalta.

Kuntakohtainen tarkennettu lastensuojelusuunnitelma tulee hyväksyä kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tällöin kunnanvaltuusto voi päättää samalla siitä, miten, millä tasolla ja millaisessa aikataulussa suunnitelman toteutumista seurataan. Toteutumista tulee kuitenkin seurata vähintään valtuustokausittain neljän vuoden sykleissä. Sen lisäksi suositeltavaa olisi vuosittainen seuranta, koska suunnitelma tulee huomioida kunnan vuosittaisessa talous- ja toimintasuunnitelmassa. Näin edesautettaisiin myös sitä, että suunnitelman toteuttaminen ei jäisi vain sosiaali- ja terveystoimen vastuulle vaan se olisi koko kunnan vastuulla.

OSA II KEITELEEN KUNNAN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI JA LASTENSUOJELU

6. KEITELEEN KUNNAN LASTEN JA NUORTEN HYVINVOINTI JA LASTENSUOJELU

6.1. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja kehittäminen on kunnan eri viranomaisten ja yhteisöjen yhteistyönä toteutettavaa toimintaa. Sosiaalihuollosta vastaava toimielimen ja muiden kunnan viranomaisten on kerättävä tietoa lasten sekä nuorten kasvuoloista ja sosiaalisista ongelmista sekä välitettävä sitä niille viranomaisille ja päätöksentekijöille, jotka voivat oman toimintansa kautta vaikuttaa lasten kasvuoloihin. Kunnan eri viranomaisilla tulee olla riittävän yhtenäiset tiedot käytettävissä olevista resursseista, palveluista ja siitä, missä laajuudessa palveluja voidaan järjestää ja kehittää. Tämä edellyttää kunnan sisäisten toimintakäytäntöjen luomista. Eri hallintokunnilla on oltava riittävästi tietoa toistensa toiminnasta ja niiden välillä tulisi myös olla toimintarakenne, jonka avulla hallintokunnat neuvottelevat lasten hyvinvoinnin kokonaisuudesta.

6.2 Lastensuojelun tehtävät

Lasten hyvinvointia edistetään ja ongelmia ehkäistään monilla erilaisilla yhteiskunnallisilla toimilla. Kyse on lapsen elinympäristön turvallisuudesta ja esimerkiksi riittävästä mahdollisuudesta leikkiin ja muuhun virikkeelliseen toimintaan. Suuri vaikutus hyvinvointiin on sillä, millaisia lapsen arjen ympäristöt ovat. Päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelut, koulu, harrastustoiminta tai muu lähiympäristö ja -yhteisöt vaikuttavat paljon lapsen kehitykseen vanhempien ohella.

Monilla yhteiskunnallisilla päätöksillä on suora vaikutus lasten elämään. Liikenne- ja turvallisuusratkaisut, alkoholinpolitiikan toteuttaminen tai vanhempien työssäkäyntiin liittyvät ratkaisut joko tukevat lasten mahdollisuuksia hyvään elämään tai kaventavat niitä.

Lastensuojelu käsitetäänkin laajasti lasten suojeluksi. Se ei ole yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan on nähtävä myös muita viranomaisia sekä kansalaisia koskettavana asiana. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelulaissa määritellään, mitä lastensuojelu on.

6.3 Ehkäisevä lastensuojelu

Yleisten lasten ja nuorten kasvuolosuhteiden seuraamista ja kehittämistä sekä palvelujen kehittämistä koskevien toimien lisäksi lastensuojelua on myös ehkäisevä lastensuojelu. Sen

tarkoituksena on lapsen ja hänen perheensä erityinen tukeminen kunnan peruspalvelujen piirissä. Tällöin ei edellytetä, että lapsi tai perhe on lastensuojelun asiakkaana.

Erityisesti korostetaan äitiys- ja lastenneuvoloiden ja muun terveydenhuollon, päivähoidon, koulun ja nuorisotyön mahdollisuuksia edistää ja turvata lapsen kasvua ja kehitystä. Ehkäisevän lastensuojelun avulla tuetaan vanhemmuutta. Käsite onkin ymmärrettävä sisällöltään laajasti ja sillä tarkoitetaan lastensuojelulain 2 luvun mukaisia lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä koskevia toimia.

6.4 Lasten ja nuorten hyvinvointia edistävät ja ongelmia ehkäisevät palvelut Keiteleellä

6.4.1 Neuvola

Terveyskeskukseen on järjestetty äitiys- ja lastenneuvolapalvelut. Neuvolan terveydenhoitaja toimii myös kouluterveydenhoitajana. Terveysneuvola on mukana pienten lasten moniammatillisessa yhteistyöryhmässä yhdessä päivähoidon ja sivistystoimen kanssa.

6.4.2 Päivähoito

Keiteleen kunnassa tarjotaan laadukasta hoitoa ja kasvatusta luottamuksellisessa yhteistyössä perheiden kanssa. Perustana on lapsen rakastaminen, kunnioittaminen, hyvän lapsuuden tukeminen sekä myötäeläminen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyväksyä ja kohdata lapsi omana itsenään sekä antaa hänelle mahdollisuuksia kokea tekemisen ja oppimisen iloa. Keskeisiä menetelmiä ovat leikkiminen, tutkiminen, liikkuminen ja erilaiset taiteen tekemiseen liittyvät toiminnot. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Keiteleen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma valmistui keväällä 2010 ja sitä päivitetään kahden vuoden välein. Lasten päivähoito on sosiaalitoimen järjestämä palvelu. Vuoden 2012 alusta hallintokunta vaihtuu sivistystoimeen. Päivähoidon joustava saatavuus ja perheiden monipuoliset tukipalvelut säilyvät ennallaan hallintokunta vaihdoksesta huolimatta.

Päivähoitoa tarjotaan päiväkotina Ankkurinapissa, ryhmäperhepäiväkotina Poijussa ja perhepäivähoidossa. Lapsia on sekä osa- että kokopäivähoidossa.

Päiväkotina on 21-paikkainen, 3-6-vuotiaille lapsille tarkoitettu päivähoitoa ja tarvittaessa lastensuojelun avohuollon tukitoimena päivähoitoa antava yksikkö. Omassa kodissaan työtä tekeviä perhepäivähoitajia on kahdeksan. Ryhmäperhepäiväkotina Poiju on tarkoitettu vuoro- ja tarvitseville lapsille. Hoitopaikkoja on kahdelletoista lapselle. Lisäksi Poijussa käy iltahoitoa tarvitsevia lapsia perhepäivähoidosta, päiväkotina Ankkurinapista ja koululta. Tarvittaessa viikonloppuhoito järjestetään Poijussa, jolloin jokainen perhepäivähoitaja vuorollaan toimii

viikonloppuhoitajana. Yöhoidon tarve on ollut vähäistä. Sitä on järjestetty yhden perhepäivähoitajan kotona.

6.4.3 Aamu ja iltapäivätoiminta

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain 8a luvun mukaista lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa, jota Keiteleen kunta järjestää yhdessä Keiteleen seurakunnan kanssa. Aamu- ja iltapäivätoimintaa toteutetaan kunnan hyväksymän toimintasuunnitelman mukaisesti, joka on laadittu opetushallituksen antamien perusteiden pohjalta. Lisäksi aamu- ja iltapäivätoiminnan toteuttamisessa noudatetaan vuosittain laadittavaa vuosisuunnitelmaa.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen yhteiskunnallisena lähtökohtana on turvallisen kasvuympäristön tarjoaminen lapselle ennen ja jälkeen koulupäivän. Toiminnan tarkoituksena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä, luoda perustaa hyvälle vapaa-ajanviettotavoille ja auttaa perheitä kasvatustehtävän toteuttamisessa. Lisäksi toiminnan tarkoituksena on ennaltaehkäistä riskitekijöitä, jotka liittyvät lapsen valvomattomaan ajankäyttöön ja yksinoloon. Toiminnalla pyritään myös edistämään yhteiskunnallista tasa-arvoa ja ehkäisemään syrjäytymistä.

Aamu- ja iltapäivätoiminta tulee rakentaa jatkumona varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustehtävälle, ja sen lähtökohtana ovat perusopetuksen yleiset kasvatustavoitteet. Toiminnalla on myös oma erityisluonteensa, jossa painottuu laadukas vapaa-ajan toiminta. Lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa itsenäisyys lisääntyy vähitellen, mutta lapsi tarvitsee vielä aikuisen turvaa, läsnäoloa ja ohjausta.

6.4.4 Nuorisotyö

Kunnassa on toimivat nuorisotilat ja nuorisotyöntekijä, joka järjestää tiloissa sekä ohjattua toimintaa että vapaamuotoista yhdessä oloa. Nuorisotyön käyttäjiä on ollut vuonna 2009 arviolta 38 eri ala-asteikäistä sekä 81 eri ylä-asteikäistä tai heitä vanhempia. Kerrallaan nuorisotiloja käyttää päivästä riippuen noin 15–20 lasta ja nuorta yhtä aikaa. Nuorisotyöntekijä ohjaa iltapäivisin liikunta-, moottori- ja luovan toiminnan kerhoja. Lisäksi nuorisotiloissa on mahdollisuus vapaaseen yhdessä oloon ja kavereiden kohtaamiseen turvallisen aikuisen valvomana. Nuorisotyöllä on ollut lasten ja nuorten osallisuutta tukevaa vaikutusta ja se on tarjonnut kohderyhmälleen vaihtoehtoista vapaa-ajan toimintaa. Keiteleen kunnassa toimii nuorten vaikuttamiskanavana nuorisovaltuusto (nettivaltuusto).

6.4.5 Nuotta- projekti

”Nuotta”, nuorten syrjäytymistä ehkäisevä projekti on suunnitelmien mukaan alkanut syksyllä 2010. Sen avulla pyritään vastaamaan lastensuojelulain (417/2007) 2 luvun 7§ tarkoitettuun

vaatimukseen järjestää tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Toiminta kohdistuu 10–29-vuotiaisiin nuoriin, jotka ovat vaarassa syrjäytyä koulutuksesta, työelämästä ja elämänhallinnasta. Ikähaitariltaan varsin laajasta kohderyhmästä on hahmoteltu kolme eri riskiryhmää, joiden erityistarpeita vastaamaan tämä syrjäytymistä ehkäisevä työ on pyritty kehittämään. Riskiryhmät on määritelty seuraavanlaisesti: 18–29-vuotiaat vailla ammatillista koulutusta olevat ja/tai tulottomat/toimeentulotuen varassa elävät nuoret, 14–17-vuotiaat toisen asteen koulutukseen siirtymässä olevat, ns. ”nivelevaiheessa” elävät nuoret ja 10–13-vuotiaat aikuisen valvontaa tarvitsevat lapset.

Kohderyhmän nuoret ovat usein toisen asteen koulutuksen keskeyttäneitä, jotka tarvitsevat tukea löytääkseen itseään kiinnostavan ja kykyjään vastaavan koulutuksen, tai yksilölliseen tilanteeseensa sopivan, tarpeenmukaisen tukipalvelun. Paikkakunnalla on todettu olevan myös ryhmä koululaisia, jotka tarvitsevat aikuisen silmällä pitoa ja toimintaa koulupäivien jälkeisinä iltapäivän tunteina.

Nuotta-projektin tavoitteena on varhainen puuttuminen ja ongelmien ennalta ehkäiseminen. Toiminnalla tavoitellaan kohderyhmänä olevan nuorisojoukon kohtaamista ja vaihtoehtoisen vapaa-ajan toiminnan järjestämistä heille. Vapaa-ajan koordinointi ja joustava peruspalveluiden piiriin ohjaaminen ovat myös projektin osa-tavoitteita. Toimintaan sisältyvän yksilövalmennuksen tavoitteena on, että nuori saa tietoa omista voimavaroistaan ja kehittämistarpeistaan. Samalla valmentaja saa tietoa nuoren kyvyistä ja elämäntilanteesta, jotta pystyy yhdessä nuoren kanssa suunnittelemaan jatkopolun ja/tai ohjaamaan nuorta tarvittavien palveluiden piiriin. Pää tavoitteena on, että jokainen nuori löytää realistisen jatkopolun, johon pystyy sitoutumaan. Se voi olla esimerkiksi ammatillisen koulutuksen aloittaminen, työharjoittelu tai kuntoutuspalvelu. Tehostettu asiakaslähtöinen yksilövalmennus, oppilaitosyhteistyö ja ennaltaehkäisevät nuoren elämän taitekohtiin sijoittuvat interventiot ovat Nuotta-projektin toiminnassa käytettäviä menetelmiä.

6.4.6 Koulukuraattorin palvelut sekä lapsi- ja oppilashuoltoryhmä

Koulukuraattorivastaanottoa järjestettiin lukuvuonna 2008/2009 kaksi tuntia viikossa. Tarve koettiin kuitenkin resursseja suuremmaksi, joten lukuvuodeksi 2009/2010 kuraattorivastaanoton tuntimäärä nostettiin kolmeen tuntiin viikossa. Koulukuraattoripalvelut ovat osa kunnan sosiaalityöntekijän toimenkuvaan liittyvistä työtehtävistä. Käytännössä tämä on järjestetty niin, että sosiaalityöntekijä pitää Nilakan yhtenäiskoululla vastaanottoa kerran viikossa, joka keskiviikko kolme tuntia kerrallaan. Palvelun käyttäjiä on ollut arviolta 20 lasta ja nuorta vuodessa. Kuraattoripalvelujen järjestäminen mahdollisesti Nilakan alueen kuntien yhteisenä toimintana perheneuvolatoiminnan kehittämisen yhteydessä on suunnitteilla yhtenä vaihtoehtona.

Oppilashuoltoryhmä on moniammatillinen työryhmä, jonka tehtävänä on suunnata neuvottelu-, ynnä muuta apua koululle, oppilaille ja huoltajille. Keiteleen kunnassa on omat oppilashuoltoryhmänsä alakoululle ja yläkoululle ja molemmat kokoontuvat kaksi kertaa kuukaudessa. Oppilashuoltoryhmiin osallistuu kouluasteesta riippuen vararehtori/rehtori, erityisopettaja, koulukuraattori (sosiaalityöntekijä), sosiaaliohjaaja/perhetyöntekijä, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi, oppilaanohjaaja ja nuorisotyöntekijä, sekä tarpeen mukaan opettajia ja muita asiantuntijoita. Kunnassa toimii moniammatillinen päivähoiton hallinnoima lapsityöryhmä, joka käsittelee 0-5-vuotiaiden lasten päivähoitossa esiin tulleita huolia. Lapsityöryhmään kuuluu päivähoiton johtava ohjaaja (pj), sosiaalityöntekijä, kouluhoitaja, tk-psykologi, päivähoitoa konsultoiva erityisopettaja, sivistysjohtaja ja tarvittavia asiantuntijoita. Ryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa ennen oppilashuoltotyöryhmää. Lisäksi on järjestetty ennakoivana oppilashuoltona nivelvaiheryhmä, jossa tavoitteena on ollut käsitellä päivähoitosta kouluun/esikouluun siirtyvien lasten oppilashuollollisia erityistarpeita. Oppilashuollon avulla tunnistetaan oppimisvaikeudet ja muut koulutyöhön vaikuttavat erityistarpeet ajoissa ja puututaan niihin moniammatillisen tuen avulla.

Koulukuraattoripalvelun ja siihen liittyvät oppilashuoltotyöhön liittyvät tehtävät tulisi olla aidosti ennaltaehkäisevää ja lasta ja nuorta tukevaa palvelua. Koska Keiteleen kunnassa koulukuraattorityö on järjestetty osaksi kunnan sosiaalityöntekijän toimenkuvaa, on positio koettu kaksijakoisuutensa vuoksi jokseenkin ristiriitaisena. Tasapainoilu kahden erilaisen roolin välillä on koettu haasteelliseksi ja välillä jopa riittämättömäksi. Toisaalta positiivisena asiana voidaan nähdä mahdollisuus varhaiseen puuttumiseen ja pieneen yhteisöön helposti istuva avoimuus yhteistyön virittämiseksi. Jatkossa sosiaalitoimen ja sivistystoimen tulisi käydä keskustelua siitä, kuinka kuraattoripalvelut olisi parasta organisoida. Vaihtoehtoisesti voitaisiin ajatella, että sivistystoimi hankkisi koulukuraattoripalvelut esimerkiksi ostopalveluna jostain muualta. Nilakan kuntien Tervo-Vesanto-Pielavesi-Keitele yhteisen kuraattorin toimen perustamista on suunniteltu samalla kun perheneuvola palveluja on suunnitelmassa tuottaa yhteisesti.

6.4.7 Seurakuntien ja järjestöjen tarjoamat palvelut

Pielaveden ja Keiteleen seurakunnat ovat järjestäneet vuosittain kuntouttavaa leiritoimintaa päihdeiden käyttäjille. Tätä palvelua on pyritty kohdentamaan myös päihdeongelmallisille vanhemmille kuntouttavana ja vanhemmuutta tukevana palveluna. Keiteleen seurakunta järjestää myös kaikenlaista lapsille ja perheille kohdistettua toimintaa, kuten kerhoja liikunnallisista aktiviteeteista taiteelliseen toimintaan. Lisäksi lapset voivat osallistua pyhäkoulutoimintaan ja kesäisin leiritoimintaan. Lapsiperheille suunnattu MLL:n perhekerho kokoontuu Keiteleellä kaksi kertaa kuukaudessa.

6.4.8 Kotipalvelu, perhetyö

Keiteleen kunnassa ei ole tarjolla julkisten palveluiden kautta järjestettyä, lapsiperheille suunnattua kotipalvelua, mutta akuuttiin tarpeeseen on pyritty vastaamaan ostamalla palvelua yksityiseltä palvelun tarjoajalta. Tämän käyttöaste on kuitenkin varsin pieni, vain kaksi lapsiperhettä vuonna 2009 käytti palvelua. Palvelua tarjotaankin vain hyvin tarkoin kohdennettuna, harkinnanvaraisena tukimuotona. Korjaavaa perhetyötä toteuttaa kunnan sosiaaliohjaaja. Perhetyön asiakkaana oli vuonna 2009 neljä lapsiperhettä. Tämä on noin 2% kaikista Keiteleläisistä lapsiperheistä. Resursseja ei ole riittävästi ennaltaehkäisevään perhetyöhön. Ehkäpä tulevaisuudessa voitaisiin miettiä, olisiko tarpeellista varata lisäresursseja ennaltaehkäisevään perhetyöhön.

Tällä hetkellä mahdollisuudet vaikuttaa huolta herättäneiden perheiden arkeen positiivisesti jo varhaisessa vaiheessa näyttäisivät olevan erityisen tärkeitä. Sen vuoksi tulisi kartoittaa ennaltaehkäisevän työn mahdollisuudet parantaa varhaista puuttumista. Sen jälkeen tulisi arvioida mitä resurssien uudelleen järjestelyä tai lisäystä tarvitaan, jotta ennaltaehkäisevä perhetyö saataisi toimimaan tuloksellisesti. Olemassa olevien resurssien ja hankkeiden huomioiminen ennaltaehkäisevän perhetyössä on myös tärkeää.

6.4.9 Sosiaalityö

Sosiaalityön kaikessa toiminnassa on aina olemassa lastensuojelun ja lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulma. Toimeentulotuen, päihdetyön, vammaispalvelun ja perhetyön asiakastyössä huomioidaan aina lasten ja nuorten hyvinvoinnin osuus. Tarvittaessa lasten hyvinvointia turvataan lastensuojelun keinoin.

Keiteleen kunnassa on sosiaalityön henkilöresurssit ovat yksi sosiaalityöntekijä ja yksi sosiaaliohjaaja. Sosiaalijohtaja on tarpeen mukaan mukana asiakastyössä. Viikkopalaverit pidetään säännöllisesti. Sosiaalityön resursseista noin 60 % on kohdistettu lastensuojeluun. Lastensuojelu on saatu hoidettua lainsäädännön asettamien määräaikojen mukaisesti. Tällä hetkellä tuki- ja sijaisperhetilanne on osittain vajaa ja toiminnasta kiinnostuneita perheitä etsitään koko ajan lisää. Tukihenkilötilanne on tällä hetkellä erityisen huono, sillä sosiaalityön käytössä ei ole yhtään tukihenkilöä.

Avohuollon tukitoimena myönnettävien palvelujen kautta pyritään panostamaan ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Lasten harrastusten tukemista ja tukiperhetoimintaa, sekä perheiden taloudellista tukemista avohuollon tukitoimena on pyritty tietoisesti kasvattamaan ennaltaehkäisevässä tarkoituksessa.

Sosiaalipäivystys on järjestetty yhteistyössä Ylä-Savon kuntien kanssa. Sosiaalipäivystys on jaettu vuoroviikoin kuntien sosiaalityöntekijöille siten, että kuntien sosiaalityöntekijät vastaavat sosiaalipäivystyksestä arkiöisin (maanantaista perjantaihin). Viikonloput ja ilta-ajat sosiaalipäivystystä hoitaa erikseen sosiaalipäivystykseen palkatut henkilöt. Päivystysviikkoja on ollut Keiteleen kunnalla kaksi vuodessa. Sosiaalipäivystys on toiminut hyvin. Informaatio sosiaalipäivystyksestä kuntaan on ollut sujuvaa ja selkeää.

6.4.10 Perhe- ja kasvatusneuvola

Peruspalveluihin kuuluvien äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden lisäksi kunnassa on tarjolla sosiaalihuoltolain (710/1982) 17§, sekä lastensuojelulain (417/2007) 8§ mukaista kasvatus- ja perheneuvontaa. Palvelu on järjestetty perhe- ja kasvatusneuvolapalvelujen muodossa, jotka Keiteleen kunta ostaa Psykologian TietoTaito Oy:ltä. Palvelu on järjestetty siten, että vastaanotto on kaksi kertaa kuukaudessa Keiteleellä ja lisäksi perheillä on mahdollisuus käydä tarvittaessa kerran viikossa vastaanotolla Pielavedellä tai Iisalmessa. Keiteleen toimipisteessä työskentelee kaksi psykologia. Toiminta on ollut sujuvaa ja siihen on oltu tyytyväisiä. Tällä hetkellä huolenaiheena on ollut kasvatus- ja perheneuvolavastaanoton tilat. Vastaanotto on toiminut syksystä 2009 saakka terveyskeskuksen tiloissa, mutta tulevaisuudessa tavoitteena olisi löytää toiminnalle asianmukaisemmat ja viihtyisämmät tilat. Sosiaalitoimi tekee tiivistä yhteistyötä kasvatus- ja perheneuvolassa työskentelevien psykologien kanssa, muun muassa kerran kuukaudessa pidettävien perheterapioiden kautta. Kasvatus- ja perheneuvolatyöllä on ollut myös korjaavaa perhetyötä tukeva tehtävä. Suunnitteilla on järjestää Nilakan kuntiin (Keitele, Pielavesi, Tervo, Vesanto) oma perheneuvola. Mahdollinen toteutumisen aikataulu olisi 2012.

6.4.11 Lastenvalvojan palvelut

Sosiaalijohtaja toimii myös lastenvalvojana. Tärkeimmät tehtävät ovat isyyden selvittämiseen ja vahvistamiseen liittyvät asiat ja elatussopimuksiin ja lapsen huolto- ja tapaamissopimuksiin liittyvät sopimukset. Usein erotilanteissa on tärkeää pyrkiä saavuttamaan sopimuksin lasten edun mukaiset ratkaisut ja tällöin tarvitaan myös perheasiansovittelua. Keiteleen sosiaalijohtaja/lastenvalvoja on koulutukseltaan myös perheterapeutti ja joissakin tilanteissa on tärkeää kohdata perheiden muutokset myös kokonaisvaltaisesti lakiin perustuvien asiakirjojen laatimisen ohella. Lastenvalvojan asiakkaat ovat lisääntyneet jatkuvasti. Asiakkaiden määrä on noin 30-40/vuosi.

7 LASTENSUOJELUN PROSESSI

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto ovat lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Kyse on lastensuojelutyöstä, jota tehdään lastensuojelun sosiaalityössä, kun on päätetty, että lapsi tai nuori on asiakas.

7.1. Lastensuojeluilmoitus

Ilmoituksen voi tehdä silloin kun havaitsee tai saa tietää sellaisia seikkoja, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Kyseessä on siis henkilön oma arvio tarpeesta selvittää lapsen lastensuojelun tarve.

Ilmoituksen tekemisen ja lastensuojelutarpeen selvittämisen taustalla voi olla hyvin erilaisia seikkoja, jotka liittyvät lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen, kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen. Ilmoituksen syynä voi olla lapsesta huolehtivan aikuisen päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen tai myös arjen tukiverkon puuttuminen silloin, kun se saattaa vaarantaa lapsen hyvinvointia.

Lisäksi ilmoituksen aiheena voivat olla lapsen oma päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelma, rikoksilla oireilu tai lapsen itsetuhoisuus. Muu lapsen kehitystä vaarantava olosuhde voi olla esimerkiksi lapsen kehitykseen todennäköisesti vaikuttavat vanhemman ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat, jatkuva koulunkäynnin laiminlyöminen sekä tilanne, jossa lapsi joutuu kantamaan ikätasoonsa nähden suhteetonta vastuuta perheen arjesta esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi.

Joissakin tilanteissa myös perheen erittäin heikko taloudellinen tilanne saattaa vaarantaa lapsen huolenpitoa tai kehitystä, jolloin lapsen tilannetta parannetaan antamalla taloudellista tukea esimerkiksi lastensuojelullisin perustein.

Ilmoitus tulisi tehdä myös havaittaessa edellä lueteltujen lisäksi muita vastaavia syitä, joiden vuoksi lapsen lastensuojelun tarve on syytä selvittää. Jos on epävarma siitä, tulisiko tietyissä tilanteissa tehdä lastensuojeluilmoitus, voi kysyä neuvoa kunnan lastensuojeluviranomaiselta ilmaisematta lapsen henkilöllisyyttä. Tärkeintä on, että ilmoitus tehdään viipymättä. Sen arviointi johtaako ilmoitus kiireellisiin toimenpiteisiin, kuuluu sosiaalihuollon ammattilaisille. Ilmoitusvelvollisilla ei ole lain mukaan harkintavaltaa, jonka perusteella he olisivat oikeutettuja siirtämään

lastensuojeluilmoituksen tekemistä sen vuoksi, että itse arvioivat, ettei ilmoitus todennäköisesti tule johtamaan välittömiin lastensuojelutoimenpiteisiin, esim. kiireelliseen sijoitukseen.

Ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, jos epäilee, että on tarpeen selvittää, voiko joku lapsi huonosti. Kun lapsi, nuori tai vanhemmat ottavat itse yhteyttä lastensuojeluun, käytetään tästä nimitystä hakemus. Lapsen läheiset tai esimerkiksi naapuri voivat tehdä lastensuojeluilmoituksen. Edellä mainituilla henkilöillä ei kuitenkaan ole velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitusta. Ilmoituksen voi aina tehdä salassapitosäännöksiensä estämättä. Ilmoituksen voi tehdä myös lapsi itse, hänen vanhempansa, perheen naapuri tai muu henkilö, jolla on herännyt huoli lapsen hyvinvoinnista.

Ennakollinen lastensuojeluilmoitus (25 §) puolestaan voidaan tehdä ennen lapsen syntymää, jos on perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään ensisijaisesti sosiaalipäivystykseen. Sosiaalitoimen on tärkeää saada tietoa mahdollisesta asiakkuudesta riittävän varhain, jotta yhdessä perheen kanssa voidaan sopia hyvissä ajoin riittävästä ja sopivista tukitoimista.

Ilmoitusvelvollisuus koskettaa laajasti eri tahoja, jotka ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat tekijät tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ilmoitus on tehtävä salassapitosäännösten estämättä. Ilmoitusvelvollisuus siis syrjäyttää säännöksessä mainittujen henkilöiden salassapitovelvollisuuden. Ilmoitusvelvollisuus koskettaa laajasti eri viranomaistahoja .

Ilmoitusvelvollisia ovat:

- sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat
- rikosseuraamuslaitoksen sekä palo- ja pelastustoimen palveluksessa olevat
- muun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottajat
- opetuksen tai koulutuksen järjestäjät
- terveydenhuollon ammattihenkilöt
- seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan henkilöstö
- koululaisten aamu-/iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön toiminnassa olevat
- yksityisellä sektorilla toimivat palveluntuottajat
- turvapaikan hakijoiden vastaanotto toiminnan palveluksessa olevat
- hätäkeskustoiminnan palveluksessa olevat

Ilmoitusvelvollisuus liittyy tehtävän hoitamisessa saatuihin tietoihin riippumatta siitä, onko tiedot saatu virka- tai työsuhteessa taikka itsenäisenä ammatinharjoittajana. Lisäksi ilmoitusvelvollisuus koskee luottamustointa hoitavia henkilöitä tai vastaavissa toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivia henkilöitä.

Ilmoitusvelvollisuus koskee sitä tietoa, jonka työntekijä on saanut omassa työssään. Kynnys tehdä lastensuojeluilmoitus ei saisi olla liian korkea. Jos työntekijällä on vaikeuksia arvioida, onko lapsesta herännyt huoli riittävää lastensuojeluilmoituksen tekemiseksi, asiasta voi tarvittaessa yleisellä tasolla kysyä lapsen asuinkunnan sosiaaliviranomaisilta. Lapsen henkilöllisyyttä ei tällöin paljasteta.

Ilmoitus tehdään kunnan sosiaalitoimistoon. Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä virastossa henkilökohtaisesti. Tietojen arkaluontoisuuden vuoksi ilmoitusta ei pidä tehdä sähköpostitse. Ilmoituksen tekemistä varten on olemassa valmiita lomakkeita, mutta lomakkeen käyttäminen ei ole edellytyksenä ilmoituksen tekemiselle. Lomaketta voi käyttää, jos se helpottaa ilmoituksen tekemistä tai jos haluaa varmistaa, että ilmoitus kirjataan sanatarkasti oikein. Ilmoitukseen on myös mahdollista myöhemmin liittää ilmoitukseen kiinteästi liittyviä asiakirjoja. Tärkeintä on, että ilmoitus tehdään viipymättä ja että ilmoitusvelvolliset tahot antavat ilmoituksen tehdessään yhteystietonsa, jotta tietoja voidaan tarpeen mukaan täydentää. Erityisen nopeasti tieto on välitettävä sellaisissa tapauksissa, joihin liittyy rikos.

Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus sivuuttaa muussa lainsäädännössä säädetyn salassapidon lukuun ottamatta rippisalaisuutta. Vaikka työntekijä olisi muuten velvollinen pitämään salassa työssään esiin tulleita asioita, on hänen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus, jos lapsen tilanne niin vaatii. Ilmoitusvelvollisuus siis syrjäyttää säännöksessä mainittujen henkilöiden salassapitovelvollisuuden esimerkiksi terveydenhuollossa. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, vaikka lapsi tai perhe kieltää sen tekemisen.

Perheellä ja lapsella on pääsääntöisesti oikeus tietää, kuka on tehnyt lastensuojeluilmoituksen. Jos ilmoittaja on viranomainen, on tämä aina kerrottava perheelle. Jos henkilöllä on lain mukaan velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, ei hän voi tehdä ilmoitusta ilmoittamatta nimeään. Lastensuojeluilmoituksen tekemistä ei saa viivästyttää delegoimalla ilmoituksen tekemistä esimerkiksi esimiehelle. Ilmoituksen tekemiseen on velvoitettu se henkilö, joka on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta.

Lastensuojelun asia tulee vireille joko lapsen tai perheen omasta yhteydenotosta, yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tai

lastensuojeluilmoituksesta. Näistä vireilletulon muodoista ilmoitus ja pyyntö tulee tehdä viipymättä. Lapsen tai perheen omasta yhteydenotosta seurannut lastensuojeluasian vireilletulo on lastensuojelulain mukainen hakemus. On myös tilanteita, joissa työntekijä itse havaitsee, että lastensuojelutarpeen selvittämiseen on ryhdyttävä. Tyypillinen tilanne on yhdennettyä työtä tekevän sosiaalityöntekijän toimeentulotukiasiakkaana olevan perheen lastensuojelun tarpeen havaitseminen.

Kun hakemus tai ilmoitus on vastaanotettu, on välittömästi arvioitava, onko lastensuojelun tarve kiireellinen. Tällöin on toimittava heti. Tilanne voi johtaa kiireelliseen sijoitukseen. Kiireelliset toimenpiteet eivät ole kuitenkaan syy jättää selvitys tekemättä. Lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen on ryhdyttävä, mikäli ilmoitus ei ole aiheeton. Täten on vain harvoin tilanteita, jolloin selvitystä ei tarvitse tehdä

Ratkaisu siitä, ryhdytäänkö Lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen tulee tehdä seitsemän päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. Sen kuluessa lapselle, nuorelle ja hänen perheelleen on myös saatettava tiedoksi se, että lastensuojeluilmoitus on vastaanotettu ja tästä seuraavat toimenpiteet . Tämä aikaraja on asetettu sen vuoksi, että lapsen tilanne tulee tutkituksi riittävän nopeasti ja lasta voidaan tarvittaessa suojella. Asiakkuuden alkamista koskeva säännös on uusi. Uudessa laissa on pyritty selkiyttämään lastensuojelun alkuvaihetta niin, että sekä asiakas että työntekijä tietävät, milloin asiakkuus alkaa.

Sosiaalihuollon asiakaslaissa säädetään yleisesti asiakkuudesta sosiaalihuollossa. Asiakkuuden alkamisen täsmentäminen on nähty välttämättömäksi lastensuojelussa erityisesti lapsen ja perheen oikeusturvan kannalta. Perheellä ei aina ole ollut täsmällistä tietoa siitä, onko lapsi kirjattu lastensuojelun asiakkaaksi vai ei.

Asiakkuuden alkamisesta on tehtävä merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin. Asiakkuuden alkaminen lastensuojelussa merkitsee myös velvollisuutta ylläpitää ja laatia lasta ja nuorta koskevia asiakasasiakirjoja.

Lastensuojeluasiakkuuden alkamisesta on ilmoitettava lapsen huoltajalle ja lapselle. Tieto lastensuojeluilmoituksesta tai muusta lastensuojeluasian vireille tulosta ja lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisestä voidaan antaa suullisesti esimerkiksi sosiaalityöntekijän ottaessa yhteyttä puhelimitse tai tavatessa lasta ja huoltajia. Työntekijän tulee tällöin myös kertoa, mitä lastensuojelutarpeen selvitys tarkoittaa ja kuka on siitä vastaava työntekijä. Tiedot tulisi antaa tarvittaessa myös kirjallisesti, esimerkiksi kun lapsi tai huoltaja niitä pyytää. Lastensuojeluasiakirjoihin tulee merkitä milloin, miten ja kenen toimesta tieto on annettu

sekä, kenelle tieto on annettu. Vastaavasti tulee merkitä, jos tieto on jätetty antamatta sekä syy tähän.

7.2 Lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojelun asiakkuuden tulee alkaa huolellisella lapsen tilanteen kartoittamisella, jotta itse työskentelyllä voidaan vastata paremmin ja oikea-aikaisemmin lapsen suojelun ja tuen tarpeisiin. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen parantaa erityisesti lastensuojelun avohuollon työskentelyn vaikuttavuutta ja suunnitelmallisuutta.

Selvitystä tehtäessä voidaan olla yhteydessä lapselle tai nuorelle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin (ks. Asiakaslaki). Selvityksen tekemisen yhteydessä voidaan luovuttaa tietoa yhteistyökumppaneille tai perheen lähipiirille. Selvitys tulee tehdä kolmen kuukauden kuluessa siitä kun lastensuojelun asia tulee vireille. Selvityksestä tehdään yhteenveto, jonka perusteella lastensuojeluasiakkuus päättyy tai asiakkuus jatkuu. Jos asiakkuus päättyy, lapsi tai nuori tai perhe ohjataan muiden palveluiden tuen piiriin, jos he ovat sen tarpeessa.

Selvitys tulee tehdä, vaikka lapsi tai vanhemmat vastustaisivat sen tekemistä. Tällöin selvittämiseen tarvittavia tietoja voidaan saada lapsen tilanteen tuntevilta muilta viranomaisilta tai läheisverkostolta. Vaikka lapsi tai vanhemmat tai joku heistä ei halua osallistua selvitystyöskentelyyn, häneen pidetään yhteyttä ja vähintäänkin ilmoitetaan työskentelyn etenemisestä ja lopputuloksesta. Lapsen läheisverkosto tulee kartoittaa selvityksen yhteydessä eikä huoltaja voi kieltää kartoituksen tekemistä. Mikäli perhe muuttaa toiselle paikkakunnalle kesken lastensuojelutarpeen selvitysprosessin, tulee tästä ilmoittaa uudelle asuinkunnalle. Selvitykseen liittyvät oleelliset asiakirjat on myös toimitettava uuteen kuntaan, jonka velvollisuus on jatkaa selvityksen tekemistä ja tehdä se loppu.

Selvityksestä tehdään yhteenveto, jonka perusteella lastensuojeluasiakkuus päättyy tai asiakkuus jatkuu. Jos asiakkuus päättyy, lapsi tai nuori tai perhe ohjataan muiden palveluiden tuen piiriin, jos he ovat sen tarpeessa. Yhteenvedosta käy ilmi selvityksen sisältö, käytetyt menetelmät ja tehtyjen havaintojen kuvaus tiiviisti ja lyhyesti. Siihen on oltava kirjattuna myös lapsen/nuoren, vanhempien ja työntekijöiden näkemys tilanteesta. Yhteenvedossa sosiaalityöntekijä ottaa kantaa siihen, täyttyvätkö lastensuojelun asiakkuuden kriteerit ja perustelee kantansa. Yhteenvedo annetaan myös vanhemmille.

Selvityksestä tulee laatia kirjallinen yhteenveto, josta on käytävä ilmi

- Selvityksen lähtökohdat ja kesto.
- Selvityksen tekeminen: tapaamisten ajankohdat, osallistujat, käytetyt menetelmät, pyydetyt selvitykset ja tehdyt tutkimukset.
- Lapsen ja huoltajien näkemykset tilanteesta.
- Sosiaalityöntekijän näkemys lastensuojelun tarpeesta.

Jos lastensuojelun tarvetta on, jatkuu asiakkuus asiakassuunnitelman tekemisellä. Tekstin lapsen ensimmäiseen asiakassuunnitelmaan saa lähes sellaisenaan selvityksen yhteenvedosta. Jos lastensuojelun tarvetta ei ole, asiakkuus päättyy ja asiakirjat arkistoidaan. Asiakkuuden jatkumisesta/päättymisestä on ilmoitettava suullisesti tai kirjallisesti asianosaisille ja kirjattava tieto ilmoituksesta lapsen asiakirjoihin. Hyvä tapa käsitellä yhteenveto perheen kanssa on järjestää tapaaminen/neuvottelu, jossa tehty yhteenveto käydään keskustellen läpi yhdessä perheen kanssa.

7.3 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden. Avohuollon tukitoimien on kuitenkin oltava lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia, mahdollisia ja riittäviä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on viipymättä ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin , jos

1) kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai

2) jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään.

Avohuollon järjestämisestä vastaa yleensä lapsen kotikunta. Kun lapsi on sijoitettuna avohuollon tukitoimena toisen kunnan alueelle, sijoittajakunta ja sijoituskunta vastaavat yhteistyössä avohuollon järjestämisestä, mutta kustannusvastuu kuuluu sijoittajakunnalle. Avohuollon tukitoimet kirjataan asiakassuunnitelmaan ja myönnettyistä tukitoimista tehdään lisäksi päätös.

Asiakassuunnitelmaan kirjataan myös se, mihin ja millä aikataululla tukitoimilla pyritään saamaan muutosta aikaiseksi. Tukitoimien on oltava suunnitelmallisia ja vastattava lapsen ja perheen yksilöllisiin, tilannekohtaisiin tarpeisiin.

Lastensuojelulaissa todetaan, että sosiaalihuoltolaki velvoittaa kuntia järjestämään sosiaalipalveluja, kuten lasten päivähoitoa ja kotipalvelua ja toimeentulotukilain mukaisesti toimeentulotukea ja ehkäisevää toimeentulotukea. Lisäksi on järjestettävä lastensuojelulain mukaisesti avohuollon tukitoimina: toimeentulon ja asumisen turvaaminen, muut lastensuojelun

avohuollon tukitoimet ja sijoitus avohuollon tukitoimena. Kunnan on huolehdittava siitä, että avohuoltoa järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

7.3.1 Toimeentulon ja asumisen turvaaminen

Lastensuojelun asiakkaille voidaan järjestää taloudellista tukea monella tavalla.

Asiakassuunnitelmaan kirjattuna taloudellisena tukitoimena voidaan lastensuojelullisin perustein tukea esim. lapsen tai nuoren opiskelua tai harrastuksia. Taloudellista tukea myönnettäessä ei noudateta toimeentulotukinormeja, vaan käytetään harkintaa. Päätös tehdään perheen tuen tarpeen perusteella. Lastensuojelun asiakkailla on oikeus toimeentulotukeen ja ehkäisevään toimeentulotukeen samalla tavalla kuin kaikilla muillakin kunnassa oleskelevilla henkilöillä. Ehkäisevällä toimeentulotuella voidaan ehkäistä esim. vuokratien syntymistä tai tasapainottaa velkakierteeseen joutuneen perheen taloutta. Toimeentulotuella voidaan paitsi tukea lastensuojeluasiakkaita, myös ennaltaehkäistä lastensuojelun tarvetta.

Lastensuojelulaissa luettelo avohuollon tukitoimista, joita kunnissa tulee tarvittaessa järjestää:

- tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
- lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä
- tukihenkilö tai -perhe
- lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja
- perhetyötä
- koko perheen 37§:ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoitoon
- vertaisryhmätoimintaa
- loma- ja virkistystoimintaa
- muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia

Lapsen ja perheen tilanteeseen sopivia tukimuotoja tulee järjestää lapsen tarpeita vastaavasti ja yksilökohtainen tilanne huomioiden.

7.3.2 Sosiaalityöntekijän tapaamiset

Sosiaalityöntekijän neuvonta ja ohjaus on todennäköisesti käytetyin ja yleisin psykososiaalisen tuen muoto lastensuojelutyössä. Sosiaalihuoltolain mukaan jokaisen kunnan käytettävissä on oltava ammatillisen kelpoisuuden omaavan sosiaalityöntekijän palveluja. Erilaisissa elämäntilanteissa tarvitaan erilaista tukea. Joskus se on aktiivista kuuntelemista, läsnäoloa ja

ratkaisuvaihtoehtojen pohtimista yhdessä asiakkaan kanssa. Toisinaan tarvitaan toiminnallisempia menetelmiä. Kotikäynneillä on lastensuojelutyössä tärkeä merkitys. Myös moniammatillista yhteistyötä voi tehdä kotikäynneillä, jos se vain perheelle sopii. Tilanteesta riippuen sosiaalityön tekijä voi pyytää työparikseen perheen kanssa työskentelevästä verkostosta esimerkiksi perhetyöntekijän, koulukuraattorin tai neuvolan terveydenhoitajan.

7.3.3 Avohuollon perhetyö

Lastensuojelulaissa veloitetaan sosiaalihuollosta vastaava toimielin järjestämään lastensuojelun avohuollon tukitoimena tarvittaessa perhetyötä. Perhetyö-nimikkeen alla voidaan tehdä työtä hyvin erilaisin menetelmin ja toimintamuotoja apuna käyttäen. Perhetyön yksiselitteinen ja kokonaisvaltainen määrittely on haastavaa. Perhetyön sisältö, toimintamuodot, tavoitteet, tekijät ja organisointi vaihtelevat eri paikkakunnilla mutta perhetyö toimintana on vakiintunut kuntiin.

Lastensuojelulain perusteluissa perhetyöllä tarkoitetaan esimerkiksi perheen kotona tehtävää perhetyötä, joka voi olla perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua ja tukea erilaisissa arjen toiminnoissa. Perhetyöllä voidaan mm. tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään, tehdä vanhemmuuden arviointia ja järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa. Perhetyö on usein käytännön avun ja psykososiaalisen tuen yhdistelmä.

Perhetyötä tehdään yhteistyössä perheen ja perheenjäsenten kanssa, mutta keskeistä työssä on aina lapsen edun turvaaminen. Osana lastensuojelutyötä perhetyö ei ole pelkästään tukea, vaan kontrollin elementti on aina myös läsnä. Kuitenkin perhetyössä on leimallista lähelle asiakasta vietyä ja perheen omia voimavaroja tukevaa työskentelyä.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävästä perhetyöstä tulee aina tehdä päätös ja tukitoimen järjestäminen tavoitteineen on kirjattava myös asiakassuunnitelmaan. Perhetyön tulee olla mahdollisimman tavoitteellista ja suunnitelmallista ja työskentelyn tarve ja tavoitteet kartoitetaan yleensä heti työskentelyprosessin alkaessa. Työskentelyn suunnitelmat laaditaan aina yhdessä perheen kanssa. Tällä pyritään myös motivoimaan ja sitouttamaan perhettä yhteiseen työskentelyyn.

Perhetyön alkukartoitus on joskus tarkoituksenmukaista tehdä samassa yhteydessä kuin lastensuojelutarpeen selvitys. Perhetyön alkukartoitus ei kuitenkaan voi korvata lastensuojelulain mukaista lastensuojelutarpeen selvitystä.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävän perhetyön tavoitteena voi olla esimerkiksi kriisitilanteen laukaiseminen, uusien ongelmien ehkäiseminen tai tilanteen korjaaminen. Joskus

tarvitaan lapsen ja perheen pitkäaikaista tukemista ja kannattelua, jotta lapsen kotona asuminen edelleen mahdollistuisi.

Perhetyön kestolle ei ole olemassa selkeitä määräaikoja. Perhetyön tarvetta on kuitenkin syytä arvioida uudestaan, jos esim. noin vuoden työskentelyssä ei tavoitteiden mukaista edistymistä ole tapahtunut.

7.4 Kiireellinen sijoitus

Lapsen kiireelliseen sijoitukseen voidaan ryhtyä

- jos lapsi on välittömässä vaarassa tai
- muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa

Kiireellisen sijoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi silloin, kun kodin olosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidossa välittömästi vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai silloin, kun lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan.

Lapsen vanhemmat voivat olla päihteiden vaikutuksen alaisina tai eivät akuutin mielenterveysongelman syntymisen takia kykene huolehtimaan lapsesta. Lapsen voidaan myös perustellusti epäillä joutuneen pahoinpitelyn kohteeksi ja vanhemmat eivät suostu tarvittaviin tutkimuksiin asian selvittämiseksi. Kyse voi olla myös vanhempien onnettomuudesta tai sairastumisesta. Joissakin tapauksissa kiireellisen sijoituksen taustalla on sellaisesta lapsen heitteillejättöä tai kaltoinkohtelua, että lapsen henki tai hyvinvointi on välittömässä vaarassa. Lapsi tai nuori voi myös itse käyttäytymisellään aiheuttaa kiireellisen sijoituksen tarpeen, esimerkiksi käyttäytymällä itsetuhoisesti, käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia.

Äkillinen eroon joutuminen perheestä on lapselle aina vaurioittavaa ja siksi onkin erityisen vaativa tehtävä arvioida, tuleeko lapsi ottaa pois kotoa ja sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle. Tilanteessa joudutaan punnitsemaan sitä kumpi on lapselle haitallisempaa; äkillinen ero vanhemmista vai lapselle aiheutunut vaaratilanne.

Edellytyksiä kiireelliselle sijoitukselle ei ole, mikäli lapsen sijoitus voidaan tällaisessa tilanteessa hoitaa esimerkiksi avohuollon tukitoimien avulla. Mikäli 12 vuotta täyttänyt lapsi ja lapsen huoltajat antavat suostumuksensa ja arvioidaan olevan lapsen edun mukaista, lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimia ja sijoitus lastenkotiin, kriisiperheeseen tai lapselle läheisen henkilön luokse.

Päätöksen kiireellisestä sijoituksesta tekee sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä ammatillisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä. Usein kiireelliset sijoitukset tapahtuvat

myös virka-ajan ulkopuolella, jolloin päätöksen tekee sosiaalipäivystyksessä toimiva sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen määräämä sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaava työntekijä. Toisin kuin huostaanottopäätöksen, voi päätöksen kiireellisestä sijoituksesta tehdä myös lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Ennen päätöstä kiireellisestä sijoituksesta on selvitettävä lapsen, vanhemman, huoltajan sekä muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön mielipide ja käsitys tilanteesta. Mielipiteen selvittäminen ei ole sama kuin hallintolain mukainen kuuleminen.

Mielipiteen selvittämisellä on tarkoitus päästä selville esimerkiksi siitä, mihin lapsi tulisi sijoittaa tai miten lapsen hoito voidaan väliaikaisesti järjestää muulla tavoin. Mielipiteen selvittämisellä voidaan mahdollisesti arvioida sitä, onko sijoitus vastentahtoinen vai voidaanko lapsi sijoittaa avohuollon tukitoimena.

Mielipiteen selvittäminen voidaan poikkeuksellisesti jättää tekemättä jos

- asia on niin kiireellinen, ettei selvitystä voida tehdä. Tällöin selvittämisestä johtuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa haittaa lapsen terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle
- mielipiteen selvittäminen saattaisi vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen (esimerkiksi on perusteltua epäillä, että täytäntöönpano yritetään estää piilottamalla lasta)

Mielipiteen selvittäminen ja sen sisältö on kirjattava asiakasasiakirjoihin. Mikäli mielipide tai käsitys on jätetty selvittämättä, se on perusteltava lapsen kiireellistä sijoitusta koskevassa päätöksessä, esimerkiksi: Lapsen huoltajaa ei ole tavoitettu –merkinnällä. Kiireellistä sijoitusta koskeva päätös on aina perusteltava. Perusteluista on ilmentävä se, mitkä ovat ne välttämättömät syyt tai se välitön vaaratilanne, joka edellyttää päätöksen tekemistä. Päätöksestä on ilmentävä myös valittava sijoituspaikka ja perustelut valinnalle.

Jos kiireellinen sijoitus tehdään, lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, laitokseen, terveydenhuollon laitokseen tai järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito. Sijoitus voi tapahtua kiireellisesti terveydenhuollon laitokseen, jos lapsi tarvitsee välitöntä terveydenhuollon viranomaisten järjestämää välttämätöntä hoitoa ja huolenpitoa. Joissakin tilanteissa taasen sijoitus on mahdollista tehdä väliaikaisesti lapsen sukulaisen luokse. Sijoituspaikka on valittava kiireelliseen sijoitukseen johtaneiden syiden perusteella. Sijoituspaikan tulee olla turvallinen ja vakiintunut paikka.

Kiireellisen sijoituksen aikana sosiaalihuollosta vastaavan toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista toimenpiteen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Yleensä tämä merkitsee päätöstä

lapsen olinpaikasta, hoidosta, välttämättömästä terveydenhuollosta ja lapsen yhteydenpidosta. Mikäli kiireellisen sijoituksen tai väliaikais määräyksen aikana joudutaan rajoittamaan yhteydenpitoa, siitä on tehtävä erillinen päätös.

Jos asia on vireillä hakemusasiassa hallinto-oikeudessa, on mahdollisista rajoituspäätöksistä aina ilmoitettava hallinto-oikeudelle. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on viime kädessä kokonaisvaltainen vastuu lapsen hoidon ja huollon järjestämisestä. Kiireellisen sijoituksen aikana on lapsen asioista neuvoteltava huoltajien ja vanhempien kanssa sekä pyrittävä muutoinkin hyvään yhteistoimintaan päätettäessä lapsen asioista.

Kiireellisen sijoituksen päättyminen ja raukeaminen

Kiireellisen sijoituksen enimmäiskesto aika yhdellä viranhaltijan tekemällä päätöksellä on 30 päivää. Tänä aikana on tehtävä jokin seuraavista toimenpiteistä:

- päätös kiireellisen sijoituksen lakkaamisesta
- päätös huostaanotosta
- hakemus kiireellisen sijoituksen määräajan jatkamisesta
- hakemus huostaanotosta hallinto-oikeudelle.

Tietyissä tapauksissa kiireellinen sijoitus voi kestää ilman eri päätöstä yli 30 päivää. Tällaisia tilanteita ovat:

- 1) Johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä tekee 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta huostaanottohakemuksen hallinto-oikeudelle.
- 2) Lapsen huostaanottoa koskeva asia on jo (ennen kiireellisen sijoituspäätöksen tekemistä) vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Jos 30 päivää ei ole riittävä aika lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseksi, edellä mainitun kelpoisuuden omaava johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä (ei kuitenkaan sama viranhaltija, joka on tehnyt kiireellistä sijoitusta koskevan päätöksen) voi tehdä päätöksen kiireellisen sijoituksen jatkamisesta enintään 30 päivällä, mikäli:

- 1) Tarvittavista lastensuojelutoimenpiteistä (huostaanotto, muut toimenpiteet) ei ole mahdollista päättää ilman lisäselvityksiä, Jos päätös toimenpiteistä voidaan tehdä olemassa olevan tiedon pohjalta, jatkopäätöstä ei saa tehdä.
- 2) Välttämättömiä lisäselvityksiä ei ole mahdollista saada 30 päivässä kiireellisen sijoituksen tekemisestä.

Kun peruste kiireelliselle sijoittamiselle on lakannut, sosiaalityöntekijän on välittömästi tehtävä päätös sijoituksen lopettamisesta.

1) Peruste kiireelliselle sijoittamiselle lakkaa, kun sosiaalityöntekijä arvioi, että lapsi voi palata turvallisesti kotiin. Joko lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai edellä mainittu sosiaalipäivystyksen sosiaalityöntekijä tekee erillisen päätöksen kiireellisen sijoituksen lakkaamisesta.

2) Edellä mainitun 30 tai 60 päivän aikana kiireellinen sijoitus voi päättyä myös päätökseen huostaanotosta. Tällöin on kyseessä suostumukseen perustuva huostaanotto, jolloin päätöksen asiasta tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä.

Määräajat lasketaan määräaikalain mukaan. Sijoituksen alkamispäivää ei lasketa mukaan määräaikaan. Jos määräaika päättyy pyhäpäivään tai arkilauantaihin, niin määräaika päättyy ensimmäisenä arkipäivänä sen jälkeen.

Myös kiireellisen sijoituksen raukeaminen edellyttää erillistä päätöstä. Sijoitus raukeaa, jos

a) 30 päivässä kiireellisen sijoituksen alkamisesta tai

b) ennen kiireellisen sijoituksen jatkopäätöksen päättymistä ei ole tehty päätöstä huostaanotosta (43 §) tai hakemusta huostaanotosta hallinto oikeudelle (44 §).

7.5 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheen itsemääräämisoikeuteen. Siten se on oikeusturvakysymys sekä lapsen, perheen että työntekijöiden kannalta. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon turvaudutaan vain, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Lisäksi huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia, sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. On myös arvioitava, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista. Huostaanottotilanteissa asiasta neuvotellaan tiiviisti lapsen, hänen vanhempiansa ja huoltajiensa kanssa. Kuten kaikessa lastensuojelutyössä, myös huostaanottovaiheessa pyritään hyvään yhteistyöhön perheen kanssa. Huostaanottotarpeen arvioimiseksi voidaan pyytää lausuntoja lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoilta, kuten päivähoidosta, koulusta, perheneuvolasta tai terveydenhuollosta. Sosiaalityöntekijällä on oikeus saada asiantuntija-apua muilta viranomaisilta ja asiantuntijoilta.

Huostaanoton edellytykset on arvioitava sekä lapsen että vanhempien kannalta. Lapsen kannalta on varmistuttava siitä, että huostaanotto on se vaihtoehto, joka parhaiten turvaa lapsen kehityksen. Sijaishuoltoa järjestettäessä ei voida tyytyä lapsen ”säilyttävään” hoitoon. Sen on oltava lapsen nykytilanteeseen nähden parempi vaihtoehto ja vastattava lapsen edun mukaisella tavalla hänen yksilölliseen hoidon ja huollon tarpeeseensa. Vanhempien kannalta tulee varmistua siitä, että kaikki mahdollinen on tehty perheen tukemiseksi. Arvioinnin tulee olla lapsilähtöistä ja tapahtua lapsen näkökulmasta. Laadultaan hyvässä huostaanotossa sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta on otettu huomioon.

Ennen kuin huostaanottoon ryhdytään, tulee lapsen ja perheen tilannetta arvioida monipuolisesti. Huostaanotto on viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys ja ensisijaisesti on pyrittävä siihen, että lapsi voisi asua vanhempiensa luona. Jos paras ratkaisu lapselle on sijoitus kodin ulkopuolelle, on huostaanottoon ryhdyttävä pikimmiten.

Lastensuojelulaissa huostaanoton perusteet on jaettu kahteen sinänsä itsenäiseen perusteeseen: lapsen kasvuolosuhteissa oleviin puutteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen. On mahdollista, että sekä lapsen kasvuolosuhteissa olevat puutteet että lapsen oma käyttäytyminen ovat huostaanoton perusteina. Huostaanoton perusteiden lisäksi on täytyttävä myös laissa mainitut edellytykset ennen kuin huostaanottoon voidaan ryhtyä.

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto jos:

- puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä
- lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi
- sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Huostaanottopäätös voidaan tehdä vain, mikäli kaikki edellä mainitut edellytykset ovat samanaikaisesti olemassa. Siten esimerkiksi lapsen käyttäytyminen tai puutteellinen lapsen huolenpito ei yksinään ole riittävä syy huostaanottoon. Huostaanotto edellyttää aina muidenkin

edellytysten täyttymistä, esimerkiksi avohuollon tukitoimien riittämättömyyttä ja että kodin ulkopuolinen hoito ja huolenpito (sijaishuolto) on lapsen edun mukaista. Lapsen yksittäiset oireet eivät ole ratkaisevia huostaanoton edellytyksiä arvioitaessa, vaan arvioitavaksi tulee lapsen kokonaisvaltainen huollon tarve. Esimerkiksi puutteelliset asumisolot, asunnon puute tai riittämätön toimeentulo eivät koskaan yksinään voi olla perusteena huostaanotolle. Näissä tilanteissa on ryhdyttävä toimenpiteisiin näiden nimenomaisten puutteiden korjaamiseksi eli järjestettävä perheelle asianmukaiset asuinolosuhteet tai riittävä taloudellinen tuki siten kuin laissa säädetään.

Laki edellyttää, että huostaanoton valmistelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä parityönä toisen työntekijän kanssa. Parina voi olla sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojeluun perehtynyt työntekijä. Lapsen edun arviointi on aina yksilökohtaista. On arvioitava lapsen etua, kasvuolosuhteita, avohuollon tukitoimien riittävyttä ja lapsen elämäntavan vahingollisuutta.

Moniammatillinen, asiantuntijoiden yhteinen arviointi huostaanoton perusteista toteuttaa parhaiten lapsen etua varsinkin tilanteissa, joissa asiaan liittyy ristiriitoja tai näkemyseroja tai työntekijä on muutoin ratkaisusta epävarma ja hakee tukea arviointiinsa. Uudessa lastensuojelulaisissa säädetään moniammatillisen asiantuntemuksen turvaamisesta .

Huostaanottoa arvioidessa haetaan tietoa päätöksenteon tueksi: voidaanko lapsen kasvu ja kehitys turvata kotioloissa vai onko huostaanottoon ryhdyttävä. Huostaanotto vaikuttaa väistämättä lapsen kehitykseen ja siihen, miten hän huostaanoton aikana saa pitää yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin. Viranomaisten tulee varmistaa, että lasta tavataan riittävästi ja kuullaan hänen mielipiteitään riittävän usein.

Jos perheessä on useampia lapsia, on heidän oikeutensa tulla kohdatuksi yksilöinä, kukin omista lähtökohdistaan. Lasten näkemyksiä ei voi niputtaa yhdeksi tai lähtökohtaisesti tulkita heidän olevan samaa mieltä tilanteesta. Jokaisen lapsen huostaanoton tarve pitää miettiä erikseen, koska huostaanoton perusteet voivat olla kunkin lapsen kohdalla erilaiset tai niitä ei kaikkien osalta edes löydy.

Lapsen huostaanoton tarpeen arvioinnissa joudutaan selvittämään kasvuolosuhteita lapsen kannalta. On arvioitava kumpi vaihtoehto on lapsen edun mukainen: se, että lapsi jää kotiin vai se, että lapsi otetaan huostaan. Säännöksessä tarkoitetut kasvuolosuhteet on ymmärrettävä laajasti. Niillä ei tarkoiteta vain olosuhteita kodin seinien sisäpuolella, vaan koko sitä lapsen elämänpiiriä, joka kuuluu huoltajan valvontaan ja kasvatusvastuuseen. Mikäli kodin olosuhteet ovat sellaiset, että siellä asuminen vakavasti vaarantaa tai uhkaa vaarantaa lapsen kehitystä ja/tai terveyttä ja avohuollon tukitoimet eivät auta tai ole auttaneet eivätkä ole sopivia tai mahdollisia on ryhdyttävä

huostaanottoon. Sosiaalityöntekijän on arvioitava, millaiset olosuhteet ovat niin vaarallisia, että lapselle paras vaihtoehto on huostaanotto. Erityisen tärkeää arviointia tehdessä on kuunnella perheen jokaista osapuolta. Perheissä on erilaisia kasvatustapoja ja myös erilaiset kulttuurit tulee huomioida kun arvioidaan kodin olosuhteita.

Lapsen mielipiteen selvittäminen on tärkeää. Jos lapsi on hyvin pieni, voidaan lapsen mielipidettä ja tuntemuksia selvittää mm. seuraamalla lapsen leikkejä, piirustuksia, toimintaa jne. Lapsen mielipiteen selvittäminen on muutakin kuin kysymysten esittämistä ja vastausten saamista; se on lapsen sisäiseen maailmaan pääsemistä. Keskustelu muiden lapsen kanssa työskentelevien asiantuntijoiden kanssa on tärkeää ja auttaa selvittämään lapsen ja perheen tilannetta.

Kodin olosuhteita arvioidessa on syytä kiinnittää vanhempien/hooltajien toiminnassa huomiota seuraaviin asioihin:

Lapsen perushoito:

Puutteet perushoidossa voivat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä.

Vanhempien/hooltajien on huolehdittava, että lapsi saa

- monipuolista ja riittävästi ravintoa
- riittävästi lepoa (säännöllinen vuorokausirytm)
- sään mukaiset vaatteet
- riittävästi huolenpitoa siisteydestä ja puhtaudesta, esim. vauvan vaipat vaihdetaan riittävän usein.
- huolenpitoa erityistarpeistaan, esimerkiksi jos lapsi on allerginen, sairas tai vammaisen tulee huomioida hänen erityisruokavalio, tutkimukset ja sairaanhoito.

Lapsen ymmärtäminen ja tuki:

Kasvatuksessa on olennaista lapsesta välittäminen ja lämmin suhde lapsen ja vanhempien/hooltajien välillä.

Vanhempien /hooltajien on huolehdittava, että

- lapsi saa riittävää ohjausta koulunkäynnissä ja vapaa-ajanvietossa
- kasvatusta ei ole kuritusta suosivaa ja liian ankaraa eikä myöskään välinpitämätöntä
- alle kouluikäisiä lapsia ei jätetä yksin kotiin, eikä sitä vanhempiakaan pitkäksi aikaa (esim. kouluikäisiä yli viikonlopun)

- he pystyvät valvomaan keiden kavereiden kanssa lapsi liikkuu ja mitä hän tekee vapaa-aikanaan
- päihteiden käyttöä ei sallita
- lasta ei alisteta, kuriteta ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti.

Lisäksi työntekijän on arvioitava saako lapsi vanhemmiltaan/hooltajiltaan

- ymmärtämystä
- turvaa ja hellyyttä
- iän mukaista valvontaa ja ohjausta
- iän mukaista vastuuta ja mahdollisuutta kasvaa aikuisuuteen
- tukea koulunkäyntiin

ja että huomioivatko vanhemmat/hooltajat lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet.

Kasvuympäristön on oltava turvallinen ja virikkeitä antava. Puutteet lapsen huolenpidossa voivat siten ilmetä monella eri tavalla; ne voivat perustua lapsen vanhempien puutteelliseen kasvatus- ja hoitokykyyn tai jaksamattomuuteen johtuen päihde- tai mielenterveysongelmasta tai useasta eri tekijästä. On kuitenkin muistettava, ettei päihde- tai mielenterveysongelma sinänsä ole peruste huostaanottoon vaan se, miten ne heijastuvat lapsen elämään ja lapsesta huolehtimiseen. Mikäli vanhempi ei hae tai saa itselleen tukea ja apua ongelmaansa, eikä lapsesta huolehtiminen täten onnistu, on ryhdyttävä huostaanottoon. Tarpeenmukaisen terveydenhuollon laiminlyönti tai lapsen kaltoin kohtelu kuten pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö muodostavat huostaanoton perusteen.

Perheen vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat kuten eristäytyneisyys tai sisäiset ristiriidat voivat myös vakavasti vaarantaa lapsen kasvua ja kehitystä. Ristiriidoista ei esimerkiksi kyetä sopimaan ja tilanne saattaa kärjistyä jopa väkivallaksi. Lapset saattavat myös joutua kantamaan liikaa vastuuta itsestään, sisaruksistaan tai vanhemmistaan niin, että oma kehitys ja perusturvallisuus järkkyvät. Huostaanoton perusteena voi olla myös lapsen puutteellinen turvallisuus. Kyse ei välttämättä ole aina kodin olosuhteisiin liittyvistä puutteista, vaan muihin lapsen kasvuolosuhteisiin liittyvistä ongelmista, joihin vanhemmat eivät osaa, pysty tai tahdo puuttua. Tämä voi ilmetä esimerkiksi välinpitämättömyytenä lapsen olemiseen ja tekemiseen.

Vanhemman ja lapsen riittämättömään kiintymyssuhteeseen on myös kiinnitettävä huomiota. Yhteisen puhekielen puuttuminen on merkityksellistä. Erotilanteissa lapset saattavat joutua vanhempien välisten ristiriitojen välikappaleeksi tavalla, joka on riskitekijä kasvulle. Lapsen

kehitykselle on myös tärkeää saada olla hänelle läheisten ihmisten seurassa ja näin on varmistuttava siitä, ettei lasta eristetä hänelle tärkeistä ihmisistä ja ympäristöstä.

Lapsen kasvu ympäristöä arvioitaessa työntekijän tulee kiinnittää huomiota mm. seuraaviin asioihin:

- lapsella on pysyvä, turvallinen koti, jossa ei vietetä lapselle sopimatonta elämää
- lapsi voi luottaa huoltajiinsa ja heidän lupauksiinsa
- lapsi saa monipuolisia virikkeitä
- lapsella on pysyviä ihmissuhteita
- lapsi voi elää ilman väkivallan pelkoa
- lapsi ei joudu todistamaan rikollista elämäntapaa

Koska kyse on myös uhkaavan vaaran torjumisesta, huostaanotto voidaan tehdä jo ennen kuin lapsen terveyden osoitetaan todellisuudessa jo vakavasti vaarantuneen tai kehityksen viivästyneen.

Lapsen omaan käyttäytymiseen perustuva huostaanoton kriteeri täyttyy silloin, kun lapsi omalla käyttäytymisellään vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Lastensuojelulaissa on tällaisena käyttäytymisenä mainittu erityisesti päihteet ja muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko. Lapsen käyttäytymisen täytyy osoittaa konkreettisella tavalla vaarantavan lapsen kehitystä tai terveyttä ja vaarantumisen tulee lisäksi olla vakavaa.

Elämäntavan vahingollisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen:

- päihteidenkäyttöön (runsasta alkoholin, huumeiden, lääkaineiden ja/tai liuottimien käyttöä tai sekakäyttöä)
- rikolliseen tekoon tai elämäntapaan (esimerkiksi useita näpistyksiä, murtoja, raju väkivaltainen teko tai toistuvaa väkivaltaista käyttäytymistä tai toistuvia huumausainerikoksia)

Arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota myös lapsen:

- koulunkäynnin laiminlyömiseen (esim. kouluongelmiin ei ole löytynyt ratkaisua yhteistyössä kouluviranomaisten ja oppilashuollon kanssa)
- epäsosiaaliseen elämäntapaan (kuljeskelu, karkailu, yhteistyön puute, ympäristöön sopeutumattomuus, suhtautuminen toisiin välinpitämättömästi, empatian puute jne.)
- toistuvaan itsetuhoiseen käyttäytymiseen (myös oman hoidon, esim. diabeteksen laiminlyönti voi olla itsetuhoista)

Huostaanottoa arvioitaessa ei yleensä yksittäinen tekijä ole peruste, vaan elämäntavan vahingollisuutta tulee arvioida koko elämäntilanteen kannalta. Esimerkiksi koulunkäynnin laiminlyöminen voi olla yksi tekijä huostaanottopäätöksessä. Tällöin kyse voi olla lapsen huolenpidossa ja kasvuolosuhteissa olevista puutteista. Pelkästään koulunkäynnin laiminlyöminen ei vielä edellytä lapsen huostaanottoa.

Lapsen kouluhaluttomuus tai käytösongelmat koulussa voivat johtua monesta syystä. Koulunkäyntiin liittyvät ongelmat tulisi ratkaista ensisijaisesti oppilashuollon tai muilla opetustoimen keinoilla, järjestämällä esimerkiksi riittäviä mahdollisuuksia saada erityisopetusta tai avustajapalveluja koulussa. Asiassa on kokonaisuudessaan selvitettävä lapsen ja hänen perheensä tilanne.

Päihteiden käyttö kuten runsas alkoholin ja huumeiden käyttö, lääkeneiden, liuottimien jne. käyttö huumaustarkoituksessa tai eri aineiden sekakäyttö voivat olla huostaanoton perusteena. Muodostuessaan huostaanoton perusteeksi päihteiden käytön tulee olla jatkuvaa. Satunnainen humalatilaa asti juominen ei täytä huostaanoton edellytyksiä. Asiaan vaikuttaa myös se, mitä muita ongelmia lapsen päihteiden käytöstä seuraa ja miten vanhemmat reagoivat lapsen päihtymykseen ja päihteiden käyttöön.

Lapsen rikollinen elämäntapa voi myös olla peruste huostaanottoon. Tällöin on kuitenkin arvioitava, kuinka vakavia rikokset ovat ja onko rikollinen käyttäytyminen toistuvaa. Vähäisinä pidettäviä rikollisia tekoja ovat esimerkiksi liikenne rikkomukset, ilkeiden ja häiriön teot sekä näpistykset. Usein toistuessaan tai pitkään jatkuessaan tällainenkin käyttäytyminen voi muodostaa huostaanoton perusteen.

Epäsosiaalinen tai kuljeksiva, sosiaalisista normeista piittaamaton elämäntapa voi olla myös huostaanoton peruste. Useimmiten edellytys ei ole itsenäinen, vaan siihen liittyy päihteitä, koulunkäynnin laiminlyöntiä, rikoksia ja kotiristiriitoja.

Esimerkiksi psyykkisesti sairaan lapsen hoito tulee järjestää ensisijaisesti terveydenhuollon viranomaisten toimesta. Huostaanottoon voidaan ryhtyä vasta, ellei huoltaja suostu viemään lasta välttämättömäksi arvioituun hoitoon tai kun hoito yksinään ei turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä. Ensisijaisesti hoito on järjestettävä mielenterveyslain mukaisesti.

Lapsen edun mukaista ei ole huostaanotto ja sijaishuolto silloin, kun hän ensisijaisesti tarvitsisi psykiatrista hoitoa. On tietysti mahdollista, että tarvitaan sekä sijaishuoltoa että psykiatrista hoitoa. Lastensuojelun avohuollossa pitäisikin olla enemmän psykologista ja psykiatrista asiantuntemusta

käytössä tällaisten tilanteiden arvioimiseksi. Psykiatrisen hoidon toteuttaminen saattaa edellyttää lapsen vakaita kasvuolosuhteita, jotka saatetaan turvata parhaiten huostaanotolla.

Jos lapsen suojelun tarve voidaan saavuttaa avohuollon tukitoimin, ei huostaanottoon tule ryhtyä. Huostaanoton edellytykset ovat olemassa vain, kun nämä tukitoimet eivät ole sopivia, mahdollisia tai jo tehdyt toimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi.

Avohuollon tukitoimia arvioitaessa seuraavat tekijät ovat tärkeitä:

Sopivuus:

Avohuollon tukitoimet ovat usein sopimattomia tilanteissa, joissa lapsi on välittömässä vaarassa eikä tilanteessa avohuollon tukitoimia voida harkita. Näitä voi olla mm. lapsen törkeä pahoinpitely, heitteillejätö, lapsen itsensä syyllistyminen vakavaan rikokseen tai rikoskierteeseen joutuminen. Tällöin kyse on lapsen turvallisuuden takaamisesta ja lapseen kohdistuneen lapsen kehittymistä tai terveyttä uhkaavan vahingollisen menettelyn katkaisemisesta.

Avohuollon tukitoimet voivat olla sopimattomia silloin, kun lasta ei voida avohuollon tukitoimenpitein auttaa esimerkiksi, jos lasta pahoinpidellään kotona. Lapsen ikä voi myös aiheuttaa sen, ettei sopivia tukitoimia ole käytössä; esimerkiksi vauvaikäinen tarvitsee niin jatkuvaa hoitoa, etteivät vakavasti päihde- tai mielenterveysongelmaiset pysty tuettunakaan aina vastaamaan tähän tarpeeseen. Huoltajan tai huoltajien sairaalassa/vankilassa olo voi aiheuttaa tilanteen, ettei sopivia tukitoimia löydy lapsen hoidon turvaamiseksi. Mikäli katsotaan, etteivät avohuollon tukitoimet ole sopivia, on voitava perustella, mistä syystä tukitoimia ei ole voitu käyttää. Huostaanottopäätöksestä tulee ilmetä, mitä tukitoimia lastensuojelu on asiakkaalleen tarjonnut. Riittävää ei ole se, että tukitoimien tarjoaminen jää vain puheen tai suunnitelman asteelle. Tarjottavien avohuollon tukitoimien on oltava todellisuudessa myös asiakkaan käytettävissä.

Tukitoimien järjestäminen ei ole mahdollista silloin, kun lapsi ja/tai vanhemmat eivät suostu yhteistyöhön tai vastustavat tukitoimia. Vanhemmille pitää selvittää, että yhteistyö viranomaisten kanssa ja avohuollon tukitoimien vastaanottaminen saattaa olla tärkeä edellytys, että lapsi voi olla vanhempiansa hoidossa. Lapselle ja vanhemmille tulee antaa myös mahdollisuus itse pyytää tukitoimia.

Lisäksi avohuollon tukitoimet ovat mahdottomia, mikäli lasta ja/tai perhettä ei tavoiteta, lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti eikä sitoudu hänelle välttämättömän hoitoon. Vanhempien/huoltajien on myös sitouduttava tehtyihin suunnitelmiin, pelkkä suullinen sopimus ei riitä. Riittämättömiä avohuollon tukitoimet ovat silloin, kun niitä on yritetty, mutta positiivista tulosta ei ole saatu. Huostaanoton edellytyksenä ei ole kaikkien laissa lueteltujen avohuollon tukitoimien kokeileminen,

vaan ainoastaan niiden, joiden on arvioitu asiakassuunnitelman mukaisesti soveltuvan kyseisen lapsen tai perheen tukemiseen. Erityisesti on huomattava, että viivästykseltä huostaanottoon ryhtymisessä tai sijoitusprosessin aikana, aiheuttavat yleensä sitä suurempaa haittaa lapselle mitä pienempi hän on. Vauvojen kohdalla tarpeettomasta viivytystä voi olla hyvinkin suuria haittoja kasvulle ja kehitykselle.

Huostaanottopäätöksessä on kuvattava, missä laajuudessa ja mitä tukitoimia ja palveluja on järjestetty, mitä tukitoimia on tarjottu ja mitä tukitoimia lapsi tai perhe olisi itse halunnut järjestettävän. Lisäksi on tärkeää kuvata, mitä vaikutuksia järjestetyillä tukitoimilla on ollut ongelmiin, ja perusteltava, miksi ei tukitoimilla ole voitu poistaa huostaanoton perusteita.

Huostaanoton tärkeänä edellytyksenä on, että se on lapsen edun mukaista. Lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota lapsen huoltoon, kasvatukseen, tarpeisiin ja toivomuksiin. Lapsen etu vaatii lapsilähtöistä toimintaa. Lasta on pidettävänä aktiivisena toimijana omassa elämässään, tilanteita on tarkasteltava lapsen ja hänen tarpeidensa näkökulmasta ja on toimittava lapsen edun toteuttamiseksi käytännössä. Lastensuojelutyön lähtökohtana ovat lapsen tarpeet, jotka on otettava huomioon myös aikuisille suunnatuissa palveluissa. Jos lapsen ja vanhemman edut ovat keskenään ristiriidassa, on asia ratkaistava lapsen edun hyväksi.

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen omaan mielipiteeseen. Viranomaisilla, vanhemmilla ja lapsella itsellä saattaa olla hyvinkin erilaiset mielipiteet siitä, mikä on parasta lapselle. Viranomaistyössä joudutaan pohtimaan, onko huostaanotto käytettävistä vaihtoehdoista paras, tai joskus, onko se epätyytyväisistä vaihtoehdoista kaikkein vähiten huono.

Eri-ikäisten lasten elämäntilanteessa arvioidaan osin samoja, osin ikäkausittain eroavia tekijöitä. Lapsen etua määriteltäessä on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso sekä perheen kokonaistilanne. Perheissä on erilaisia käytäntöjä mm. lapsen kasvattamisessa ja siksi on tärkeää keskustella kaikkien perheenjäsenten kanssa. Lapsen mielipidettä ja tuntemuksia voidaan selvittää keskustelun lisäksi myös havainnoimalla ja tutkimalla sekä kuulemalla ja keräämällä tietoa esimerkiksi lapsen läheisiltä ihmisiltä, koulusta ja päiväkodista. Huostaanottopäätöksessä on kyettävä kuvaamaan, millä tavalla sijaishuolto tarjoaa paremman vaihtoehdon lapsen hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin kuin kotiin jääminen.

Lapsen edun todetaan toteutuvan mikäli seuraavat edellytykset toteutuvat lapsen elämässä:

1. taloudellinen perusturva on taattu
2. kunkin perheen jäsenen yksilölliset tarpeet taloudenhoidossa otetaan lukuun
3. vanhemmat toimivat toinen toistaan tukien ovatpa yksin- tai kaksinhuoltajia

4. aikuisilla on oma roolinsa ja lapsilla oma
5. vanhempien ja lasten välillä on selvä sukupolviero
6. vaikka riidellään, myös sovitaan
7. perheellä ja sen jäsenillä on vuorovaikutussuhteita muihin
8. lapset kokevat tulevansa hyväksytyiksi lapsina (human being) eivätkä vain muille etuja tuottavina toimijoina (human doing)

Lapsen edun toteuttaminen sosiaalityössä tarkoittaa, että lapselle turvataan yksilöllisten tarpeiden ja odotusten mukainen kohtelu ja kehittymisen mahdollisuus. Tämä on asetettava lastensuojelutyön arviointien, tulkintojen ja valintojen ratkaisevaksi tekijäksi. Jokainen lasta koskeva päätös tai ratkaisu on tehtävä niin, että se on perusteltu lapsen näkökulmasta.

8. Lastensuojelun tarve Keiteleellä

Valtakunnallisesti yleisiä syitä seuraten, lastensuojelun tarvetta Keiteleen kunnassa synnyttävät perheiden kohtaamat kriisitilanteet, vanhemmuudessa ilmenevät vaikeudet, taloudelliset ongelmat, sekä mielenterveys- ja päihdeongelmat. Perheiden kohtaamat kriisit voivat syntyä esimerkiksi avioeron tai työttömyyden seurauksena. Lastensuojelun tarve voi johtua myös lasten ja nuorten elämää koettelevista ongelmista, mutta usein näillä on kuitenkin yhteys perhe-elämään ja vanhemmuuden ongelmiin. Stressi näkyy yhä useammin myös lasten ja nuorten arkipäiväisessä elämässä. Yleensä lastensuojelun tarve nousee kuitenkin esille lukuisten ongelmatekijöiden yhteen kietoutumana.

Lastensuojelun tulevaisuuden tarpeisiin pyritään vastaamaan kehittämällä omaa työtä ja työmenetelmiä, sekä hankkimalla sosiaalisia ongelmia käsittelevää uusinta tietoa. Omaa ammattitaitoa kehitetään tavoitteellisesti, jotta pysyttäisiin ajan hermoilla. Tällä hetkellä myös lastensuojelussa pyritään panostamaan erityisesti kestävään kuntarakenteeseen hiomalla yhteistyötä muiden toimielinten kanssa, sekä muiden kunnassa toimivien lasten parissa työskentelevien tahojen kanssa. Kestävään kuntakehitykseen pyritään myös ostamalla lastensuojelun palvelut oman kunnan sisältä, mikäli se on mahdollista. Tulevaisuudessa tulee miettiä entistä enemmän yhteistyön tekemistä myös muiden kuntien ja mahdollisesti Paras-hankkeen mukaisen yhteistoiminta-alueen kanssa. Myös sosiaalitoimen on aika suunnata katseensa kohti Kysteri -liikelaitosta. Paras-hankkeen mukanaan tuomat rakenteelliset muutokset vaativat paljon myös toimintaideologioiden uudelleen tarkastelua. Vaikka tulevaisuudesta ei vielä varmoja päätöksiä ole tehtykään, voidaan asennoitumistyötä alkaa jo tekemään.

8.1 Lastensuojeluilmoitukset

Vuonna 2009 vastaanotettiin 30 lastensuojeluilmoitusta. Nämä koskivat yhteensä 18 perhettä ja 25 lasta. Ilmoituksista 17 tuli virkaa hoitavilta henkilöiltä ja 13 yksityisiltä henkilöiltä. Seitsemäntoista ilmoitusta tuli kodin ja lapsen kasvuympäristön tilanteesta johtuen. Suurimpana syynä ilmoituksiin oli vanhemman tai vanhempien päihteiden käyttö. Kolmesta ilmoitusta johtui lapsen tai nuoren omasta käyttäytymisestä seuranneesta huolesta. Syinä ilmoituksiin olivat lapsen tai nuoren psyykinen vointi, itsetuhoinen käytös, päihteiden käyttö, liikennerikkomus tai koulunkäynnin haluttomuus.

8.2 Lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojelutarpeen selvityksiä tehtiin vuonna 2009 vastaanotettujen lastensuojeluilmoitusten seurauksena yhteensä 16, joista 13 lakisääteisessä määräajassa. Niissä tapauksissa, joissa lastensuojelutarpeen selvitykseen ei ryhdytty, oli lapsi joko jo entuudestaan lastensuojelun asiakas, tai tapauksessa ei ollut syytä aloittaa selvityksen tekoa. Kahdeksassa (8) selvityksessä päädyttiin siihen, että lastensuojeluasiakkuuden jatkuminen on tarpeellista. Kahdeksan (8) selvityksen perusteella asiakkuus voitiin päättää (joista kaksi asiakkuutta päätettiin vuoden 2010 puolella). Kaikille niille asiakkaille, joiden asiakkuus jatkui lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen, tehtiin myös avohuollon suunnitelma.

8.3 Avohuolto

Avohuollon asiakkaiden määrä vuonna 2009 oli yhteensä 30 lasta ja nuorta. Asiakassuunnitelmat on tehty lähes kaikille avohuollon piirissä oleville. Asiakassuunnitelmaa ei ole tehty sellaisissa tapauksissa, joissa asiakkaalle on myönnetty ainoastaan yksittäisenä avohuollon tukitoimena taloudellista tukea. Avohuollon tukitoimena käytettiin lapsiperheiden taloudellista tukea (sisältäen kuljetuspalvelu, harrastustoiminnan tukeminen, tuettu loma jne.), perhetyötä, tukiperhe- ja henkilö toimintaa, sekä perhe- ja kasvatusneuvola palveluja.

8.4 Sijaishuolto

Keiteleen kunnalla oli vuonna 2009 kaksi sijaishuoltoon sijoitettua, huostaan otettua lasta. Huostaanotetut lapset ovat sijoitettuna ammatilliseen perhekotiin, sekä sijaisperheeseen. Kiireellisen sijoituksen tarvetta ei ole ollut useaan vuoteen. Vuonna 2010 on tehty kuitenkin 3 kiireellistä sijoitusta samalle lapselle ja sen jälkeen päädytty huostaanottoon. Kaikille huostaan otetuille on tehty asiakassuunnitelmat, jotka tarkistetaan vähintään kaksi kertaa vuodessa. Tällä hetkellä kunnassa ollaan selvittämässä kriisisijoitusperheen hankkimista oman kunnan alueelta. Tähän saakka lasten kiireellisten sijoitusten varalta ei kunnassa ole ollut mitään yhtä nimettyä toimipistettä.

8.5 Jälkihuolto

Vuonna 2009 Keiteleen kunnassa oli yhdeksän (9) jälkihuollon piiriin kuuluvaa nuorta. Kaikille siihen oikeutetuille tarjottiin palvelua. Vuoden 2010 aikana näistä seitsemän (7) lakkaa. Uusia jälkihuollon piiriin tulevia nuoria on vuosien 2010-2011 välillä arviolta yksi- kaksi (1-2).

Asiakassuunnitelmat on laadittu yhtä lukuun ottamatta kaikille jälkihuollon piiriin kuuluville nuorille. Jälkihuollossa olevista nuorista seitsemälle myönnettiin vuonna 2009 toimeentulotukea normin mukaisesti. Lastensuojelulain mukaista harkinnanvaraista tukea myönnettiin noin 3500 euroa. Lisäksi kahdelle nuorelle on ostettu jälkihuoltopalvelua ammatillisista perhekodeista.

8.6 Lastenvalvojan palvelut

Vuonna 2009 tehtiin 18 lapsen huolto- ja tapaamisoikeus sopimusta. Isyyden vahvistuksia tehtiin vuonna 2009 yhteensä 8. Sosiaalijohtaja toimii lastenvalvojana. Lastenvalvojan asiakkaat ovat lisääntyneet. Vaikeissa erotilanteissa on usein tarpeen tehdä yhteistyötä lastensuojelun kanssa.

Tarvittaessa Keiteleen kunta ostaa ottolapsineuvontaa Pelastakaa Lapset Ry:ltä. Palvelua tarjotaan Joensuussa. Palvelun käyttö on ollut vähäistä.

9 LASTENSUOJELUN PALVELUJÄRJESTELMÄ

Pienessä kunnassa kaikkien palveluiden ja hallinnon osalohkojen on tuettava omalta osaltaan kunnan elinvoimaisuutta ja kuntalaisten hyvinvointia. Lapsissa kasvaa tulevaisuutemme turva, joten panostaminen heidän hyvinvointiinsa ja tasapainoiseen tulevaisuuteen on ensiarvoisen tärkeää. Tämä tarkoittaa paitsi lasten ja nuorten tukemista, myös kokonaisuudessaan perheisiin panostamista ja vanhemmuuden tukemista. Vanhempien hyvinvointi on edellytyksenä lasten hyvinvoinnille ja tasapainoisille kasvuolosuhteille.

Keiteleen kunnassa on mukauduttu vuonna 2007 voimaan tulleeseen lastensuojelulakiin joustavasti ja asianmukaisesti. Lain myötä tullessiin uudistusvaatimuksiin on pyritty vastaamaan esimerkiksi lastensuojelusta vastaavaa henkilökuntaa kouluttamalla ja tämän suunnitelmankin myötä lastensuojelulaissa tarkoitettua kuntakohtaista palvelurakennetta työstämällä. Parasta aikaa henkilökunta osallistuu Lastensuojelun kehittämisyksikön organisoimaan lastensuojelutarpeen selvitystä ja arviointia koskevaan koulutukseen.

Keiteleen kunnassa on haluttu kehittää lapsille ja nuorille kohdistettua ennaltaehkäisevää tukea Nuotta-projektin myötä. Tällä projektilla toivotaan tavoitettavan syrjäytymisriskissä olevat lapset ja nuoret riittävän varhaisessa vaiheessa. Keiteleellä maksetaan myös lasten kotihoidontuen saajille

kuntalisää 1.8.2009-30.6.2011 välisenä kokeiluajana. Kuntalisen tarkoitus on panostaa lapsiperheiden tukemiseen ja lasten hyvään hoitoon.

9.1 Riittävän asiantuntijuuden ja moniammatillisen yhteistyön turvaaminen

Keiteleen kunnassa tietoa ja taitoa pyritään ylläpitämään henkilökunnan koulutusten ja asiantuntijuutta vahvistavien ammatillisten tapaamisten avulla. Kunta on Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämisyksikön jäsen, jonka myötä foorumi ajankohtaisten asioiden tarkasteluun ja asiantunteviin koulutuksiin on avoin. Moniammatilliseen yhteistyöhön on pyritty avoimella ja läheisellä viranomaisyhteistyöllä ja tässä on pyritty hyödyntämään pienen kunnan tuttuus etua. Kun viranomaiset ovat toimissaan toisille tuttuja ja tietävät kuka mistäkin osa-alueesta vastaa, niin yhteistyön rakentaminen asiakkaiden hyvinvoinnin turvaamiseksi on helpompaa. Kunnassa pyritään pitämään eri palvelusektoreiden rajat avoimina, jotta perustyöntekijöiden kynnyksellä yhteistyötä lastensuojeluun huolitapauksissa pysyisi mahdollisimman matalana.

Lastensuojelulain mukaista (3 luku, 14§) lastensuojelun asiantuntijaryhmä on koottu Keiteleen kunnassa 2007. Siihen kuuluu sosiaali- ja terveystoimen edustajia. Keiteleen kunnassa on järjestetty myös muita moniammatillisia, vapaamuotoisia tiimipalavereita yhteistyössä niiden ammattilaisten/viranomaisten kanssa, jotka työskentelevät lapsille, nuorille ja perheille suunnatuissa palveluissa. Sosiaalitoimen ja perhe- ja kasvatustieteiden yhteistoiminnan edistämiseksi on pidetty perheteimejä kerran kuukaudessa. Näissä tiimeissä on käyty moniammatillista keskustelua perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi, sekä pyritty suunnittelemaan yhteisille asiakasperheille mahdollisimman laajanäköiset palvelusuunnitelmat. Myös työnohjaus on koettu haasteellista asiakastyötä tukeväksi. Jatkosuunnitelman mukaisesti pyritään tulevaisuudessa huomioimaan moniammatillisessa yhteistyössä lastensuojelulain mukaiset vaatimukset.

9.2 Lastensuojelupalveluiden laatu ja vaikuttavuus

Lastensuojelupalveluiden laadun seurantaan Keiteleellä ei ole kehitetty varsinaista järjestelmää. Palveluiden laatua pyritään kuitenkin peilaamaan suhteessa vaikuttavuuteen ja toisin päin. Laadun arviointia tehdään jatkuvan oman työn reflektoinnin kautta. Reflektointi ja asiakastapauksista keskusteleminen osana työparityöskentelyä on koettu hyväksi ja tavoitteena on, että lastensuojelutyötä tekevät sosiaaliohjaaja ja sosiaalityöntekijä voisivat keskustella perheiden asioista päivittäin. Koska laadun ja työn vaikuttavuuden arvioinnin suhteen työyhteisössä käytävät keskustelut ja yhteisistä linjoista sopiminen on koettu hyväksi tavaksi, on mukana tässä ollut myös etuuskäsittelijä ja sosiaalijohtaja. Keiteleen kunnan sosiaalijohtajalla on perheterapeutin koulutus, pitkä työkokemus lastenpsykiatrialta ja asiantuntijajäsenyys hallinto-oikeudessa lastensuojeluun liittyvissä asioissa. Lastensuojelussa on näin ollen sisäistä tietoa ja osaamista. Jatkuva työnohjaus

sekä yhteistyö Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön kanssa auttaa laadun ja vaikuttavuuden arvioinnissa. Lisäksi seurataan lakisääteisten määräaikojen ja muiden toimintojen toteutumista puolivuositain kunnan osavuositarkastusten ja toimintakertomusten kautta. Sosiaalitoimessa on käytössä Pro Consonan lastensuojelun tietokoneohjelma, jonka avulla tehdään päätöksiä, pidetään asiakasrekisteriä ja valvotaan raporttien avulla lastensuojelun toteutumista kunnassa.

9.3 Yhteistyö viranomaisten ja palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä

Keiteleen kunnassa on järkevää jatkossakin käyttää hyväksi pienen kunnan tuttuus ja organisaatioiden läheisyys –etua. Pyritään pitämään kiinni luoduista yhteistyökuvioista ja eri hallintokuntien raja-aitojen mataluudesta. Yhteistyö päivähoidon, koulun ja sosiaalitoimen välillä on ollut tiivistä ja yhteistyössä on pyritty rakentamaan lapsen edun mukaista peruspalvelukokonaisuutta. Jatkossa yhteistyökulttuurista pidetään kiinni yhteistoiminnan linjoista sopimalla ja keskustelemalla, sekä pitämällä huolta siitä, että mahdollisten henkilöstövaihdoksien yhteydessä yhteistyökulttuuri siirtyy ja pysyy voimissaan.

Lapsille ja perheille suunnatuista ostopalveluista päättävän viranhaltijan tulee huolehtia yhteydenpidosta ja yhteistyöstä ostopalveluja tuottavan tahon kanssa. Sosiaalityöntekijän tulee jatkossakin huolehtia lastensuojeluasiakkaiden tukiverkoston (vanhemmat, viranomaiset ja auttajatahot) yhteistyöstä ja esimerkiksi sijaisvanhemmille tarjottavasta riittävästä tuesta. Varhaisen puuttumisen mahdollistamiseksi sosiaalityöntekijän tulee tarpeen vaatiessa tiedottaa ja ohjeistaa opetus- ja päivähoitohenkilökuntaa, sekä muita lasten kanssa työskenteleviä tahoja lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ja tiedonkulkuun liittyen.

Pyritään jatkossa kehittämään myös yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan oppilaitosten kanssa ja opetellaan hyödyntämään työharjoitteluiden ja projektiopintojen avulla opiskelijoilla olemassa oleva tuorein ja ajankohtaisin tieto ja osaaminen. Viranhaltijoiden ja lasten kanssa työskentelevien tulisi kunkin omassa työssään kannustaa myös kuntalaisia yhteistoimintaan ja vastuuseen lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Viritellään ajankohtaiskeskustelua lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja kasvuoloista ja pyritään sitä myöten herättelemään kuntalaisten yhteisvastuuta kuntamme tulevaisuuden lupauksista.

9.4 Lastensuojelun päätöksenteko, toteutus ja seuranta

Lastensuojelulain mukaan lapselle on nimettävä hänen asioitaan hoitava sosiaalityöntekijä. Keiteleellä on yksi sosiaalityöntekijä, joten tarvittaessa (mm. huostaanotto) päätöksen tekee sosiaalijohtaja. Keiteleen kunnan hallintosääntö määrittelee viranhaltijoiden vastualueet. Sosiaalilautakunta käsittelee vuosittain viranhaltijoiden oikeudet mm. hankintapäätöksiin.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien järjestämisestä päättää sosiaalityöntekijä. Perheiden tilanteista ja tarvittavista tukitoimista keskustellaan kuitenkin sosiaalijohtajan, sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan kesken. Lautakunta voi tarvittaessa ottaa kantaa esim. ostopalveluna järjestettäviin tukitoimiin.

Vuosittain sosiaalilautakunta laatii tulo- ja menoarvion, johon lastensuojeluun arvioidut kustannukset sisällytetään omille kustannuspaikoilleen. Lastensuojelun tarkkoja kustannuksia on vaikea ennakoida. Esim. yllättävä sijaishuollon tarve ei aina ole ennakoitavissa.

Sosiaalitoimen viranhaltijoiden lastensuojelun vastualueet:

2240	Lastensuojelun tukihenkilötoiminta	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2241	Lastensuojelun jälkihuolto	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2242	Lastensuojelun muu taloudellinen tuki	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2243	Kasvatus- ja perheneuvonta	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2244	Lastensuoj tuki-, turva- ja tilapäisasuminen	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2245	Lastensuojelun hoitokotiasuminen	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2246	lastensuojelun sijaisperhetoiminta	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2247	Lastensuojelun perhekotitoiminta	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2248	lastensuojelun tukiperhetoiminta	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2249	Muu lastensuojelu	Susan Baer/HL	Riitta Väänänen
2250	NUOTTA-hanke	Minna Paaskoski	Merja Tissari

Vuoden 2010 alusta Keiteleeseen lastensuojelussa on ollut käytössä tietokoneohjelma, jonka avulla lastensuojelun asiakastyöhön liittyvät asiakirjat ja päätökset tehdään. Tämä on yhtenäistänyt toimintaa ja lastensuojelusta on mahdollista saada erilaisia raportteja, joiden avulla toimia voidaan seurata ja kehittää. Asiakkaan saaman palvelun laatua ja yhdenmukaisuutta voidaan myös seurata. Asiakassuunnitelmien avulla kunkin asiakkaan ja perheen saamien tukitoimien kohdentumista ja riittävyttä voidaan seurata. Asiakassuunnitelmat laaditaan aina yhdessä asiakkaan kanssa.

Lasten ja nuorten hyvinvointia Keiteleellä on mahdollista edistää myös hallintokuntien kesken. Johtoryhmässä on mahdollista tarkastella vireillä olevia suunnitelmia myös lastensuojelun ja lasten- ja nuorten hyvinvoinnin kannalta.

10 LASTENSUOJELUN SUUNNITELMAN PÄÄTÖKSENTEKO, TOTEUTUS JA SEURANTA

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon kuntalain1 (365/1995) 65 §: n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Yhteisen osion Ylä-Savon kuntien lasten- ja nuorten hyvinvoinnista on laatinut Ylä-Savon AMK opiskelijat. Keiteleen kunnan oman osuuden ovat laatineet sosiaalitoimen viranhaltijat yhteistyössä muiden kunnan lasten- ja nuorten hyvinvoinnista vastaavien työntekijöiden kanssa. Suunnitelma tuodaan lautakuntakäsittelyyn syksyn 2010 aikana. Suunnitelmasta pyydetään lausunnot eri hallintokunnilta sekä nuorisovaltuustolta. Suunnitelma viedään sen jälkeen valtuustokäsittelyyn.

Suunnitelman seuranta tehdään vuosittain sosiaalitoimessa ja lautakunta ja valtuustokäsittely toteutetaan valtuustokausittain joka neljän vuoden välein.